

קובץ גליונות

פרשת ויקרא-החודש
ממרנן ורבנן גדולי ומאורי הדור

רשכבה"ג

מרן הגראי"ל שטיינמן זיע"א

מרן ראש הישיבה

הגרמ"י ליפקוביץ זצוק"ל

מרן הגאון

רבי יעקב אדלשטיין זצוק"ל

מרן המשגיח

הגר"ד יפה זצוק"ל

הגאון הצדיק

רבי ישראל אלי' וינטרויב זצוק"ל

הגאון האדיר

רבי אברהם גנהובסקי זצוק"ל

הגאון הגדול

רבי שלום בן ציון פלמן זצוק"ל

הגאון הצדיק

רבי ראובן קרלינשטיין זצוק"ל

הגאון הגדול

רבי שמואל יעקב בורנשטיין זצוק"ל

ויבלחט"א

מרן שר התורה

הגר"ח קניבסקי שליט"א

מרן פוסק הדור

הגר"נ קרליץ שליט"א

מרן ראש הישיבה

הגר"ג אדלשטיין שליט"א

הגאון הגדול

רבי יצחק זילברשטיין שליט"א

הגאון הגדול

רבי דוד כהן שליט"א

דברי שי"ח

כל משאלותיך

נשיה בהוקיך

דרכי החיזוק

פניני השוקי המד

שיעור חומש

תורת ראשי הישיבות

מים חיים

כאיל תערוג

אוצרות פרי חיים

דובב שפתיים

גאון יעקב

דברי אמת

נפשו גחלים תלהט

פנינים משולחן רבינו

שלמים מציון

יחי ראובן

זכור זאת ליעקב

זכות הלימוד בקובץ

לעילוי נשמת ר' דב ב"ר משה ארליך ז"ל

א' ניסן תשמ"ו

תנצב"ה

ניתן לשלם גם במכשירי

'קהילות' ו'נדרים פלוס' ע"ש קובץ גליונות

לעילוי נשמת
 הר"ר נתן ב"ר אברהם ז"ל
 נלב"ע א' ניסן
 תנצב"ה

לעילוי נשמת
 אמו של מרן רשכבה"ג שר התורה
 רבינו הגר"ח קניבסקי שליט"א
 הרבנית פעשא מרים ע"ה
 בת הגאון הצדיק
 ר' שמריהו יוסף זצלה"ה
 אבד"ק קוסובה
 נלב"ע ער"ח ניסן תשל"ג
 תנצב"ה

להקדשות ע"ג הקובץ
 או המעונינים לפתוח מוקד
 הפצה באיזור מגוריהם
 ובכל עניני הקובץ ניתן לפנות
 למס': 053-3145900
 פקס: 077-2092005
 או במייל: k.gilvnot@gmail.com
 לקבלת הקובץ במייל
 ניתן לשלוח בקשה
 למערכת 'קובץ גליונות'
kovetz+subscribe@googlegroups.com

ניתן לשלם ולתרום במכשירי
 "קהילות" ו"נדרים פלוס"
 בבתי הכנסת,
 יש לחוץ על לחצן 'קופות נוספות'
 ובחיפוש קובץ גליונות,
 או בטלפון:
 נדרים פלוס
 03-7630585-486 שלוחה-486
 קהילות
 073-2757000-4311 שלוחה-4311
 או בהעברה לבנק מרכנתיל-17
 סניף: 745
 מס' חשבון: 45458

יו"ל בסיוע:
 יתדות תשמו להחדרת ערכי היהדות ע.ר.

לכל הקוראים והלומדים החשובים שליט"א
 הקדישו ע"ג הקובץ את יקיריכם באחת משבתות השנה
 ותזכו להיות שותפים בזיכוי הרבים הגדול להגדיל תורה ולהאדירה

פנחס	כ"ד תמוז	נשא	י"ב סיון	תזריע מצורע	כ"ט ניסן
מטות מסעי	ב' אב	בהעלותך	י"ט סיון	אחרי מות קדושים	ו' אייר
דברים	ט' אב	שלח	כ"ו סיון	אמור	י"ג אייר
שופטים	ז' אלול	קרח	ג' תמוז	בהר	כ' אייר
כי תצא	י"ד אלול	חוקת	י' תמוז	בחוקותי	כ"ז אייר
כי תבא	כ"א אב	בלק	י"ז תמוז	במדבר - שבועות	ה' סיון

גיליון מס' 271 פרשת ויקרא
תשע"ח שנה שישי

גיליון זה יו"ל
להצלחת התורם וב"ב
שיראה ברכה והצלחה בכל הענינים

דברי שי"ח

ממרן שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א

על הפרשה

"ואם כל עדת ישראל ישגו" וגו' (ה, יג)

אמר רבינו שליט"א: יש שלשה חילוקי דינים, יחיד חייב קרבן על שגגתו, ב"ד חייבין על מה שעשו על פי הוראתן ולא על שגגת עצמן, וכהן משיח חייב על שגגתו שעשה אבל עפ"י הוראתו.

וטעם החילוק: ב"ד הם המורים הלכה לעם, ואין מצוי שיעשו בשוגג עבירה, אבל יתכן ששגגו בהוראה, ודרכם להורות לציבור, ולכן חייבין ע"י הוראה של הציבור שעשו על פיהם, וכן משיח - הנה כה"ג דינו שיהיה גדול בתורה, כך אמרו ביומא (יח, א) שכה"ג גדול בחכמה, ואין מצוי שישגוג סתם, אלא שעשה שוגג עפ"י הוראתו, אכן הוראתו לעצמו שאין דרכו להורות לציבור.

מה שאין כן מלך יתכן שיהיה גם עם הארץ, עיני הוריות (יג, א): חכם קודם למלך, חכם שמת אין לנו כיצא בו, מלך ישראל שמת כל ישראל ראויים למלכות, ולכן הוא עשוי לשגוג בעבירה, ולכן משיח שעבר מכהונתו נשאר בדינו, ומלך שעבר ממלכותו פקע כל דינו, כי משיח הוא גדול בתורה ושלכן נעשה משיח, ומשום כך נשאר בדינו, ולא כן מלך שע"ה הוא, ואם אינו מלך - אינו כלום.

"אם לא יגיד ונשא עונו" (ה, א)

סיפר רבינו שליט"א: אבא זצ"ל שמע פ"א מעילוי גדול ביותר בפולין טעם מקור הדרשה "אם לא יגיד - כיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד", כי יש "דיבור", "אמירה" ו"הגדה", "הגדה" פירושו אויס ג'זאגט, וזה רק פעם אחת, ומאד מצא הדבר חן בעיני אבא זצ"ל.

כשאבא ז"ל אמר זאת לחזו"א, אמר לו החזו"א על אתר עשר דוגמאות שלא שייך בהם הכוונה הנ"ל. מסתמא אחד מהן הוא "הגדתי היום לה", ולא שייך לה' אויס ג'זאגט.

(דרך שיחה)

בענין אפיית מצות

בג' ניסן תשס"א אמר רבינו שליט"א: היום אופים מצות! שאלתי אם צריך להתפלל על זה, ואמר: ודאי צריך להתפלל על זה. למחרת ד' ניסן שאלתי לרבינו איך היתה אפיית המצות אתמול, ואמר שב"ה היה כשורה, והוסיף: אמרתי להם שאם יבוא משיח יצטרכו לאפות שוב, כי המצות טמאים ויצטרכו להטהר ולאפות מחדש.

סיפר רבינו: כשאפינו מצות, גיסי הג"ר שאול ברזם זצ"ל היה הממונה, שאלתינו ומה תפקידי, וענה: אתה תגיד תהילים!

(דרך שיחה)

עלי שי"ח

"הספר שכתב רבינו ולא יצא לאור"

בספר 'בסוד שיח' שהופיע השבוע. מוזבא מעשה מענין ולא ידוע על רבינו מרן שליט"א. וכך הוא מספר שם: בחודש אייר תשס"ג נסתלק הגאון רבי דב צבי רוטשין זצ"ל שהיה ת"ח וזכה לשמש את מרן החזון איש ובסוף ימיו גר בירושלים, ובאותו שבוע הייתי אצל רבינו ושאלתי אותו על הגאון רבי דב צבי זצ"ל אם זוכר אותו ואם זוכר שזכה לקירבה מיוחדת ממרן בעל החזון איש זצ"ל. וענה: כן. החזו"א קירב אותו וגם שידך אותו.

וסיפר רבינו שבזמנו רצה רבי דוב להדפיס כתב יד תשובת הרי"ף והיו בידו המון כתבי יד, ושלה אלי את כולם וביקש שאכתוב עליהם הגהות ואציין מקורות מגמרא וכדו', ואכן כתבתי לו הערות על כל החומר. כעבור שנה סיימתי ומכיון שאז התגורר רבי דוב באמריקה הוא ביקש שאשלה לו את כל הדפים באזניה לאמריקה. ואכן שלחתי הכל. אלא שאירע אסון והאניה טבעה בים וכל הכתבים שקעו במצולות, ואמנם מהכתבי יד היה לו העתק אך מהגהות לא, וחבל על דאבדין, ואע"פ כן שילם לי בשביל כל העבודה.

מספר המחבר: בו ביום שבתי לירושלים ונכנסתי לנחם את משפחת רוטשטין, וסיפרתי בבית הנפטר את המעשה ששמעתי מפי מרן הגר"ח, והנה אורו עיני אחיו של הנפטר, הג"ר נחום רוטשטיין ואז אמר כעת השלמת לי את הסיפור.

וסיפר, יש כאן מכתב של רבי חיים אלי אחי זצ"ל בו הוא מוותר על שכרו ואומר כי בעצם אינו חייב לו תשלום מאחר והעבודה היתה על מנת שיהיה לו תועלת הימנה ולא על דעת שתירד לטמיון, אולם כיון ששלח לו את מלוא שכר העבודה הוא מודה לו מאוד, ועד עכשיו לא הבנתי מה מדובר, וכעת הכל מובן.

ואגב, בספרו קרית מלך מציין רבינו בכמה מקומות לדברי הרי"ף, בכתבים שהביא לו אז הגרד"צ זצ"ל.

עלי הדף

בענין הבוצר לגת הוכשר

ע"ז נ"ה א' מתני' דורכין עם העובד כוכבים בגת אבל לא בוצרין עמו וכ' רש"י והא דק"ל הבוצר לגת הוכשר היינו היכא דהוכשר ודאי, ור"ל דאע"ג דלא נפל לרצון גזרו חכמים אבל לא היכא דלא הוכשר כלל וכן מוכח מדברי רש"י בשבת ט"ו א' ובחולין ל"ו ב' וכ"כ כמה ראשונים, ומאי ד' הרמב"ם ברפ"א מט"א דהבוצר לדרוך הוכשר לטומאה ואע"ג שלא נפלו משקין על הבציר כלל וכ"נ ד' הר"ש ברפ"ח דאהלות ע"ש וכ"נ ג"כ ד' הר"ן והמאירי בסוגיין שתי' על קו' רש"י דהבוצר לגת הוכשר משום דאינו אלא מדרבנן ולא תי' כתי' רש"י. והנה בתוס' רבנו יהודה מבירינא כ' בתו"ד דלעיל בפ' אין מעמידין משמע כרש"י דבוצר לגת לא הוכשר אי ליכא משקה עליהם, וביאור כונתו דז"ל הגמ' שם והדבדבניות אע"פ שמנטפין אין בהן משום הכשר משקה ורמינהי הוכשר לגת שמאי אומר הוכשר הלל אומר לא הוכשר ואודי לי' הלל לשמאי התם קא בעי לי' למשקה הכא לא קא בעי לי' למשקה, ונר' דהר"י מבירינא אין מפרש כפרש"י דדבדבניות עומדות לאכילה אלא כפי' רבנו יונתן דדבדבניות ג"כ עומדין ליינן אלא שאין מונחין בכלים לכן היין היוצא מהן הולך לאיבוד אבל הוכשר לגת מיירי שבוצר לתוך כלים והיין אין הולך לאיבוד וזה הכונה דקא בעי לי' למשקה היינו שיש לו תועלת מהמשקה ואע"ג דהשתא בצרה בתוך קופות שאינן מזופפות והולך לאיבוד מיהו שייך לגזור אטו מזופפות אבל כשעומדים בלי כלים כלל דלעולם אין תועלת ממשקה זה ל"ש לגזור, וא"כ משמע דעכ"פ יש כאן משקה ולזה קא' דכאן יש לו צורך בהמשקה וכאן אין לו צורך בו אבל אם אין משקה כלל ל"ש לומר דקא בעי לי' למשקה, ואף שגם בזה יש לדחוק דכיון דאילו הי' המשקה הי' לו תועלת בזה תו גזרו אף באין משקה מ"מ הוא דחוק דכיון דבאין עומדין בכלים לא גזרו לכא' כ"ש באין משקה כלל ואף ש"ל דהיכא דראוי למשקה גרע מ"מ פשוט ל"מ כן ולזה כ' משמע בפ' אין מעמידין ודו"ק.

(דרך אמונה הל' תרומות פ"ב ה"י ביה"ל ד"ה אין)

רשימות מאחד מתלמידי רבינו שליט"א בעניני ראש חודש

- א. סח מרן שליט"א על א' שמתו אחיו בדמי ימיהם ואמר לו אאמור"ר זצ"ל סגולה שיאמר יוכ"ק וחודש א' לא אמר ונלב"ע באותו החודש, והנה אאמור"ר לא נתכוין שיאמר תמיד יוכ"ק אלא שתפילה זו סגולתה גדולה אם יאמרה אף פ"א, אלא שהלה לא הבין דבריו וקיבל ע"ע לאמר תמיד וכיון ששינה קביעותו ארע כן.
- ב. בראשית שנת תש"ס היו כמה אסונות ל"ע ורובם היו בירושלים והורה מרן שיאמרו שם יוכ"ק (בער"ח כסליו) שאאמור"ר זצ"ל אמרו כסגולה לזה אבל א"צ לאמרו תמיד, לר"י א' ששאל אם לאמר גם בישיבה אמר שבישיבות לא נהגו בזה ויעשה כשקול דעתו (נתפרסמו מודעות גדולות בכל העיר שהורה לאמר "בכל הישיבות בכל ער"ח" ואמר שהוא שקר).
- ג. אין לקבוע סעודה בין שקיעה לצאה"כ בר"ח הן בכניסתו הן ביציאתו כיון שגורם ספק לענין יעו"י, ואם אכל ימתין עד שתחשך ויאכל כזית לצאת מן הספק, אבל אם אינו יכול להמתין לא יזכיר יעו"י שלא יהא דובר שקרים, וכתב בספר דרך שיחה: סיפר רבינו: בלמדי בפ"ת שאלתי לרב אחד באכל פת בבין השמשות של ראש חודש, דינו מהו לענין הזכרת יעלה ויבוא בברכת המזון, וענה: בליל ר"ח אין אומרים, ובמוצאי ר"ח אומרים - בנימוק שיש חזקה דמעיקרא. כשאמרתי זאת לחזו"א אמר: ער איז ניט גירעכט [הוא אינו צודק], אין על זה חזקה! (ועי' שוה"ל סי' שמ"ב ס"ה).
- ד. במוסף ר"ח מכווין השמות בברכת מקדש ישראל ור"ח כנדפס בסידורים.
- ה. מרן שליט"א מקפיד מידי ר"ח מיד אחרי התפילה קודם האכילה להפריש את המעשרות מכל הרווחים ולחלקם לעניים מיד, וכן מחלל את הפרוטות של הפרוטה חמורה [העודפות על דרגת החיוב החמור].
- ו. מרן שליט"א אינו מקפיד על אכילת פת לפת שחרית, ואמר כשם שיש לאו דווקא ה"ה פת (עי' רש"י ב"מ ק"ז ב'), אמנם בר"ח מוסיף עוגה ויין לכבוד ר"ח, ושכן נהג אביו זיע"א.
- ז. בשבת ר"ח משתדל לאכול בשר בהמה, ולכן כששוחטין בהמה לכבוד יו"ט של שבועות הרבנית ע"ה הייתה משיירת ממנה חתיכה לשבת ר"ח [ולשבת נחמו].
- ח. באזהרת ריה"ח שלא לגלח בר"ח משום סכנה הורה מרן שליט"א דאין לגלח אף למי שאינו מקפיד בזה דכיון שהוא סכנה למה לו להכניסו לסכנה, וכן מרן שליט"א אין מספר ילדים לחלאקע בר"ח.
- ט. להלכה נקיטנא שאין החיובים מתפללים לפני העמוד כלל בר"ח שכן כתב בבה"ל בקו' מאמר קדישין, ומה שכתוב שם הוא העיקר ששם נקבצו כל הלכות חיובים, (וכן נוהגין כן על פיו בביהכ"נ לדרמן).
- י. והורה דאף מי שמתפלל לפני העמוד כל ל"ב חדש לע"נ א' שאינו מחויב עליו נראה דמ"מ לא יתפלל בר"ח שנראה כאבלות, אבל אם אינו נוגש בקביעות אלא לפרקים י"ל שיכול ליגש [ומ"מ הי' נראה שדעתו נוטה לאסור אף בזה].
- יא. י"א דביום שא"א למנצח אין נשמות הנפטרים בקבריהם וע"כ ל"מ התפילה בקברות צדיקים בר"ח וכיו"ב שאין נמצאים שם, אבל בניסן שאומרים למנצח נמצאים בקבריהם וי"א דתליא בתחנון ולפ"ז אף בניסן אין להתפלל וכן בער"ח אחר חצות היום.
- יב. ואמר מרן שליט"א דהמנהג שאין האבל אומר הלל בר"ח אין לו טעם מדינא, אלא שמנהג ישראל תורה, וע"כ מי שנשתיימה אבלותו בר"ח אחר התפילה ישלים אח"כ ההלל.

לקבלת הגליון ניתן לשלוח בקשה במייל: 0573145900@okmail.co.il או בפקס: 077-2092005

נשמח לקבל הערות והארות וכן עובדות וש"ת מרבינו

להנצחות ולתרומות: 053-3145900 כתובת: ר' יהודה הנשיא 52 בני-ברק

כל משאלותיך

כל השאלות שביקשנו לשאול את מרן שר התורה רבי חיים קניבסקי שליט"א בענינים פרטיים וציבוריים. יעוץ, הכוונה, הדרכה בחיי היום יום - כל משאלותיך!

פרשת ויקרא עלון מס' 6

אמרתי. חסיד סטמאר ראה את המכתב שנכתב בשם רבנו לבחירות - שכל אחד יצביע. ושואל האם זה כולל גם חסיד סטמאר?

כן. אבל שלא יראוהו מצביע... [חסיד סטמאר לקח חתן בתנאי שלא ילך לכותל מערבי שנכבש ע"י הציונים ובה החתן לאדמו"ר מגור ושאלו עצה מה יעשה, כי הוא בכל זאת רוצה ללכת לכותל, ענהו שילך בשעה שתים בלילה, הלך בשתים בלילה ומצא את חמיו שם...].

ספרתי לרבנו שהרי כתבתי מכתב בשמו שיצביעו כולם, והנה הופיע בחוצות העיר, מודעה בשמי שהמכתב שכתבתי בשם רבנו זה זיוף ומעולם לא חתמתי, והרי הדברים נוראים. הרי אמרו (רש"י גיטין ג.) לא חציף אניש לזיופי' משמע שלא אויניש הן.

המקור לאכילת שיריים.

אמר לי רבנו במנין אצל החזו"א היה אחד זקן שלמד אחר התפלה חק לישראל, פעם אחת הוא ניגש אלי בשמחה, כי מצא מקור מפורש לשיריים הנהוג אצל החסידים, בירושלמי סנהדרין פ"ח ה"ב בענין שר' יוחנן אכל שירי סעודת מצות ראש חודש. ע"כ. ואכן שם כתוב כן על שירי מצוה, ולחסידים ברור שאכילת הרבי היא מצווה, וא"כ זה שיריים.

בסעודת ש"ק אמור י"ז אייר תש"ע. רבנו השאיר שיריים מירק שאכל, ביקשתי רשות לתת את השיריים לפלוני (שרבנו מאד מכבדו) אמר רבנו: זה הפקר.

שאל יהודי שעמד בחדר רבנו: לענין המקור הנ"ל לשיריים, מה היה אם הם היו מפקירים, האם עדיין זה נחשב שיריים, או לא? מסתמא גם שם הפקירום.

רבי מאיר שמחה זצ"ל הזדמן פעם אצל חסידים ונתנו לו צלחת

מבחירות תשע"ג

בשבוע של פרשת שמות (טבת תשע"ג) התקיימו בחירות בא"י ואמרתי קמיה רבנו בעת טעימת פת שחרית: שמעתי מנכד מרן הרב שך זצ"ל. כי בבחירות הסוערות ביותר - שהקים את ש"ס והיה עסוק הרבה באותו ענין כל אותו שבוע בתמצית כוחותיו, והנה בליל שבת אחרי טעימת הדגים נרדם לשינה עמוקה. והיה מדבר הלכות רבות ברמב"ם מתוך השינה, ומילה אחת של בחירות לא דיבר... תגובת רבנו: זה פשוט.

ומענין לענין באותו ענין, רבנו החל לדבר מעט: בבחירות בבני ברק החזון איש ציווה להביא טקסי ושהרבנית תצביע ואני נסעתי עמה, הוא לא הצביע, כנראה סבר שזה לא כבוד התורה, אבל ביקש שיצביעו במקומו עם תעודת זהות שלו ושלח לכך את ר' זליג שיצביע עבורו. אבל אבא ז"ל הלך בעצמו להצביע.

בבחירות כעת אמרתי, שמרן הגרא"ל שליט"א יחתום על הענין וגם אני יחתום עמו.

אנו זוכרים איך שהרב שך התייצב במערכה כמו שר צבא בבחירות, ואשרינו אשרינו שיבלח"ט יש לנו את מרן הגרא"ל שליט"א שגם עתה מתייצב עם כל הכח כמו שר צבא.

זכורני שאבא זצ"ל אמר מה שהרב שך עושה אני מצטרף אליו, והכיר לו טובה שפוטרנו מאחריות הציבור.

אבל כל החיזוק של הרב שך שאב ממה שהקהילות יעקב חיזקו וכשנפטר הספידו ואמר: היתום האמיתי זה אני. את זה אמר מענוותנותו.

סיפר לי עסקן שהיו מביאים לקהילות יעקב מסמך שיחתום, לא היה מסתכל מה כתוב שם, אלא שאל היכן התיימת הרב שך, וכשראה חתימת הרב שך חתם, ורק אח"כ קרא מה שכתוב שם.

זה אמת.

יש מפלגה, ששמה 'קדימה'. שכל כוחה ברדיפת בחורי ישיבה בענין הגיוס. תגובת רבנו: מסתמא תהיה לה מפלה (ואכן כך היה).

(לפני כחודשיים בסעודת שבת סיפרתי לרבנו על שר הביטחון שמקים מפלגה חדשה ורוף אותנו מאד בנקודה הכואבת של גיוס בחורי הישיבות. אמר רבנו בזה"ל: תהיה לו מפלה גדולה. והזכיר את אחד מראשי המפלגות החילונית בשמו - שגם הוא התחיל עם בחורי ישיבה, ואבא זצ"ל אמר, שהוא לא יבחר לראש ממשלה אף פעם, וכך היה. והנה בס"ד עוד לפני שהתחילו, מפלגתו נמחקה (חלוטין).

לרכישת כמויות במחיר מוזל בפלאפון 054-8590113

מתגורר, אמרתי לו מבני ברק, שאלני מה פרנסתו? אמרתי: מוכר ספרים. והחזון איש מאד נהנה מהתשובה. (לפעמים בילדותי היה נהנה מהתשובות שלי. כאשר הייתי עם החזון איש בצפת בשבת הלכנו עם החזון איש ועמנו ר' יעקב הלפרין, ר' יעקב ביקש ממני שאטלטל את טליתו, אמרתי שאיני מטלטל בשבת, וחזון איש מאד נהנה מכך).

מתי מוכחים בתקיפות רבה?

אמר לי רבנו. פלוני מראשי המזרחי שלח להחזון איש כי מעוניין לבקרו, ענהו החזון איש איני זורק אף אחד מהבית, הוא הבין, ובכל זאת בא וביקר (ואותו אחד היה אומר כי אינו מפחד מהחזון איש כי נאמר: לא תגורו מפני אי"ש). אחרי שיצא, אמר החזון איש לרבי דוד (פרנקל) ולרבי חצקל (ברטלר) בצאתו האט מען עם גדאפט גוט אונשמייסן (= כאשר יצא היה עליכם להלקותו בחוזק. היינו, להלקותו, בדיבור של תוכחה חזקה)

האם זה כעין מלתא דבדיחותא להבהיר להם את דעתו, או שהתכוון ממש למעשה, אך האם בכלל היה אצל החזון איש מלתא דבדיחותא?

אם היה רוצה בדוקא ושיתקיים הדבר באותה שעה, היה אומר להם זאת קודם לכן. המשיך רבנו: היו ב' רבנים בעיירה כאן בא"י, שרבו ביניהם, אחד מהם היה הרב של העיירה, ורב אחר על שכונה מסוימת והיה להם ויכוח על רחוב בעיירה למי מהרבנים הוא שייך, ורב השכונה היה גונב לרב העיירה את דברי הדואר, ורב העיירה התלונן אצל החזון איש על כך שמצערנו, והנה הרב השני ביקר אצל החזון איש. החזון איש יצא לרגע ונכנס לאבא זצ"ל, וסיפר לו את הענין ואמר לו שכאשר הוא ייצא ממנו לרחוב, יש צורך לתת לו תוכחה הגונה מנה אפיים. אבא המתין לו ונתן לו תוכחה תקיפה כזו עד שלא ידע מה לעשות עם עצמו ולהיכן לברוח. אם כן, כאשר החזון איש רצה ידע כיצד לעשות את זה למעשה.

אם היה מצוה להוכיחו לאותו רב, הרי מצוה בו יותר מבשלוחו אלא שאפשר שלא הגיע לו לאותו רב כזו בוושה מהחזון איש עצמו ברבים? החזון איש רצה שזה יעשה בצורה כזאת - ברחוב. והחזון איש לא היה מסוגל לכך.

פעם אחת היה איזה עסק שאבא שלח לאחד להתריעו שאם הדבר לא יסודר ילקוהו ברחוב, והוא פחד, והענין הסתדר.

ביזיון התורה

סיפרתי לרבנו שגביר אחד היה מוכן לתת סכום גדול לשיבת מיר בתנאי שיכנס לבית המדרש וכולם ימחאו לו כפיים 5 דק' האם מותר למלא את בקשתו?

יש לשלוח אותו לבית רפואה למשוגעים. ואסור לעשות כן. זה ביזיון התורה. בהזדמנות אחרת כאשר סיפרתי על כך לרבנו הוא התבטא: הוא מפסיד את כל השכר כי אין זו צדקה, אלא מקח וממכר.

אמרתי אודות הגביר הנ"ל מיישיבת מיר - בחז"ל אמרו כי עניות מעבירה את האדם על דעתו ועל דעת קונו, והנה לפעמים גם עשירות מעבירה על דעתו. תגובה: עשירות עוד יותר מעניות.

מלאה מאד, אע"פ שנצרך לאכול רק מעט, ושאל מדוע כל כך הרבה, אמרו לי כי רוצים שיריים, ענה: שיריים זה רק כאשר נותנים. אבל כשחוטפים שיריים זה גזילה, אז זה לא שיריים.

המהרש"א בסנהדרין ספ"ה וכן בשבת סוף כלל גדול כתב כי לא כתב חידושי הלכות כאן, כי היה ביריד בלובלין ולא למד עם תלמידיו ענין זה, לכן מדפיס רק חידושי אגדות. ופלא המהרש"א היה צריך להתעסק במסחר?

ידוע שלא היה זה במסחר, אלא גדולי הדור היו באים לעסוק אז בתקנת הכלל (עי' תשובת הב"ח מ"ג) ויש תשובת הט"ז שכתב שבילדותו חמיו הב"ח לקחו אצל היריד ונכנס שם לבית דין אדם עם זקן ארוך וחשב שהוא ת"ח וקם מפניו והתברר שהוא "מוסר" ודנוהו והרגוהו שם.

רשימה. חשון תשס"ה, יום א' אחרי היארצייט של החזון איש שחל בשבת, אמר רבנו: לעלות לקבר אין ענין כלל כי הנשמה לא שם, אלא רק ביר"צ, אבל העולם לא רוצה לבטל מנהג זה, ויש הולכים קודם, יש אחר כך.

וסיפר. כאשר החזון איש הגיע לארץ ישראל הוא שהה בתל אביב ולא ידעו ממנו. הוא נכנס ל"היכל התלמוד" ללמוד ואחד ממנהלי המקום סבר שמעוניין להיכנס ללמוד בכלל, ניגש אליו ואמר לו: כאן אין מקום לזקנים רק לאברכים. ענהו החזון איש לא באתי לכולל רק נכנסתי לבית המדרש ללמוד.

הוא לא קבע את מושבו בירושלים כי רצה להשפיע בישוב החדש, שלא היה בו מי שישפיע. בחוץ לארץ היה את רח"ע אבל כאן הרגיש אחריות כי לא היה אחר.

אמר, כי אחד מהטעמים שבא לארץ ישראל, היה זה כמו שכתוב באברהם אחרי עשר שנים שלא היו לו ילדים בא לכאן, וגם הוא מחמת כן, וכנראה סבר שעדיין היה שייך.

ר' מתתיהו שטיגל ביקשו שיבוא לבני ברק שבה יש ישיבה, והסכים, ואז בשעתו כולם היו מזרחי. הייתי הולך ברחוב והיו צוחקים מהפאות וכאשר רבי יעקב שניידמן רצה לפתוח ולהעמיד ישיבה קדושה אמרו לו: מי יבא ללמוד שם.

החזון איש התנהג והיה נראה רגיל בליל פטירתו. ביום ו' בערב השבת הלך ללוויה של בחור חולה שנוול חולה בן של ר' זלמן קוריץ. הוא עשה קידוש ואכל רגיל. ובשעה 2 בלילה העיר את הבחור. ברטלר ואמר שלא מרגיש טוב והביא לו את הרפואות ועדיין עוד ירד מהמטה והדליקו את החשמל כי היה פיקוח נפש (ואח"כ בא גורן ואמר הנה גם כאן משתמשים בחשמל) והבחור הנ"ל העיר את אבא ואמא. ואני לא ידעתי מכלום אבל היה משהו משונה מאד כי בשעה 2 קמתי - בדיוק בזמן שנפטר, כי חשבתי שכבר הזמן לתפלה, והיא אמרה לי מדוע אתה קם כל כך מוקדם, ושבת לישון.

והביאו רופא אבל כבר היה לאחר המעשה. הוא היה בן 75.

הספידוהו אחיו ר"מ וגיסו ר"ש. אני קרעתי קריעה אבל לא מדין תלמיד, היו שלמד עמם אבל לא היו לו תלמידים. וגם על הגר"א שאלו היכן כל תלמידיו ואמר שלא היו לו תלמידים. ר"ח מולוז'ין היה לפעמים בא ושואל ספיקותיו וכו', אבל לא היה תלמיד. אבל קרעתי מדין גדול הדוד. (למרות שהחזון איש למד ולימד וכו' אבל לו היה לו לחזון איש מי שאפשר לומר עליו - תלמיד).

פעם אחת הלכתי עמו ברחוב, בא אחד ושאל אותו היכן גר כאן החזון איש, והשיב לו בדיוק כיצד ללכת ולא אמר לו אני הוא. פעם אחת הלכתי עמו ליד הים, בא אחד ושאלני מהיכן האיש הזה והיכן

דרכי החיזוק

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב:) – שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

• שיחה ממרן הגאון רבי גרשון אדלשטיין שליט"א •

עומק טעמי המצוות למעלה מהשגתנו

שלמה המלך אומר בקהלת (ז, כג) "אמרתי אחכמה והיא רחוקה ממני", ובמדרש פרשת חוקת פירשו בזה כי שלמה המלך בתחילה היה סבור שהוא יודע ומבין בחכמתו את כל סודות התורה, שכל המצוות יש להן טעמים נסתרים, ושלמה המלך חשב שהוא כבר ירד לעומק פנימיות התורה ומבין את כל הטעמים הנסתרים, עד שהגיע לפרשת פרה אדומה, ואז ראה ש"היא רחוקה ממני" – הוא עדיין רחוק מן החכמה, והחכמה רחוקה ממנו, כי ראה שאינו מבין טעמי פרה אדומה.

וממשיך הפסוק שם "רחוק מה שהיה ועמוק עמוק מי ימצאנו", ובבית-הלוי פרשת כי תשא הביא שיש מפרשים בזה, ששלמה המלך בא לומר כי אחרי שהוא רואה שפרה אדומה רחוקה ממנו, הוא מבין מזה שכל התורה גם כן "רחוקה מה שהיה" – גם מה שהבנתי כבר וחשבתי שזה הטעמים האמיתיים של המצוות, באמת זה רחוק ממני.

"ועמוק עמוק מי ימצאנו" – לא שייך בכלל שאדם יהיה לו מושג להבין בשכלו את עומק טעמי המצוות, אפילו שלמה המלך שהיה החכם מכל האדם, אשר זוהי הדרגה הכי גבוהה של חכמה ששייכת באדם, גם כן לא שייך שיבין את טעמי המצוות האמיתיים בכל התורה כולה.

כל המצוות מקושרים ומשולבים זה בזה

ולכאורה הרי רק בפרה אדומה הוא רואה שאינו מבין, ומה הראיה מזה לכל התורה שאינו מבין את עומק טעמי כל המצוות?

וביאר הבית הלוי שם: "דהרי כל המצוות מקושרים ומשולבים אחת לאחת וכולם תלויים זה בזה, וכמו שבאדם השפל יש בו רמ"ח איברים וש"ה גידין וכולם קשורים ותלויים אחד באחד, כן המצוות הרמ"ח עשין וש"ה לא תעשה קשורים כאחד והם כולם אחד, ואי אפשר לירד לסוף אחת מהם בלא ידיעת כולם, וכיון שהגיע לפרה ולא ידע טעמה מוכח ממילא דאינו יודע כולם", עכ"ד.

והיינו כמו שבגוף האדם כל הגוף קשור יחד, ומשולבים האיברים זה בזה והגוף צריך את כולם, ובלי כולם אין הגוף שלם, וחסר בכל הגוף, וכל אבר נותן שלמות לכל הגוף ומשנה את כל הגוף, כך גם תרי"ג מצוות הם כנגד נפש האדם וכנגד כל העולמות, וכל המצוות עשה ולא תעשה יש להן קשר ושייכות זה עם זה, ואם לא יודעים את הטעם בפרה אדומה, כבר לא יודעים מה הקשר בין פרה אדומה לכל המצוות, וממילא זו ראייה שגם בכל המצוות אין אנו משיגים את עומק הטעם האמיתי.

כל התורה חוקה היא

והוסיף הבית הלוי שם: "ובזה יבואר הפסוק דאמר זאת חוקת התורה כו' ויקחו אליך פרה כו' ולכאורה הרי פרה הוא רק מצוה אחת שבתורה ואמאי קרי ליה חוקת התורה", היינו, כמו שבשאר מצוות כתוב 'זאת חוקת הפסח', 'זאת תורת החטאת', 'זאת תורת האשם', כך גם כאן היה צריך לומר 'חוקת הפרה', ומדוע אמר חוקת התורה? – וביאר הבית הלוי כי זהו משום "דמפרה אדומה יתברר להאדם דאינו יודע מאומה מכל מצוות שבתורה וממילא כל התורה חוקה היא".

וזהו שאמר שלמה המלך "רחוק מה שהיה" וגו', היינו שמפרה אדומה הוא רואה שגם בכל המצוות אי אפשר להבין את עומק הטעמים הנסתרים, ואמנם יש גם טעמים נגלים, וכפי שמבאר בספר החינוך את הטעמים הנגלים, התועלת הגלויה שיש בכל מצוה ומצוה, אבל יש מצוות שאותה התועלת יש גם במצוה אחרת, כמה מצוות עם אותה התועלת, ומצד הטעמים הנגלים אינו מובן למה צריכים כמה מצוות לזה, רק מפני שיש עוד טעמים נסתרים שאין אנו משיגים אותם בשכלנו.

נמצא שבאמת כל התורה כולה היא חוקה, שאין בכוח בן אנוש להבין ולהשיג עומק טעמי מצוותיה. ולכאורה הרי אדם שצריך לעשות איזה דבר מצד "חוקה" ואינו מבין הטעם, בדרך הטבע זה קשה יותר, ואין כל כך

חשק לזה, ומאחר שכל המצוות הם חוקה, יש להתבונן באמת מה יביא לקיום כל המצוות, וכיצד יהיה לאדם חשק לזה.

כיצד לקבל טעם בעשיית המצוות

הדרך היא ראשית על ידי אמונה, אם יש אמונה בשכר ועונש, ויודעים שעל כל מצוה יש שכר נצחי בעולם הבא, אזי מאהבת השכר כבר לא קשה. אמנם לקיים מאהבת השכר לבד זה לא פשוט כל כך, ומאהבת השכר אפשר לעשות איזה פעולות מסוימות, אבל לעסוק כל היום בפעולות בלי להרגיש טעם, רק מצד אהבת השכר זה קשה מאד.

וכפי ששמעתי מעשה במרן הגאון רבי יצחק אלחנן זצ"ל, שבשכנותו התגורר סנדלר אחד שהיה עובד כל היום לפרנסתו, ופעם אחת שמע רבי יצחק אלחנן שהסנדלר אומר לאשתו, ראי את שכנינו הרב, איך שהוא חי חיים קלים מאד, שאינו צריך לעבוד קשה כל היום, ואחרי הכל פרנסתו מצויה ברווח, ואילו אני חי חיים קשים, ועובד הרבה שעות עם הפטיש והנעליים והמסמרים, ומה אעשה שכן עלה בגורלי.

וניגש רבי יצחק אלחנן אל הסנדלר ואמר לו: האם תרצה ללמוד כל היום ואני אשלם לך ואחזיק אותך כמו י"ששכר וזבולון, ואמר הסנדלר, אינני יודע ללמוד, לא גמרא ולא משניות, וגם לא חומש עם רש"י, והציע לו רבי יצחק אלחנן שיגיד פרקי תהלים במשך השעות שהיה רגיל לעבוד, ותמורת זה ישלם לו את הסכום שהיה מרוויח מעבודתו, וזה כדאי לו, כי אמירת תהלים קלה יותר מהעבודה, והסכים הסנדלר לזה.

אך כעבור ימים ספורים חזר הסנדלר אל רבי יצחק אלחנן ואמר לו כי אינו מסוגל לזה, ואינו יכול להמשיך בכך, כי אינו מרגיש שום טעם באמירת התהלים, ואמנם עבודת הסנדלרות קשה יותר, אבל הוא נהנה מהעבודה הזאת, ואילו מאמירת התהלים אינו נהנה, וקשה מאד לעסוק כל היום בדבר שאין לו שום טעם בזה. רק אם היה משהו מעניין, כמו שיש שמדברים הרבה דברים בטלים ולא מתעייפים, כי היצר הרע מפתה ומושך לזה, אבל דבר שאין בו טעם קשה מאד לעשותו.

ואף על פי שרבי יצחק אלחנן שילם לו על זה, ומדוע שלא יעשה כן מ"אהבת השכר"? – שכר מועיל אם יש טעם ונהנים מהמעשה, אבל מעשה שלא נהנים ממנו, אפילו שמקבלים עליו שכר, קשה לעסוק בו זמן ממושך, ורק אם זה בכפייה, שמישהו מכריח אותו, כגון עבד שיש עליו "שוטרים" ו"נוגשים", אין לו ברירה ומוכרח לעבוד ב"עבודת פרך" שכזו, אבל סתם מאהבת השכר לעבוד זמן ממושך בעבודה בלי טעם, זה קשה מאד, ויותר נוח לעבוד בסנדלרות מאשר בזה.

אמנם הרי המציאות היא שיש כאלה שלא קשה להם להגיד תהלים, יש הרבה אנשים ונשים, גם נשים פשוטות מאד, שאומרים תהלים ומרגישים מתקות בזה, אפילו אם לא מבינים את המילים כל כך, נהנים מעצם המילים, ומרגישים טעם באמירת התהלים.

ונתבונן כיצד מקבלים טעם בעשיית המצוות, אם יודעים שזה "חוקה" איך שייך שלא יהיה קשה ותהיה עבודת השם מאהבה.

קיום המצוות מצד האמונה

ואמנם, אדם צריך לדעת כי הוא חייב ומוכרח לקיים את המצוות, ואינו דומה לאותו סנדלר שהייתה לו ברירה לשוב לעבודתו, אלא הוא כאדם שאין לו עבודה אחרת, שישכר לכל עבודה שיתנו לו, אפילו שזה נגד הטבע, אין לו ברירה, והוא מוכרח להתרגל לקושי, כדי שיהיה לו ממה לחיות ולהתקיים, וכך גם בענייני התורה והמצוות, מי שהוא בעל אמונה מבין שאין ברירה אחרת, והוא מוכרח לקיים את המצוות, כי בלי זה הרי הוא אבוד לנצח נצחים! ואף על פי שזה קשה, אין לו ברירה, וצריך להרגיל עצמו בזה, ולאחר שמתרגלים כבר לא קשה.

זהו מה שצריך להיות מצד האמונה. אבל לחיות כל הזמן עם אמונה זוהי דרגה גבוהה מאד, ומי שחי כל היום עם אמונה הוא בעל מדרגה שאין לשער, וממילא הוא גם לא כועס אף פעם, ואין סיבה שיכעס, כי הכל מן

השמים, כל צער זה מן השמים, ואין זה נכון לכעוס על מי שצער אותו, כי הצער היה גם בלעדיו מפני שכך נגזר מן השמים.

אך כאמור זוהי דרגה גבוהה מאד לחיות כל הזמן עם אמונה, וזה נד הטבע, ובדרך כלל גם כשרוצים לחשוב ולהתבונן בזה, יש מחשבות אחרות שמסיחות את הדעת מן האמונה.

וכן כשרוצים להתפלל בכוונה, זה קשה מאד, והמחשבה מוסחת לדברים אחרים, ולפעמים דווקא מי שרוצה יותר לכוון קשה לו יותר, מפני שהוא מתאמץ, וכשעושה דבר שהטבע לא מושך זה קשה.

ויש מדרגה שאדם נמשך לעשיית המצוות מאהבת השם, אך זוהי דרגה גבוהה מאד. וכן כשעושה מאהבת השכר של העולם הבא, הרי לפעמים יש עוד "שכר" של עולם הזה שמושך ומפתה יותר, וכאז יש סנדלר שנמשך להרוויח מהסנדלרות יותר מאשר ללמוד ולהגיד תהלים, וזה תלוי במדרגת האמונה עד כמה אדם מאמין וזוכר שהעולם הבא הוא העיקר.

ובאמת אנו מאמינים שיש שכר ועונש, אבל אף על פי כן לקיים למעשה ולחיות כל היום עם האמונה בשלמות זה קשה, וראוי להתבונן אם כן כיצד שייך שעבודת השם תהיה בקלות ולא בקושי.

הכרת הטוב מחייבת עבודת השם

ובחובות הלבבות האריך בזה (שער עבודת האלוקים פ"ה) שהנפש שואלת את השכל מה העצות שעבודת השם תהיה בקלות ללא קושי, והשכל משיב לה כי הדרך היא על ידי הכרת הטוב, שאדם יתבונן בגודל הטובות שהוא מקבל תמיד מהקב"ה, אף שזה לא מגיע לו, והקב"ה אינו צריך אותו, הקב"ה מרחם עליו ועושה לו טובות כל הזמן.

ובדרך הטבע מי שמקבל ממישהו טובה, מרגיש מחויב להחזיר לו טובה, כך הטבע הישר מצד המידות הטובות, וכל אחד יש לו משהו מידות טובות, והמידות הטובות מחייבות להחזיר טובה.

אמנם יש גם כפוי טובה, אבל סתם אדם רגיל אינו כפוי טובה, רק יתכן שאינו יודע שעשה לו טובה, אבל אם היה יודע בבירור שעשה לו טובה היה מרגיש שחייב להחזיר לו, ובפרט כשהמיטיב דורש זאת ממנו, ויקפיד עליו אם לא עשה, בודאי שזה מחייב יותר לעשות רצונו, וכבר האריך בזה החובות הלבבות בשער עבודת האלוקים.

וקודם לזה שער הבחינה, שבו מבואר מה הם הטובות שאדם מקבל מהקב"ה, וצריך תחילה לדעת את כל הטובות, שהכל בהשגחה, וכל מה שיש לו זה חסדי שמים, כל נשימה ונשימה זה חסד, כל החשבונות והידיעות האמיתיות, הדברים הפשוטים והברורים ביותר, רק שלא שמים לב אליהם, ובשער הבחינה מאריך לפרט את הפרטים בזה.

ואחרי שאדם מתבונן בזה ויודע את זה, ממילא הוא מתעורר לעבודת השם בקלות ללא קושי, כי הוא מרגיש מחויב מצד הכרת הטוב, שהוא חייב להחזיר להקב"ה על כל טובותיו וחסדיו עימו.

וזה מחייב לעשות מה שהקב"ה דורש ממנו, וגם לעשות נחת רוח לפניו אפילו בדברים שהתורה לא מחייבת אותם, כמו שני בני משפחה שאוהבים זה את זה, שכל אחד מחפש לעשות נחת רוח לזולתו, ונהנה מזה שהוא מהנה אותו, כך כביכול אנו מרגישים שעושים נחת רוח להקב"ה, וכמו שאמרו חז"ל "נחת רוח לפני שאמרתי ונעשה רצוני".

אלו הם הדרכים איך להגיע לקיום התורה והמצוות בשלמות, אפילו שזה "חוקה" ומצד הטבע קשה לקיים דבר שהוא חוק בלא טעם, אבל יש הכרת הטוב ויש יראה ואהבה המביאים לקיום המצוות.

ויש זמנים שחסרה לאדם ההרגשה של הכרת הטוב, אבל יש יראת העונש. הכרת הטוב שייכת לאהבה, ומאידך יש יראה, הרגשת הפחד, וכן אהבת השכר, שרוצים שכר בעולם הזה, זה גם כן שייך ליראה, וכבר אמרו חז"ל (ירושלמי סוף ברכות, מובא ברע"ב בתחילת פרקי אבות) עבוד מאהבה עבוד מיראה וכו', היינו שצריכים להשתמש עם שני הדברים האלו, עם אהבה וגם עם יראה, כי לפעמים נחלשת האהבה ואז צריכים יראה, ולפעמים היראה נחלשת וצריכים אהבה.

שיתברר ויתאמת מה חובתו בעולמו

והדרך כיצד להשתמש עם כל הידיעות הללו – להשתמש בהם להוציא לפועל את מה שחייבים, יש ספר "מסילת ישרים", שנותן דרך ומסילה כיצד להתקדם בכל ענייני עבודת השם.

ובתחילת הפרק הראשון במסילת ישרים כתב: "יסוד החסידות ושורש העבודה התמימה שיתברר ויתאמת אצל האדם מה חובתו בעולמו", היינו שראשית העבודה היא, שיתברר אצל האדם שהוא חייב, ומה הוא חייב, והרגשת החיוב היא יסוד ועיקר להמשך כל העבודה.

ושמעתי פעם מבעלי מוסר כי המרחק מ"יתברר" עד "יתאמת" הוא מרחק גדול מאד, ויתכן שיהיה הדבר ברור לאדם, שהוא סומך על דברי

המסילת ישרים ומאמין בצדקתם, אבל זה רק ידיעה שכלית, ועדיין לא התאמת אצלו בחוש כמו ראייה בעיניים שהוא מוכרח כך ואינו יכול אחרת, ויש דרך ארוכה מאד עד שאדם מגיע ל"יתאמת".

ועל זה אנו מתפללים בשבת "וטהר לבנו לעבדך באמת", שנוכה לסייעתא דשמיא שהעבודה תהיה באמת, מתוך הרגשת האמת.

אשרי מי שעמלו בתורה

וממשיך המסילת ישרים שם: "ולמה צריך שישים מבטו ומגמתו בכל אשר הוא עמל כל ימי חייו", היינו כי האדם מוכרח לעמול בחייו, וכמאמר הכתוב (איוב ה, ז) "אדם לעמל יולד", אין אדם שיכול לנוח ולא לעמול, ראשית מפני שאם ינוח כל הזמן, כגון בן מלכים שלא חסר לו כלום ויכול לנוח כל היום, הרי יתנוון ויחלש, ולבד מזאת, אדם מוכרח להתעמל גם מפני שזוהי הגזירה (בראשית ג, יט) "בזיעת אפיק תאכל לחם", אין ברירה, וכדי לאכול לחם ולחיות, צריך להתאמץ ולסבול קשיים.

אבל ניתנה לאדם הבחירה שיעמול בתורה ואז יסורו ממנו כל הקשיים האחרים, כמאמרם (אבות ג, ה) כל המקבל עליו עול תורה מעבירין ממנו עול מלכות ועול דרך ארץ, וכל הפורק ממנו עול תורה נותנין עליו עול מלכות ועול דרך ארץ, היינו שצריך לבחור באחד משני הדברים, או עול מלכות ודרך ארץ או עול תורה, כי אין אדם בלי עול, ואין חיים קלים בעולם, כל אחד מוכרח לסבול קשיים, אבל בידו לבחור איזה קושי, אם קושי של תורה ומצוות או קושי של מלכות ודרך ארץ, ומי שמקבל עליו עול תורה אין לו עול מלכות ולא עול דרך ארץ, כך המציאות.

ורואים זאת בפרט אצל בעלי תשובה, שעזבו כל חמודות העולם הזה ובחרו בתורה, ופגשתי בימים אלו שני צעירים בעלי תשובה שלמדו בעיון מסכת עירובין, ובקיאים בכל המסכת עם כל החשבונות, ונהנים מהיופי של המסכת, מכל החשבונות שיש בעירובין, שהם דברים עמוקים ומסובכים, ונהנים מהתענוג השכלי שבה, ושאלו אותי קושיות שנתעוררו בעת לימודם, ואמרתי להם אשריכם שזה מה שחסר לכם, פשט במסכת עירובין, ובחרתם בעמל התורה שהוא האושר האמיתי!

ואמנם הם לא חיים חיי מותרות ותענוגי העולם הזה, רק בצמצום כדי חיים, אבל במקום זה מקבלים תענוגי העולם הבא בעולם הזה, וכמאמרם (אבות ו, ז) "אשריך בעולם הזה".

זוהי הדרך שכל אחד יכול לבחור לעצמו, על ידי העסק וההתבוננות בדברי המסילת ישרים, שמבאר דרכי קניית כל המעלות ומה הם מפסידי המעלות, ובה מגיעים לאשריך בעולם הזה, נוסף על העולם הבא שעליו נאמר (ישעיה סד, ג) עין לא ראתה אלוקים זולתך.

וכדי לזכות לכל הדברים האלו צריכים לעסוק בספרי מוסר, ולא מספיק להתבונן במחשבה לבד, כי המחשבה נמשכת לדברים אחרים, אבל כשרואים ספרי מוסר זה מקשר את המחשבה עם מה שכתוב שם ומשפיע, בפרט ספרי המוסר מגדולי הדורות, וכמו שכתב החפץ חיים (בסוף הפתיחה להלכות איסורי לשון הרע) שהוא מביא תמיד לשונות מגדולי הדורות שכל דבריהם הם בקדושה, ויש קדושה בכל מילה ומילה שלהם, וזה משפיע קדושה ופועל הרבה בלב הקוראים.

ועל ידי השפעת הקדושה יש שמחה, כידוע שקדושה נותנת שמחה, וכמו שאחז"ל (פסחים קט, א) בזמן שביט המקדש קיים אין שמחה אלא בבשר, והיינו בשר שלמים, וקדושת הקרבנות נותנת שמחה.

(נערך משיחה ביום ד' לסדר חוקת תשס"ט)

לעילוי נשמת המחנך הדגול

הרה"ח ר' **אברהם ב"ר צבי ויסמן** ז"ל
בעמח"ס "כרמי אברהם" - נלב"ע כ"ב אדר א' תשע"א
ורעייתו המחנכת הדגולה מרת **פוריה גיטל** ע"ה
בת הגה"ח רבי **יהושע מאיר שוורץ** זצ"ל
נלב"ע ח' ניסן תשנ"ד - תנצב"ה

לעילוי נשמת

הרה"ג רבי **שמואל אריה שציגל** זצ"ל
בן הגה"צ רבי **מתתיהו זאב** זצ"ל
נלב"ע כ"ז אדר ב' תשנ"ב - תנצב"ה

שיחת מִרְן רֵאשׁ הַיְשִׁיבָה הַגְרֵבִ"ד פּוֹבְרֶסְקִי שְׁלִיט"א

לקראת חודש ניסן

ימי סוף הזמן יש בהם מבחן למצבו ומעמדו של בן ישיבה, אמנם יש להקדים כי ב"ה ישנם יחידי סגולה אשר אין להם ענין בין הזמנים כלל וממשיכים לימודיהם כרגיל, והלב מתרונן תמיד למראה העיניים, וכמובן שאליהם אין הדברים דלהלן מכוונים כלל, אבל בדרך כלל הרי קיים ענין בין הזמנים, ותלמידי הישיבה יחיו נפרדים לתקופה קצרה ושבים לביתם, ובוהו קיים מבחן בדוק ומנוסה, ומשל למה"ד שנים שנכנסו להיכל המלך לזמן מסוים, האחד ניתן בידו מפתח האוצרות והי' רשות בידו לאסוף ככל אשר ירצה, והשני הי' תפקידו בעבודת הבית בניקיון וכדו', והנה בהתקרב הזמן המוקצב, הראשון אינו מאבד רגע וביתר שאת משתדל הוא בימים אלו למלא אוצרותיו ככל אשר בידו, אבל השני כבר מסתכל על עת על הלוח והשעון מתי יגמר זמן עבודתו וכבר הוא ברפיון, וכך היא המדה בלומדי תורה, מי אשר זכה להביא ולהשכיל, ובמשך כל הזמן עמל בתורה וזכה למלא אוצרותיו בחכמת התורה בבניה ובדעת, וכל סוגיא וסוגיא וכל חידוש וחידוש הי' אצלו כמוצא שלל רב, הרי בימים אלו מתגבר הוא יותר לאסוף מרגליות התורה, וכנגדו מי אשר לימודו הוא כעול עליו הרי הוא כבר מתרפה, ואמנם ודאי הוא כי הרצון הפנימי של כל בן תורה הוא להתגדל בתורה, ויודע הוא בעומק לבו את האמת אלא כחות חיצוניים מעכבים אותו ומטעים לבו, וכשהוא מרגיש רפיון מבחן זה ראוי להיות לו גורם להתעורר ולהתחזק, והשי"ת יהי' בעזרו.

מתקרב חודש ניסן שהוא יחיד ומיוחד בין חדשי השנה, וכבר הורנונו הז"ל לעמוד תמיד בסוד הזמנים.

בפרשת החודש [שמות יב,ב] כתוב החודש הזה לכם ראש חדשים, ובילקוט אי' א"ר יצחק לא הי' צריך להתחיל התורה אלא מהחודש הזה לכם, ולמה התחיל מבראשית משום כח מעשיו הגיד לעמו וכו', ומדרש זה הובא בד' רש"י בתחילת פ' בראשית אלא בתוספת דברים "שהיא מצוה ראשונה", וכונתו לפרש בזה כי הי' צריך להתחיל בפרשה זו מפני שהיא מצוה ראשונה וכו', ובשפתי חכמים שם כבר העיר שהרי ישנה מצות מילה וגיד הנשה, ויעו"ש מש"כ בזה שאלו הן מצוות ליחידים, אבל הרי יש גם מצות פרי' ורבי', וצע"ק, ואמנם בד' הילקוט לא מוזכר ענין זה מפני שהיא מצוה ראשונה, וגם עוד יש להעיר דלכאורה בפתיחת התורה ראוי באמת לבא בדברים בעיקרי יסודות האמונה קודם שנאמרים המצוות.

אולם נראה לפרש דהנה כבר הק' הרא"ש והובא בכוזרי [מאמר א אות כה] דבמעמד הר סיני וקבלת התורה פתיחת הדברים הם אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים, ולא נאמר אשר בראתיך, וכבר פירשו הענין בזה כי בשעת מתן תורה לישראל ראוי לפתוח בענין יצירת עם ישראל שהיא ביציאת מצרים ועל זה כתוב [ישעי' מג,כא] עם זו יצרתי לי וגו', והוא הוא "אשר בראתיך" של ישראל, ומפני שניתנה התורה לישראל וגם כל בריאת העולם היא בשביל ישראל, וכמו שדרשו הז"ל בראשית ברא וגו' בשביל התורה ובשביל ישראל שנקראו ראשית, כל תכלית הבריאה הוא ענין זה וישראל ואורייתא וקוב"ה חד הוא, ולכן הי' ראוי לפתוח התורה בפרשה זו החודש הזה לכם ראש חדשים, וגם עצם ענין זה שחודש ניסן הוא ראש חדשים יש לפרשו עד"ז משום שהיא שעת בריאת עם ישראל, ואמנם שתי בריאות המה בריאת העולם בחודש תשרי ובריאת ישראל בחודש ניסן, ולכן ניסן הוא ראש החדשים שהיא תחילת בריאת עם ישראל.

והוא מה שאמר ר' יצחק שהתורה היתה צריכה להתחיל בפרשה זו של יצירת ישראל, שלהם ניתנה תורה, וכשם שפתיחת עשרת הדברות במעמד הר סיני ומתן תורה הי' בדברים אלו, וגם יש להוסיף כי כל ענין מתן תורה שזכו בה ישראל הוא בהיותם יוצאי מצרים, וכל פרשת השעבוד ויציאת מצרים הרי הי' תנאי לקבלת עול מלכות שמים וקבלת התורה, והוא מה שכתוב [דברים ד, לד] לקחת גוי מקרב גוי וגו', מתוך טומאת מצרים, וזה כעיבור ולידה שעל ידי זה נעשו ישראל לעם, וגזירת עליון היא זו שכך יהי' הסדר, ובמדרש [יעו"ש במדב"ר יט,א] אי' דהוא ענין של טמא מטהור, מי עשה כן מי

צוה כן מי גזר כן, לא יחידו של עולם, יעו"ש. וכת' בירמי' (יא,ד) אשר צויתי את אבותיכם ביום הוציא אותם מארץ מצרים מכור הברזל לאמר שמעו בקולי ועשיתם אותם ככל אשר אצוה אתכם והייתם לי לעם וגו', כל ענין שעבוד מצרים הי' כור הכבשן לישראל להעלותם לסגולת קבלת התורה, וגם כבר ביאר הרמב"ן הענין כי עבדים היינו לפרעה במצרים והוציאנו ה' משם להיות לו לעבדים, והוא כפדיית עבדים לשם עבדות, וזהו הטעם של משה כשירד למצרים שהביא עמו את אשתו ובניו כי רצה שיהיו אחר כך בקבלת התורה, אולם אהרן אמר לו שיחזירם למדין, ולא היו בניו של משה במעמד הר סיני, אף שמדין אינה רחוקה מהר סיני שהרי כשהלך משה לרעות צאן יתרו חותנו הגיע עימם להר האלקים, ואם כן מדוע לא שלח להביא את בניו לקבל את התורה, הביאור בזה מפני שלא היו בשעבוד ויציאת מצרים ואינם ראויים לקבל את התורה, ואף שמושה הרי לא נשתעבד וגם כל שבט לוי לא עבדו למצרים, מכל מקום היו עימם בצרה ונשתתפו והרגישו בצערם, והי' די להם בזה.

והוא גם ביאור הכתוב [שמות יב,מח] וכי יגור אתך גר ועשה פסח לה', ובמכילתא יכול המתגייר יביא פסח מיד ת"ל וכו', והרי דס"ד שכל גר בתחילת גירותו יביא פסח, והוא ענין תמוה לכאורה, והענין הוא כי כשם שלא זכו ישראל לקבלת התורה אלא ע"י יציאת מצרים, הרי כך ראוי להיות ענינו של גר, וכבר פירשו רבותינו ועי' בדחו"מ בארוכה בזה כי כל יסוד קיום מצות הפסח מצה והמרור אינם מעשה זכר בעלמא, אלא ע"י קיום מצוות אלו סגולתם להחיות שוב בלבנו כל ענין יציאת מצרים, וכאילו אותנו הוציא משם כעת חי', ולכן גם הגר כשיביא פסח ויקיים מצוות אלו חל עליו כל סגולת יוצאי מצרים, והוא תנאי לקבלת התורה ולכן גם ס"ד שהוא תנאי לעיקר גירותו, ונתרבה בתורה שאינו צריך לזה והוא מחידושי גירות שגם ע"י הגירות עצמה מתקיים בו ממילא כל הענינים, ודו"ק היטב.

וגם ראוי לדעת ולהבין כי עבד ה' הרי היא באמת ובעיקר חירות גמורה, וכמו שאמרו הז"ל [אבות ו,ב] עה"כ [שמות לב,טז] חרות על הלוחות, אל תיקרי חרות אלא חירות, אין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתורה, וביאור הדברים כי מעלת חרות שאינה ככתיבה שהיא דיו על הנייר ואין הכתב והנייר אחד, אבל כשהוא חרות הרי אחד הם, וכך היא המדה בלוחות הברית, הלוח עצמו נמשל לגוף והדברים הם הרוח והנשמה, וכשהם חרותים על הלוח הרי הגוף והרוח אחד בהם, וכך היא המדה בקבלת התורה השלימה ע"י ישראל, שנעשה גופו אחד עם התורה וכל חפצו ורצונו היא תורה, וכבר אינו

ולבי' ונפשי' אזיל אבתרה, -כל אלו משם לא ידעו ולא הסתכלו אלא הוא בלבד, ומעיו ולבו ונפשו הולכים אחרי' - ועל דא אורייתא אתגלייתא ואתכסייתא ואזלת ברחימו לגבי רחימאה לאתערא בהדי' רחימו, -ועל כן התורה מתגלה ומתכסה והולכת באהבה אל אהבה לעורר עמו האהבה, ולהלן שם בקצרה מתחילה רמז ואח"כ מתקרבת אליו יותר בלשון חידה, ואחר שנעשה רגיל אצלה מתגלית היא אליו פנים אל פנים ומדברת עמו כל סודות הסתומים וכו', וסיום המאמר שם הוא ועל כן בני"א צריכים להזהר ולרדוף אחר התורה להיות מן האוהבים שלה, ע"כ, ולמדנו בזה שהתורה עצמה היא בע"ד ומתנהגת במדה כנגד מדה, והאוהב אותה ביותר הרי היא מחזרת לו אהבה, ומראה לו פנים ומתגלית לו בצפוני' ובמכמנות אוצרותי' המסולאים בפז.

בספר דחו"מ ח"א מאמר צ"ו הביא ד' הגר"י בלזר זצ"ל על מעשה הפרים דאי' בילקוט מלכים רמז רי"ד שאמר אליהו לנביאי הבעל בחרו לכם שני פרים אחד לה' ואחד לבעל, ואותו הפר שבחרו לבעל לא רצה להזיז רגליו, ואמר לו אליהו לך עממה והשיב לו אני וחברי יצאנו מבטן אחד וגדלנו במרעה אחד, והוא עולה לחלקו של הקב"ה ושמו של הקב"ה מתקדש עליו, ואני עליתי לחלק הבעל וכו', א"ל אליהו כשם ששמו של הקב"ה מתקדש עי"ז שעמי, כך מתקדש על ידך וכו', ובכ"ז לא רצה לילך עד שהוליכו אליהו בעל כרחו יעו"ש, ואמר הגר"י זצ"ל שמשם יוצא הערה נוראה שלהפסיק מתלמוד תורה אפילו למצוה גדולה שממנה יתקדש שם שמים, בכ"ז אם המצוה היא מחוץ לכתלי ביהמ"ד כבר צריך לאליהו שיוליכו בעל כרחו, וביאר בדחו"מ שמצוה שיש בה קצת סכנה אף שצריך לעשותה לקדש שם שמים מ"מ כבר צריך לעשותה באופן של סירוב, ויש לפרש כי באופן זה שמירה היא שכבר לא ישל בה, ובח"ב מאמר כ"ב הוכיח את בני הישיבה כאשר התעסקו אמש בשמחת חתן והי' לו בקורת אם הי' צריך לסגור הישיבה לזה, אבל גם היו צריכים לבדוק אם לא הי' בזה חשש תערובת שלא כהלכה ולמה הלכו בשמחה ובלא סירוב יעו"ש, והוא לימוד לדורות שכל מצוה שיש בה משום ביטול תורה כבר צריך להזהר מאד באופן קיומה שלא יצא מכשול והעצה היא לפחות לעשותה בסירוב קצת, וכשנעשה בשמחה רבה סכנה היא בקיום מצוה זו שלא יצא שכרו בהפסדו, ודו"ק היטב.

והנה כ"ז הוא בקיום מצוה, אבל הוסיף שם דברים גם בענין נסיעת בני הישיבה לביתם לקראת החג, והנה הרי ד"ז בודאי אינו בגדר מצוה גדולה, אלא עכ"פ היתר קצת להקציב קצת זמן מנוחה, וכתב על זה וז"ל ועוד ציור לזה לדוגמא כשנוסעים הביתה על החג צריכים לאחר הנסיעה ולהוסיף מחול על הקדש, וישנם שמקדימים לנסוע, והנה אינני טוען כלפי עיקר הנסיעה הביתה על החג, גם אני מסכים לזה וכו' אבל אין אדם יודע כמה הוא מרויח במה שמדחה נסיעתו אפילו יום אחד שבזה הוא מגלה שהולך הוא בסירוב, עכ"ל, הדברים נשגבים, וגילה לנו עצה להנצל ממכשול, ואמנם רצוי לכל אחד לבדוק עצמו ולהשתדל לקיים הדברים, ובאופן זה בטוח יותר שתהא הפסקתו זו לתועלת ולא ח"ו למכשול ולהפסד, ויה"ר שנוכח כולנו להתחזק באהבת תורה, ובאופן זה נזכה לשפע סייעתא דשמיא ולהארת פנים.

וגם צריכים אנו תוספת חיזוק לשגן ולחזק בקרבנו דבר חז"ל הנ"ל שבניסן עתידין להגאל, והוא זמן מסוגל יותר זמן של 'בעיתה', וכל אחד יצייר בנפשו איך הי' מתחזק ונוהג אם הי' יודע שהגאולה סמוכה ממש, וחז"ל למדנו שחודש ניסן הוא זמן מסוגל יותר לגאולה, וחובתינו להתחזק באמונה בזה, ומרן הרב מפוניבז' זצ"ל כשהיו מאחלים לו אריכות ימים הי' רגיל לומר תאחלו לי שאזכה לקבל פני משיח צדקנו, זהו הדבר הנצרך ביותר, רק שאנו חסרי אמונה ואיננו מרגישים זאת כל הצורך, נתחזק כולנו בזה אחר שזכינו לזמן מופלא של עמל התורה מתוך אהבה, ונזכה ובחודש זה נגאל ונושע בתשועת עולמים.

עבד כלל אלא בן חורין גמור, וכך היא בכל שנה ושנה כשמגיע חודש ניסן וזוכים לקיים המצוות, שבים אנו ליציאת מצרים והוא יסוד לקבלת התורה כהלכתה, אולם הדבר מובן כי לקיים ענינים אלו אינו דבר נקל כ"כ, וצריך הכנה, ואמנם כל ימי הפורים וסגולתם הם יסוד והכנה רבתי לקיום ענין חודש ניסן, והוא מה דאי' במגילה ו: מסמך גאולה לגאולה עדיף, ופירש"י פורים לפסח.

זאת ועוד, אמרו חז"ל במדרש תנחומא פ' בא [סי' ט] בט"ו בניסן נגאלו ממצרים בט"ו בניסן עתידין להגאל משעבוד גליות, דברים אלו אין צריכים להשאר בגדר מליצה אלא דברי יושר ואמת המה, וחובת הרגשה למעשה הוא, ניסן הוא זמן גאולה, ואם מצווים אנו בכל שעה להיות מצפים לביאת המשיח בכל יום שיבא, הרי בחודש ניסן חובה כפולה ומכפולת היא, וצריך דריכות מיוחדת להיות מוכנים לגאולה, והגע עצמך וראוי לשום על לב בהתבוננות איך היתה הנהגתו של כל אחד כאשר הי' נודע לו על ביאת המשיח בימים הקרובים, ועל כן הרי כל בר דעת צריך לשום על לב לקיים את תפקידו וחובתו בשעה זו לטוב לו ולהחיותו כיום הזה.

ובהיות עיקר העיקרים עמל התורה והביבותה ראוי לנו לעסוק ולשגן מאמרי חז"ל בענינים אלו, אשר מוסיפים חיזוק באהבת תורה ובנועם עמלה, והנה במנחות צ"ט: אי' עה"כ ביהושע א' לא ימוש ספר התורה הזה מפ"ך, והגית בו יומם ולילה, ושאל בן דמא בן אחותו של ר' ישמעאל את ר' ישמעאל כגון אני שלמדתי כל התורה כולה מהו ללמוד חכמת יונת, קרא עליו המקרא הזה לא ימוש וגו', והנה עצם הדבר צ"ע מה שייך לומר למדתי את כל התורה כולה והלא אין לה גבולים וכדאי' במדרש בראשית [ב"ר י, א], אמנם בעירובין כא. נראה מהסוגיא שם דס"ל שיש לה גבולים אם כי ארוכה מארץ מדה יעו"ש, אבל מ"מ הרי תמיד יש להוסיף באיכות הדברים וצ"ע, ואי' להלן שם ופליגא דר' שמואל בר נחמני דאמר ר' שמואל בר נחמני א"ר יונתן פסוק זה אינו לא חובה ולא מצוה אלא ברכה, ראה הקב"ה את יהושע שדברי תורה חביבים עליו ביותר שנאמר ומשרתו יהושע נער לא ימיש מתוך האהל, אמר לו הקב"ה יהושע כל כך חביבים עליך דברי תורה לא ימוש ספר התורה הזה מפ"ך ע"כ, ופירש"י הבטיחו שלא תשתכח תורתו ממנו.

ומבואר בזה ענין נשגב שהמדה כנגד מדה בזה היא שמי שדברי תורה חביבין עליו ביותר ועוסק בה תמיד, מובטחת לו שיזכה בסייעתא דשמיא מיוחדת שלא תשתכח התורה ממנו, וצריך להתעורר ע"י מאמר זה ולהתחזק ולהתעלות בחביבות התורה ובלימודה תמיד, והנה עדיין צ"ב המשך הכתוב והגית בו יומם ולילה, והרי לדברי ר"י אין הכתוב הזה מצוה אלא ברכה, ולכאורה יש לפרש שכל זה בכלל הברכה, שהרי מן השמים מסייעין לו שלא תשתכח התורה ממנו, ושלימות מעלת הזכרון הוא שהיא לנגד עיניו בכל עת, ושוב הרי בכלל ברכה זו הוא שיהא הוגה בה תמיד יומם ולילה, וגם מסייעים לו מן השמים להחליף כח שיהא בידו ובכחו לקיים הדבר להיות הוגה יומם ולילה, וכבר אי"צ לו בין הזמנים, ונראים הדברים להדיא כי אלו התלמידים אשר דברי תורה חביבים עליהם ביותר אינם פוסקים מלימודיהם ומסדרי הישיבה, ואינם עיפיים כלל, וכל ימיהם פניהם מאירים וזוהרים מחודות התורה.

ובדרך קנין תורה אי' בזההר שמות פ' משפטים ענין מופלא, וז"ל הכי הוא מלה דאורייתא לא איתגלייתא אלא לרחימאה, -כך הוא דברי תורה אינה מתגלית אלא לאוהבה - ידעת אורייתא דההוא חכימא דלבא אסחר לתרע ביתה כל יומא, -יודעת התורה שהחכם לב מסבב שער ביתה בכל יום - מה עבדת גלייתא אנפאה לגבי' מגו היכלא וארמיזת ל"י רמיזא ומיד אהדרת לאתרה ואתמרת, -מה עשתה, גילתה פני' אליו מתוך ההיכל, ורמזה לו רמז, ומיד חזרה למקומה ונסתרה, - כל אינון דתמן לא ידעי ולא מסתכלי אלא איהו בלחודוהי, ומעוי

שיעור חומש

על פרשת השבוע

משיעורי הגאון הגדול רבי חיים פיינשטיין שליט"א

ראש ישיבת עטרת שלמה

פרשת ויקרא תשע"ח

העבודה, והן במהות עניינם, ועל כן השתא לאחר הקמת המשכן, הוא המקום לחדש ענין זה דקדשי מקדש.

ובזה נראה לפרש את הנאמר בשיר היחוד ליום השבת, 'בנוחם בנו עיר קדשך, ויפארו את בית קדשך, כי שם יזבחו זבחי צדק, אף כהניך ילבישו צדק, וביאורו הוא עפ"י המבואר, דדוקא בעיר קדשך ובית מקדשך שם יזבחו זבחי צדק, דרק קדשי מקדש נקראים זבחי צדק, וכמו שנתבאר.

ובזה יתבאר גם המשך הפיוט ד'אף כהניך ילבישו צדק, דהרי בבמה אין כהונה, ורק במקדש הוא דיש דין כהונה, וזהו שאומר דדוקא בעיר קדשך ובית מקדשך, ילבישו כהניך צדק.

וכן על דרך זה יש לפרש המשך הפיוט 'ובית הלוי נעימות יזמרו לך, יתרועעו אף ישירו, דנימא דאין שירה בבמה, דהרי אין אומרים שירה אלא על היין, ועל כן גם נעימות בית הלוי דהיינו שירה, לא יהא אלא בעיר קדשך ובבית מקדשך, ור"ל דכל הדברים האלו, כהונה, שירה, וזבחי צדק, הם רק בקרבנות הקרבים בבית המקדש.

ויקרא אל משה וידבר ה' אליו מאהל מועד לאמר. (א', א').

ופירש רש"י לאמור, דבר אחר, צא ואמור להם דברי, והשיבני אם יקבלום, כמו שנאמר וישב משה את דברי העם וגו'. וצריך ביאור מ"מ בפרשה זו נשלח משה לשאול אם יקבלו הדברים, מה שלא מצינו כן בשאר פרשיות, שהרי על שאר כל הפרשיות לא נשאלו אם יקבלוה, אחר שאמרו בהר סיני נעשה ונשמע על כל התורה.

ונראה לבאר בזה, דהנה פרשה זו נאמרה בא' בניסן, ובגמ' בסוטה דף ל"ז ע"ב איתא שהיה אז כריתת ברית עם ישראל באהל מועד, וכמו שכתב שם רש"י, שאחר שהוקם המשכן, נדבר הקב"ה עם משה בישוב ולמדו כל התורה, כדכתיב וידבר ה' אליו מאהל מועד לאמר.

והנה כריתת ברית צריכה הסכמה וקבלה משתי הצדדים, ולפי זה נראה דעל כן נאמר למשה, צא ואמור להם דברי, והשיבני אם יקבלום, דהיה זה בתורת קבלה והסכמה על כריתת הברית, ולכן היו צריכים את הסכמתם וקבלתם.

וגופא דמילתא שהיה כריתת ברית מיוחדת באהל מועד, צריך ביאור, דבחורב היה כריתת ברית, משום ששם

הנה ברהיטות המקראות נראה דפרשת הקרבנות שנאמרה בתורה, ראשונה אחר הקמת המשכן, היא המשך לפרשיות הקמת המשכן, ואע"פ דגם קודם הקמת המשכן קרבו קרבנות, מ"מ נראה מבואר דדיני הקרבנות מושך שייכו לעצם הקמת המשכן.

ונראה לומר בזה, דהן אמנם גם קודם הקמת המשכן היה מציאות של קרבנות, והקריבו קרבנות, מ"מ נראה דב' עניני קרבנות הלוקים הם, וקדשי מקדש בפ"ע, וקדשי במה בפ"ע.

ובביאור הדברים נראה, דהנה מצינו כמה מקראות דהקרבנות נקראים זבחי צדק, בפרשת וזאת הברכה (ל"ג, י"ט) בברכת זבולון ' שם יזבחו זבחי צדק, וכן בתהלים 'או תחפוץ זבחי צדק, ובבעל הטורים בפרשת וזאת הברכה (ל"ג, י) כתב דזבחי צדק, נקראים רק קדשי מזבח, ולא קדשי במה.

והמעם דרק קדשי מזבח נקראים זבחי צדק, יש לומר, דהנה העבודות במושכן מפורש בפסוקים דחשיבי שנעשים לפני ה', אבל קרבנות הקרבים בבמה, אינם נעשים, ואינם קריבים לפני ה', דרק המשכן חשיב לפני ה', אבל הבמות אינם נחשבים לפני ה', ובגמ' בסוף זבחים ממעטינן סמיכה ותנופה ועוד דינים שאינם נוהגים בבמה, משום דבמה לא חשיבא לפני ה', וקרבת הקרב לפני ה', הוא קרבן הנעשה בשלמות עניינו, ולכן נחשב זבחי צדק, משא"כ קרבנות הקרבים בבמות, כיון שאינם לפני ה', אינם בשלמות הענין, ולכן אינם נחשבים זבחי צדק.

ובזה יש לבאר הפסוק הנאמר בברכת זבולון שהבאנו, 'עמים הר יקראו שם יזבחו זבחי צדק, ופירש רש"י, עמים של שבטי ישראל, הר יקראו, להר המוריה יאספו וכו', ושם יזבחו ברגלים זבחי צדק. הרי מבואר דרק מה שנובחה בהר המוריה, הוא דנחשב זבחי צדק, וזהו שאמר הפסוק, שיקראו להר המוריה, ורק אז הובחים יהיו זבחי צדק.

מעתה נראה דמבואר היטב דפרשת הקרבנות הוא המשך לפרשת הקמת המשכן, דהן אמנם דגם קודם הקמת המשכן, היו מקריבים קרבנות, אבל מ"מ השתא בהקמת המשכן, נתחדש ענין קרבנות מיוחד של קדשי מקדש, שהם זבחי צדק, והם נעשים לפני ה', והוא ענין ודין בפ"ע חלוק מקדשי במה, שאינם נעשים לפני ה', ולא נקראו זבחי צדק, וב' עניינים הלוקים הם, הן בדיני

ונראה דהם ב' מיני קרבנות הלוקים במהותם, שענין קרבן הטאת הוא לכפרה, והיינו מלשון קינות, שע"י הקרבן מתקנה פגם החטא, ונעשה האדם נקי מאותו חטא, אבל קרבן אשם עניינו אינו לכפר על החטא, ולקנה את פגם החטא, אלא עניינו הוא לתקן את מעשה הנברא, וכמבואר בדברי חז"ל שהביא רש"י דאדם תלוי בא להגן עליו מן היסורים, והיינו דאע"פ דהחטא עצמו אינו מתכפר בזה, מ"מ זה מועיל לתקוני גברא. ודבר זה יש ללמוד גם מעיקר דין אשם תלוי, המפורש בפ"ה פסוק י"ז, דכשאהר כך נודע לו חטאו, מביא קרבן הטאת, והדבר צריך לימוד, דכיון שהביא אשם, מדוע כשנודע חטאו חייב להביא הטאת, ולמה לא סגי באשם שכבר הביא.

ולחמבואר דהאשם אינו לקינות החטא, אלא רק לכפר על מעשה הנברא, מובן היטב, באמת האדם אינו מכפר ואינו מקנה את החטא, ורק מכפר על מעשה הנברא, ועל כן כשנודע לו החטא אח"כ, אין מועיל מה שהביא כבר אשם, וצריך להביא הטאת. ומדין אשם תלוי, יש ללמוד גם לשאר אשמות, שאף הם עניינם בגדר זה, שהם באים על מעשה הנברא, ולא לכפרת החטא. והנה להלן (ה', י"ט) כתוב 'אשם הוא אשם אשם לה', ומקרא זה נדרש בדברי חז"ל בכמה אופנים, אולם פשוטו של מקרא יש לפרש על פי המבואר, דהנה הטאת העוף הבאה על הספק, אינה נאכלת, משום ספק נבילה, וא"כ גם באשם כיון דהוא בא על ספק איסור, נימא דהוא ספק חולין בעזרה, וע"ז בא הפסוק לומר, דקרבן אשם, אין בו ספק כלל, והטעם מפני שהוא בא על אשמת הנברא, וכיון דיש כאן ספק, ועבר על ספק איסור שלא כדין, יש בזה אשמה על הנברא, ולכן הוא מחוייב קרבן כודאי, והכי פירוש הפסוק, דאשם אשם לה, דכיון דיש כאן אשמה לה, לכן הוא קרבן ודאי ולא קרבן ספק.

וכבר שמעתי מאמו"ר הגאון זצ"ל שהגרבי"ד זצ"ל אמר בשם רבנו הגר"ח זצ"ל, שקרבן הטאת העוף הבא על הספק, הוא ספק על הודאי, ואשם תלוי, הוא ודאי על הספק. וביאור הדברים דהטאת העוף הבא על הספק הוא ספק קרבן, ולכן אינה נאכלת דשמא היא נבילה במליקה, משא"כ אשם תלוי הוא קרבן ודאי על מה שהנברא מסופק. ולדברינו הוא מבואר היטב דאשם הוא קרבן ודאי.

נכנסו ישראל בברית במעמד הר סיני, ובערבות מואב היה כריתת ברית, משום כניסתן לארץ, או משום ששם הואיל משה לבאר את התורה, ובהר גריזים היה כריתת ברית דברכות וקללות, ומשום כניסתן לארץ ישראל, אולם כאן באהל מועד, לא נתבאר מה ענין כריתת הברית עם ישראל. והנה בגמ' בסוטה דף ל"ז ע"ב נחלקו ר' ישמעאל ור"ע, דלרבי ישמעאל כללות נאמרו בסני, ופרטות באהל מועד, ולרבי עקיבא כללות ופרטות נאמרו בסני, ונשנו באהל מועד, ונשתלשו בערבות מואב. וא"כ לדעת ר' ישמעאל דפרטות נאמרו באהל מועד, הרי נתחדש כאן חלק בתורה, שלא היה ידוע עד כה, וא"כ ע"ז צריך כריתת ברית חדשה, והברית הייתה על הפרטות, דע"ז עדיין לא נכרת ברית.

אכן לדעת רבי עקיבא דגם הפרטות נאמרו בסני, וא"כ כבר נכרתה ברית גם על הפרטות, צריך ביאור מהו ענין הכריתת ברית המיוחדת שהייתה באהל מועד.

ויש לבאר בזה, דבכל התחדשות של שייכות וקשר בין ישראל להקב"ה, צריך ע"ז כריתת ברית, וכמו שהכריתת ברית במעמד הר סיני היה משום שנעשו ממלכת כהנים וגוי קדוש, וכן הכריתת ברית בכניסתם לארץ הוא משום דארץ ישראל היא פלטרין של מלך.

ולפי זה נראה לבאר שענין הכריתת ברית באהל מועד, הוא משום השראת השכינה שהייתה ונתחדשה באותה שעה, וכמו שדרשו חז"ל על הפסוק בשיר השירים (ג', י"א) 'צאינה וראינה בנות ציון במלך שלמה בעטרה שעטרה לו אמו ביום התונתו וביום שמחת ליבו', ודרשו חז"ל, בעטרה שעטרה לו, היינו אהל מועד, וביום שמחת לבו, זה שמיני למילואים, שנתהנך בו המשכן שבמדבר.

וכן דרשו חז"ל את הפסוק (ה', א') 'באתי לגני אחותי כלה', על יום הקמת המשכן, וכמו דפירש רש"י שם, באתי לגני בימי הנוכת הבית, הרי שביום זה היה השראת שכינה באופן מיוחד, דבא הקב"ה לגנו למשכן.

אשר לפי"ז י"ל דעל תוספת השראת השכינה, שהיא שייכות וקשר מחודשים בין ישראל להקב"ה, היה הכריתת ברית המיוחדת באותו זמן.

הנה מבואר בפרשה, דיש שתי מיני קרבנות לכפרה, הטאת ואשם, וצריך לבאר ענין זה שיש ב' מיני קרבנות הלוקים, אע"פ דעניינם אחד, ששניהם באים על החטא.

הדברים נערכו מתוך שיעור הנמסר בעש"ק
בישיבת "עטרת שלמה - קרית הישיבה"
את השיעור במלואו ניתן לשמוע בקול הלשון
036171001-1-1-1-21

מִי הֵי אֵלֵינוּ

"אין לו להקדוש ברוך הוא בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד" (ברכות ח')

גליון 334 **מדיני פסח שחל בשבת, ושאלות בעניני פסח** ניסן תשע"ח

ההלכות נערכו ע"י הרב יהודה אריה הלוי דינר שליט"א – רב ביהכ"נ צא"י "דברי שיר" ב"ב

צליית זרוע וביצה

◀ צריך לצלות הזרוע והביצה לפני שבת, ואם שכח אין שום אפשרות לצלותם בשבת, וישים זרוע או חתיכת בשר מבושלת אחרת.

הכנת חרוסת

◀ חרוסת, אם טחן מבעוד יום ולא נתן את היין, יעשה בשינוי שיתן את היין בכלי ואח"כ ישים את החרוסת, ויערבב את החרוסת באצבעו ולא בכף, או יאחז הכלי וינענע. וכל זה מותר רק אם עושה בלילה רכה (ע"י שו"ע סי' שכ"א, רמ"א סעיף ט"ז).

הכנת מי מלח

◀ יכין את מי המלח קודם שבת ולא יעשה בשבת כמבואר ב**שו"ע** (סי' שכ"א, סי"ב), ואם לא עשה קודם שבת ואין לו חומץ לטבול בהן יש לעשות מי מלח מעט (**משנ"ב** סי' תע"ג ס"ק כ"א).

אורח עכו"ם בליל הסדר

◀ בכל יום טוב אסור להזמין עכו"ם או חילוני לאכול אצלו ביו"ט, שמא יבוא לבשל בשבילו, אבל כשחל בשבת מותר, שאין כאן חשש.

◀ בעל הבית יזהר שאורחו הגוי לא יגע בשום בקבוק יין שעל השולחן, כדי שלא יאסר משום יין נסך, כל שכן שיזהר שלא ימוזג מהבקבוק.

◀ וכן המארח לא ימוזג יין לתוך הכוס שלו מהבקבוק שמזוג יין לאורח, כי אם יש שיירי יין בתוך כוסו של האורח, הוא מתחבר ומצטרף ליין שבבקבוק על ידי קטפרס כמבואר ב**שו"ע** (הל' יין נסך, קנ"ב א), והיין שבבקבוק נאסר.

◀ בנוגע למצות – יזהר המארח שלא יתן לאורחו הגוי שיריים ממצת המצוה, מאחר שיש בזה משום ביזוי מצוה, וכן בכל שיורי מצוה אחרים שיש על השולחן (ע"י **משנ"ב** סי' קס"ז ס"ק צ"ז וב"שולחן שלמה" שם).

◀ ועיין ב"כף החיים" (שם ס"ק ק"מ) שהביא מעשה נורא מזקנו, בעל שו"ת "רב פעלים" שאמר לאחד שהאכיל מצה לשכנו עכו"ם שאפשר שיזיקנו השנה נזק גדול, ורק בנס הצליח לברוח מפניו, עיין שם.

שכח "רצה" או "יעלה ויבא"

◀ בליל סדר שחל בשבת, אם שכח לומר "רצה" או "יעלה ויבא" בברכת המזון, ונוכר לאחר שהתחיל ברכת "הטוב והמטיב" חוזר לראש ברכת המזון, ואם נזכר לפני שהתחיל ברכה רביעית, אומר "ברוך... שנתן שבתות... או "שנתן ימים טובים... ואם שכח שניהם אומר "ברוך... שנתן שבתות וימים טובים..." (**שו"ע** סי' קפ"ח ו**משנ"ב** שם). אם נזכר לאחת שתיית הכוס שלא אמר "רצה" או "יעלה ויבא" יחזור ויברך ברכת המזון אבל לא יחזור וישתה (משום ד"א שיש על זה שם ברכת המזון, וי"א שבדיעבד אם שתה שלא על הסדר שתקנו יצא ידי חובתו, וא"כ הוי ס"ס ואינו יכול לחזור ולשתות, דהוי מוסקי על הכוסות).

◀ נשים ששכחו "יעלה ויבא" בליל הפסח חייבות לחזור ולברך כמו כששכחו "רצה" בשבת (שו"ת **רע"א** מה"ק תשי"א).

שלום זכר בליל הסדר

◀ **שאלה:** האם נוהגים לעשות שלום זכר בליל הסדר שחל בשבת?
תשובה: כמדומה שאין עושים (הגר"ח **קניבסקי** שליט"א).

קריאת מגילה

◀ קוראים מגילת "שיר השירים" ביום ראשון של פסח מכיון שהוא שבת, ובחול"ל קוראים ביו"ט אחרון.

הבדלה

◀ במוצאי יו"ט ראשון, כיון שהוא גם מוצאי שבת אומרים "ויתן לך... ומבדילין כרגיל בנר ובשמים וזמירות של מוצש"ק.

עירוב תבשילין בערב שביעי של פסח

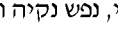
◀ מכיון דשביעי של פסח חל ביום שישי, צריך לעשות עירוב תבשילין מלפני החג, בכדי להתיר להכין ביו"ט את צרכי השבת.

סעודת יו"ט

◀ יש להיזהר להתחיל סעודת יו"ט קודם שעה עשירית מכיון שהוא ערב שבת. וכמו כן אלו שאוכלים סעודה שלישית מפני חביבות מצות

לע"נ מרן ראש הישיבה רשכבה"ג רבינו אהרן יהודה לייב שטינמן

זצוקל"ה

לע"נ אחי, נפש נקיה וטהורה
שמעון בן הגה"צ רבי **יוסף צבי הלוי ז"ל**
נלב"ע א' בסיון תשע"ז

פסח שחל בשבת

שבת הגדול

◀ במוצש"ק במערב אומרים "ויהי נועם..." (**משנ"ב** סי' רצ"ה ס"ק ג', פמ"ג, וכן נהגו אצל ה"חזון איש", "ארחות רבינו" ח"א עמ' קכ"ח, קונטרס "איגרתא חדא" מהגר"ש **דבליצקי** שליט"א). ויש נוהגים שאין לאמרו "לילוח א"י", כיון שערב פסח אסור במלאכה משום קרבן פסח, אין כאן ששת ימי מעשה).

הדלקת נרות

◀ כשחל יום ראשון של פסח בשבת מדליקים נרות לפני שקיעת החמה (ולא ככל יו"ט שיש נוהגים להדליק לאחר שחוזרים מביהכ"נ), ומברכים "להדליק נר של שבת ושל יו"ט" (**משנ"ב** סי' רס"ג ס"ק כ"ד).

קבלת שבת

◀ בקבלת שבת נוהגים שלא לומר "לכו נרננה" ומתחילים מ"מזמור שיר ליום השבת", וכן אין אומרים פרק "במה מדליקין" (**רמ"א** סי' ר"ע ע"ב).

"ויכולו" ומעין שבע

◀ בערבית לאחר תפילת י"ח אומרים "ויכולו" בקול רם ואח"כ הלל, אבל אין אומרים ברכה מעין שבע (**שו"ע** סי' תפ"ז ס"א) מכיון שלא נתקן אלא משום מזיקין, ובפסח הוא ליל שימורים (**משנ"ב** שם).

◀ ש"ץ שטעה והתחיל ברכה מעין ז', אם רק אמר "ברוך אתה" יפסיק, אם כבר המשיך ואמר השם יאמר "למדני חוקיך", ואם אמר אלוקינו ימשיך ויאמר "מלך העולם וכו', לקרוא את ההלל", ואם כבר התחיל הברכה ואמר "אלוקינו ואלוקי אבותינו", ימשיך כל ברכה מעין ז' ויחתום בסוף כרגיל, ויסמוך על הפוסקים שסברו שכן יברך ("דעת תורה" סי' תפ"ז וע"י שו"ת "רב פעלים" או"ח ח"ב סי' ל"ב ו"הל' שבת בשבת" ח"א עמ' שכ"ג).

"שלום עליכם" וברכת הבנים

◀ יש נוהגים לומר "שלום עליכם" ו"אשת חיל" כמו בכל ליל שבת (ע"י "מטה אפרים" סי' תקפ"ג), וכן מברכים את ברכת הבנים כמו בכל ליל שבת ("דרכי יוסף צבי" עמ' קל"ז).

קידוש

◀ בקידוש אומר "ויכולו" ומזכיר בתוך הברכה גם של שבת.

◀ גם הנוהגים בכל ליל שבת לעמוד בשעת אמירת "ויכולו", בליל הסדר יושבים ("אלוהו רבה", וכע"ז מבואר ב**משנ"ב** סי' תע"ג סק"ד לענין ברכת קידוש והבדלה, ובסי' תפ"ס סק"א לענין אמירת הלל).

◀ אם שכח לומר "ויכולו" בכל שבת צריך לאמרו על הכוס באמצע הסעודה (**משנ"ב** סי' רע"א ס"ק מ"ה) אבל בזה שאסור להוסיף על הכוסות יאמר "ויכולו" בכוס השניה, או על הכוס באמצע הסעודה, שמותר להוסיף על הכוסות. אבל לא יאמרו על הכוס באמצע ההגדה.

הגדה לאור הנר

◀ מותר לקרוא ההגדה מספר לאור הנר אף שהוא ביחיד ולא חיישינן שמא יטה שאין עם הארץ שלא תהא שגורה בפיו קצת (**שו"ע** סי' ער"ה ט'), ואפילו הוא עם הארץ שלא למד כלל מ"מ יש להקל שלא יבטל מצות הגדה שהוא דאורייתא (**משנ"ב** ס"ק י"ז), וכן לגבי הפיוטים שלאחר ההגדה אף הם שגורים בפיו הכל ומותר לקרוא לאור הנר ("חוט שני" סי' פ"ד ס"ק ז'). והיינו "אחד מי יודע" ו"חד גדיא" השגורים בפיו כל, אבל "ויהי בחצי הלילה" ו"ואמרתם זבח פסח" אינם שגורים בפיו כל, ולכן אלו שיש להם שעון שבת לחשמל יש לכוון שלא יכבה לפני סוף ההגדה.

אכילת מצה שזמנה הולך לו, וכמנהג הגר"א, יזהרו להתחיל קודם שעה עשירית.

בישול קטניות בשביעי של פסח

אלו שמקפידים לא לאכול קטניות או שרויה בפסח, יש נדון אם מותר לבשל בשביעי של פסח לצורך שבת, דשמא עירוב התבשילין מתיר רק דברים שמותר לאכול ביו"ט, ורוב הפוסקים מתירים לבשל קטניות או שרויה גם ביו"ט זה, כיון שהרבה אוכלים, נמצא שראויה לאחרים (עיי' "חזון איש" סי' מ"ט ס"ק ט"ז) ומה"ט מותר לבשל קטניות לצורך "שלוש זכר" וכד'. ויש להזהר שלא לטעום ממאכלים אלו קודם צאת החג.

חמץ וקטניות בשבת אסרו חג

לפי רוב הפוסקים מותר לבני ארץ ישראל לאכול חמץ בשבת רק אין לנו אפשרות לכך, ולכן נוהגים להמשיך לאכול מצות ומאכלי פסח עד מוצאי שבת, ואם גוי יביא מאכלי חמץ משלו באמצע השבת מותר ליהודי לאכלו.

אלו שמקפידים כל הפסח לא לאכול קטניות או מצה שרויה יכולים לאכלם בשבת זו, מכיון שאין זה חג הפסח אלא שבת רגילה. ובכל זאת אלו שמקפידים על כך לא יבשלו מאכלים אלו בכלל פסח שלהם, כיון שיש מקפידים גם על הבליעות, וא"כ לא יוכלו לבשל באותם כלים אוכל לצורך שביעי של פסח, לכן יש לייחד להם כלים מיוחדים.

תוספת שבת על יו"ט

ביו"ט שחל בערב שבת יש להקדים כמו בכל שבת ולעשות תוספת שבת על קדושת יו"ט, ונשאר בזה ב' קדושות, גם של יו"ט וגם שבת ("חזון איש" זצ"ל ודלא כט"ז סי' תרס"ח שסבר שע"י קבלת שבת נפקעת קדושת יו"ט. עיי' "ארחות רבנו" ח"ב עמ' ק"י).

בגדי יו"ט בשבת

הרבה נוהגים ללבוש בגדי יו"ט עד לאחר שבת, כדי שלא יהא זלזול בכבוד שבת.

קידוש ליל שבת

בן חו"ל שעושה קידוש ביו"ט שני שחל בשבת יוכל להוציא בן א"י בקידוש, וכיוון לצאת רק בחלק של שבת ("ברכי יוסף"). (וכע"ז מי שמברך "על המחיה" ו"על הגפן" יכול להוציא מי שמחויב רק ב"על המחיה").

בן חו"ל בקריאה של א"י

בשחרית בשבת בן חו"ל יכול לעלות לתורה לקריאת פרשת שמיני אף לדלדידה יו"ט אחרון של פסח הוא ("לוח א"י").

אב הרחמים" באסרו חג

בשבת שהוא אסרו חג אין אומרים "אב הרחמים" ("לוח א"י" אע"פ שבשאר ימי ספירת העומר אומרים אפילו בשבת מברכין ובימים שאחרי ר"ח סיון), אבל בחו"ל שהוא יו"ט אומרים "אב הרחמים" מפני שמזכירין בו נשמות.

הבדלה במוצאי שבת (מוצאי יו"ט שני)

במוצאי"ק יכול בן חו"ל לצאת יד"ח הבדלה על ידי בן א"י, ואפילו אם לא כיוון הבן א"י להוציא יצ"ח הבדלה המוטלת עליו מחמת יו"ט שני (הגר"ש אוערבך זצ"ל, ובעל "קהילות יעקב" זצ"ל).

קריאת שמיני שמונה פעמים

כשחל שמיני של פסח בשבת, קוראים פרשת שמיני שמונה פעמים בחו"ל: א. מנחה שבת הגדול. ב. יום שני. ג. יום חמישי. ד. מנחה בשבת יו"ט ראשון. ה. מנחה בשבת שמיני של פסח. ו. יום שני. ז. יום חמישי. ח. שבת פ' שמיני. (בשנה מעוברת פ' אחרי מות שמונה פעמים).

שאלות בעניני פסח

כבוד שהוא אוטיסט

שאלה: יש לו כבוד אוטיסט שהוא כבר בר מצוה, האם האבא צריך להמשיך לצום או לשמוע סיום בערב פסח, כיון שהבן לא צם?
תשובה: י"א שהאבא צריך לצום עבורו כל ימיו, כיון שהוא לא צם ("חוט שני" ה' פסח), וי"א שכיון שהבן פטור מכל המצוות (מדן שוטה) גם האבא לא חייב לצום כלל (הגר"ח קניבסקי שליט"א).

חבילה של מצות שבורות

שאלה: קנה חבילת מצות והיו כולן שבורות, ואין בהן שלימות, האם יכול לתבוע שזה מקח טעות, ולבקש בעבורה חבילה אחרת?
תשובה: אין זה מקח טעות, כיון שזה ידוע שיכול לקרות, ובכל זאת עמ"י היושר יש להחליפו (הגר"ש אלישיב זצ"ל והגר"י קרליץ שליט"א).

הזמנת שכן שיבוא במעלית

שאלה: יהודי הגר בקומה שישי, ורוצה להזמין לליל הסדר שחל בשבת שכן חילונו הגר בקומה ה-13, ובוודאי ירד לביתו עם המעלית, האם מותר להזמין לליל הסדר?
תשובה: אם ידוע שיבוא במעלית אין להזמין (הגר"ח קניבסקי שליט"א).

כזית מצה לחילוני

שאלה: חילוני שאינו מברך, לא לפני ולא לאחריו, האם יש לתת לו כזית מצה, כדי שלפחות יקיים כזית מצה דאורייתא?

תשובה: לא ישלח לו כזית מצה (הגר"ח קניבסקי שליט"א). (דאסור להכשיל באיסור על מנת להרוויח מצוה, ועי' "הגה"ת רע"א יו"ד סי' קפ"א סעיף ו' בענין הקפת הראש).

שכח לשתות כוס שלישית

שאלה: לאחר אמירת הלל ושתית כוס רביעית, נזכר ששכח לשתות כוס ברכת המזון, נמצא שעדיין חסרה כוס רביעית, מה עליו לעשות?

תשובה: ימלא הכוס ויאמר "אחד מי יודע" ו"חד גדיא", וישתה עליו כוס רביעית (הגר"ח קניבסקי שליט"א). (היינו שהעיקר הוא לעשות איזו מצוה או אמירה על הכוס, אבל סתם לשתות כוס אחת אחרי השניה – לא יצא, וכמבואר בשו"ע סי' תע"ב ח').

"הלילה הזה" בספירת העומר

שאלה: בחוה"מ פסח בליל שני לעומר היה עסוק בעניני הגדה של פסח וכשבא לספור ספירת העומר אמר "הלילה הזה שני ימים לעומר", האם יצא יד"ח או לא?

יסוד השאלה הוא הרי כשאומר "היום" סופר בזה את כל המעליע, משא"כ כשאומר "הלילה הזה" כאילו סופר רק הלילה לבד בלי היום, וא"כ שמא לא יצא יד"ח.

תשובה: מכיון שאצלנו הלילה והיום שלאחריו הוא אחד כמפורש בפסוק: "ויהי ערב ויהי בקר" ע"כ זה נחשב שספר את כל המעליע ויצא (הגר"ח קרליץ שליט"א).

ירש חמץ בפסח

שאלה: באמצע חול המועד שמע שאביו, אדם חילוני נפטר, והשאיר אחריו חמץ, והוא גר במדינה רחוקה, מה עליו לעשות?

תשובה: כיון שחמץ אסור בהנאה, אין הבן יורש את החמץ בפסח, דאין ירושה באיסורי הנאה ("נודע ביהודה" או"ח סי' כ'), ולכן אינו חייב לבער את החמץ, ולענין אחרי הפסח, י"א שהחמץ מותר באכילה כיון שהקנס חל רק אחרי פסח ואין קנס למתים ("נודע ביהודה" שם), וי"א שנאסר באכילה כיון שבתחילת הפסח היה חמץ של ישראל ("חזון איש" או"ח סי' קי"ח ס"ק ט"ז).

התפלל שחרית במקום מוסף

שאלה: בתפילת מוסף כשסיים את הברכה "ברוך... מקדש ישראל והזמנים" שם לב שהתפלל שחרית של יו"ט במקום תפילת מוסף, ומיד השלים שם "ומפני חטאינו... והמשיך "רצה", האם יצא ידי חובה?

תשובה: כל זמן שלא התחיל "רצה" עדיין נחשב שייד לברכה אמצעית, ויכול להשלים שם את חלק הקרבנות, ובדיעבד אם כבר התחיל "רצה", לאחר שאומר "והשב את העבודה לדביר ביתך", יאמר "ונעשה לפניך קרבן מוסף" (משנ"ב סי' רס"ח ס"ק ט"ז וביה"ל שם).

לשתות מים חמים לשם עירוב תבשילין

שאלה: מי שאין לו צורך לבשל ביו"ט עבור שבת, האם מותר לכתחילה לבשל מים בערב שבת שהוא יו"ט לצורך הלילה, ומה שהוא שותה את המים זה רק כדי לאפשר לו לברך על העירוב תבשילין בערב יו"ט (ובלי זה הרי עושה עירוב תבשילין בלי ברכה כיון שאין לו צורך רק להדלקת נרות)?

תשובה: מותר לכתחילה לעשות כן, דסו"ס כיון שמבשל ביו"ט לצורך ליל שבת יש לו לעשות עירוב תבשילין, ויכול לחייב עצמו בברכת המצוות (הגר"ח קניבסקי שליט"א).

בישול לצורך יו"ט ושבת

שאלה: ביו"ט שחל בערב שבת, מי שמקבל שבת מוקדם ואוכל מוקדם, לפני בין השמשות, האם מותר לבשל לזמן הזה אפילו בלי עירוב תבשילין?

יסוד השאלה, כיון שאוכל עדיין ביום לפני שקיעת החמה, אפילו שקיבל עליו שבת, מ"מ עדיין הוא יו"ט, נמצא שנחשב בישול לצורך היום, ושמא מותר לבשל אפילו בלי עירוב תבשילין (עיי' "ארחות רבינו" ח"ב עמ' ק"י).

תשובה: הגם שיש גם קדושת יו"ט מ"מ היות שיש גם קדושת שבת, אסור לבשל לצורך שבת בלי עירוב תבשילין (בעל "שבט הלוי" זצ"ל).

כל חמירא וחמיעא

שאלה: בבוקר ערב פסח אומרים "כל חמירא וחמיעא דאיכא ברשותי, דביערתיה ודלא ביערתיה וכו' כעפרא דארעא", לכאורה אם כבר ביער למה צריך לבטל?

תשובה: אולי לא נשרף לגמרי ונשאר חלק בעין (הגר"ח קניבסקי שליט"א). (ובאמת הרבה פעמים רואים במקום שריפת החמץ שנשארים שם חתיכות גדולות של לחם ועוגות).

למה שאלו מהמצרים בגדים?

שאלה: כתוב בפסוק (שמות י"ב, ל"ה): "וישאלו ממצרים כלי כסף כלי זהב ושמלות", וקשה, למה צריכים את בגדי המצרים, הרי כתוב בחז"ל שעם ישראל לא שינו לשונם ולא שמם ולא מלבושם, א"כ למה צריך את בגדי המצרים?
תשובה: כדי להלביש לבהמתם (הגר"ח קניבסקי שליט"א).

כאיך תערוג

פנינים על פרשיות השבוע וליקוטי עניני דיומא
מרבן של ישראל מרן הגראי"ל שטינמן זצ"ל

בס"ד | גליון 248 | שנה ה' | פרשת ויקרא | שנת תשע"ח

בענין חטאת העוף הבאה על הספק

בענין חטאת העוף הבאה על הספק. עי' בחי' מרן רי"ז ז"ל (עמ' נ"ו) בשם הגר"ח זצ"ל דמוכח דדין חטאת העוף על הספק אינו היתרא בעלמא להביא קרבן על הספק, אלא הוא דין חובת קרבן שחייבה תורה למחוי"כ להביא קרבן על ספק ע"ש.

אמנם צ"ב לפי"ז מ"ט אמר' בנוזר (כ"ט) דאינו נאכל משום דלא מצינן למילף מאשם תלוי כיון דבעוף איכא תרי איסורי, והרי אם חידשה תורה דין קרבן על הספק מ"ט לא יאכל, ולמה בלא ללמוד מאשם תלוי אינה נאכלת? ומשמע דהילפותא שם בנוזר הוא רק על ההיתר להביאה מספק. ומשו"ה ה"א דהתירה תורה ג"כ שתאיכל קמ"ל דלא ילפי' היתרא לענין אכילה. אמנם ק"ק היכי ילפינן לה מאשם תלוי דהתם הו"ל קרבן גמור ובודאי מותר להקריבו, והיכן מצינו היתר להביא את הקרבן כשיש ספק אם הוא קרבן.

ספק לגבי עבירה בשוגג

יש להסתפק בשוגג דאינו נחשב כעובר ולכן אינו נענש אפילו בידי שמים, אם זה דוקא משום דכשם היה יודע שעושה איסור היה פורש מלעשות זה הדבר, אבל אם ידוע שהיה עובר על זה גם במזיד אז נחשב כעובר במזיד, או דלמא כל שאינו יודע שעושה איסור אינו נחשב כעושה עבירה?

ויש להביא ראי' דמ"מ לא חשיב כעושה עבירה במזיד, מהא דאמר' באופנים מסוימים דאין לומר להם שאסור משום דמוטב שיהיו שוגגין ולא יהיו מזידין, הרי דאפי' באדם כזה שגם אילו היה יודע שזה אסור ג"כ בטח יהיה עובר על זה, מ"מ כל זמן שאינו יודע שזה אסור לא יהי' כעושה עבירה משום דמ"מ לא ידע שעושה עבירה.

נתרם לעילוי נשמת

הרה"ג הרב אליהו מאיר בן הגה"צ רבי
אברהם שמואל זצ"ל
נלב"ע ג' ניסן תשנ"ו

הודעה

הגליונות לחודש ניסן וגליון משנת החינוך
ח"ב וכו' 250 ענינים ועבודות בעניני חינוך
ניתן להשיג רק דרך קובץ גליונות

בקשה

היות ובעז"ה עומדים להדפיס את המבחנים שהיה
בוזן מרן זצוק"ל את צעירי הצאן, ילדי החמד, ובחורי
הישיבות שהגיעו אליו מכל הארץ, וכן את המקומות
שהיה בא לבחון, וידוע לנו על מבחנים שלא הגיעו
לידינו, כמו כן בוגרי ישיבה קטנה פונג"ז ששמרו
את שאלות המבחן שהיה מרן זצ"ל שואל בבחינה
לישיבה קטנה, וכן מידי שבוע בשיעור ג',

על כן נבקש ממי שידע או שיש לו (הקלטה, הסרטה,
רשימות) של מבחנים יעשה חסד לעילוי נשמת מרן
זצוק"ל, וימסור לידי מערכת 'כאל תערוג', או להרב
א.ש. 05331-30350

והכהן גדול ראה שאדם זה מרגיש שכל חייו הם בזכות הקרבנות שמקריב, ואע"פ שמקריב רק שתי תורים, מ"מ הוא חי רק בזכות המצוה.

וזהו שהראו לאגריפס שצוה שלא יקריבו קרבנות של אחרים, שאינו יכול להשתוות עם כזו מסירות למצוה, דהעני הרגיש שזה כל חייו, והנה העני ה' יכול לחשוב שיתפוס יותר מארבעה תורים כל יום, אלא שלא הוצרך יותר, דרצונו ה' לקיים מצוה להקריב, ולעצמו ה' מסתפק במוטע - בשתי תורים הנשארים, והרגיש שכל חייו הם בזכות המצוה שמקריב התורים לקרבן.

ומשום כך אגריפס הודה ואמר לכהן, יפה עשית, דמסתם עני הרוצה להביא קרבן לא ה' מתפעל, אבל מאדם כזה המוסר עצמו לגמרי, ומרגיש שכל חייו הם רק לקיים המצוות, גם אלף קרבנות שיקריב לא מגיעים לזה, והבין בכך למה קרבנו של העני קדמו.

ונמצא לפי"ז דלהיות עני אין הכונה דוקא למי שאין לו כסף, אלא הכונה להרגיש שאין לו שום דבר חוץ מהקב"ה, ומה שיש לו אינו בגלל שהוא עצמו מוצלח או מיוחד, אלא הדברים שמחזיקים אותו הם התורה והמצוות, והם הנותנים לו את כל מה שברשותו.

והנה מצינו בכמה פסוקים שדוד המלך אמר על עצמו הרבה פעמים שהוא עני, וגם בזה יש לתמוה, וכי דוד היה עני בממון, אלא שהרגיש שאין לו דבר מדיליה, ותלוי הכל בהקב"ה, ואינו זז כלום בלעדיו, והכונה לעניות זו, ולא דוקא למי שאין לו ממון.

ובזאת צריך לידע, כי כשמרגישים כך, מורידים הרבה עניני מחלוקת ושנאת חינוך, משום שמרגיש שאין לו כלום, וכל מעלותיו הם נתינה מהקב"ה, וכל חייו הם בזכות התורה והמצוות, וללא זה אין לו כלום, והמתמסר להרגיש כך זה עני אמיתי, ועל זה צריך לעבוד כל אחד באורחותיו, ואפילו אגריפס הבין ואמר לכהן גדול - יפה עשית, דהוא יכול להביא אלף קרבנות, אבל לא יכול להשתוות למדרגת העני הזה המביא קרבן דל, דכנראה לא יכול להגיע להרגיש שבזכות זה הוא חי.

וזהו העיקר מה שתובעים מהאדם, ובכך הוא מאושר מי שמגיע לזה, ויש לידע שכל עבודת המדות תלויה בזה, דכל המדות הרעות הם כתוצאה ממחשבה שהכל 'אני', והוא מוצלח ותמיד צודק, אבל אם ירגיש שכל מה שיש לו, זוהי מתנת חנם, וחיייו הם בזכות התורה והמצוות בלבד, הכל נראה אחרת.

ובסוטה (ה, ב) איתא אריב"ל בא וראה כמה גדולים נמוכי הרוח לפני הקב"ה, שבשעה שביהמ"ק קיים, אדם מקריב עולה שכר עולה בידו, מנחה שכר מנחה בידו, אבל מי שדעתו שפלה, מעלה עליו הכתוב כאלו הקריב כל הקרבנות כולם שונא' זבחי אלקים רוח נשברה.

ומעתה מתבאר דבכדי להיות רוח נשברה, לא צריך ח"ו להיות בצרות, אלא כשמתמסרים ומרגישים שתלויים הכל בהקב"ה, יכולה להיות רוח נשברה כמו העני, א"כ כל מה שחז"ל אומרים בשבח עניות, אין המכוון משום שאפשר להפקיד הנכסים ולהיות עני, אלא צריך להיות עני ברוח להרגיש כך שהכל מאתו יתברך, ותלוי אך ורק בקיום התורה והמצוות.

שיחה בישיבת נתיבות חכמה

לקראת סוף זמן חורף

בשיחה מיוחדת שהגיע מרן זי"ע למסור בפני בני הישיבה בחיזוק זמן החורף תשע"א, לאחר ששמע כי בני הישיבה סיימו כל מסכת יבמות בעיון ועמל רב, ורכשו בה ידיעה מופלגת ושרשית, ניאות לחרוג ממנהגו במסירת השיעורים ומסר שיחה מיוחדת לפני בני הישיבה ה"ן. שעיקרו היה כי עיקר התפקיד של בן הישיבה לידע שההצלחה מתנת שמים היא.

וכה היו דבריו הנרגשים: 'במד"ר ויקרא ג' ה' אמרינן, אגריפס המלך ביקש להקריב ביום אחד אלף עולות, שלח ואמר לכהן גדול אל יקריב אדם היום חוץ ממני, בא עני אחד ובידו שתי תורים, אמר לכהן הקרב את אלו, א"ל המלך צוני ואמר לי אל יקריב אדם חוץ ממני היום, א"ל אדני כהן גדול ארבעה אני צד בכל יום, ואני מקריב שנים ומתפרנס משנים, אם אי אתה מקריב אתה חותך פרנסתי, נטלן והקריבן, נראה לו לאגריפס בחלום קרבן של עני קדמך - דהיינו שקרבנו של העני נתקבל יותר ולא שקדמו בזמן.

והמשיך המדרש, שלח ואמר לכהן גדול, לא כך צויתך אל יקריב אדם חוץ ממני היום, א"ל אדוני המלך בא עני אחד ובידו שתי תורים, אמר לי הקרב לי את אלו, אמרתי לו המלך צוני ואמר לי אל יקריב אדם חוץ ממני היום, אמר ארבעה אני צד בכל יום, ואני מקריב שנים ומתפרנס משנים, אם אי אתה מקריב אתה חותך את פרנסתי לא ה' לי להקריב, א"ל יפה עשית כל מה שעשית, עכ"ל. והנה אגריפס לא עשה כדן משום שזכותו לעשות מצוות ויכול להקריב כמה קרבנות שרוצה, אבל אינו רשאי לומר לאחרים שלא יעשו מצוות, ולא יקריבו קרבנות של אחרים, וכן הכהן גדול לא עשה כדן, דאע"פ דתנן ביומא (יה, א) כהן גדול מקריב חלק בראש ונוטל חלק בראש, מ"מ אין לו רשות לא לתת לאחרים להקריב, דהוא ממונה להקריב, ולא שלא להקריב, אלא דמסתמא פחד מהמלך וחשש מסכנת נפשות, ומשום כך לא רצה להקריב.

והנה צ"ב, מה אגריפס הבין לאחר שסיפר לו המעשה יותר מלפני כן, הרי כבר מתחילה ידע שמדובר בעני, שהרי הראו לו בחלום קרבן של עני קדמך, וידע מה"ט שצריך לרחם על עניים, ואע"כ הוא שאל לכהן גדול למה עברת על מה שאמרתי, ולמה לאחר שסיפר לו כל המעשה אמר לו - יפה עשית, מה התחדש לו עכשיו.

ונראה בזה, דהנה אדם בכל מצב שנמצא אוזח שהוא צודק, ומה שיש לו מגיע לו, ואדרבה הוא חושב שמגיע לו יותר ממה שיש לו, והנה רגילים לחשוב ד'כחי ועוצם ידי' זה רק כשאדם סומך על כלי נשק וכדו' שיש לו, ובכך מראה מהו כחי ועוצם ידי, אבל האמת היא דכל אדם החושב שיש לו כי הוא מוכשר ומוצלח, ואחרים שאינם מוצלחים אין להם את מה שיש לו, זהו כחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה. והנה העני הזה שאמר לכהן אם אין אתה מקריב אתה חותך פרנסתי, האמין שחיייו הם בזכות הקרבנות, דאל"כ למה אמר לו אתה חותך פרנסתי, וכי אם לא יקריב היום שתי תורים תחתך פרנסתו,

תפילת יו"כ קטן

בישיבה קטנה פוניבו' התחילו מער"ח אלול תשמ"ט (בערך) לומר מדי חודש סדר יו"כ קטן. וכשנשאל רבנו האם הנהיג כן בישיבות? אמר שצריכים לשאול את הבחורים כיון שזה על חשבון ההפסקה שלהם. [פ"א אמר שבחורים בישיבה קטנה עדיין אין להם חטאים, וע"כ אינם צריכים להנהיג מנהג זה באופן קבוע בישיבה]. באותן השנים לא היה כתוב בסידורים 'בדיל ויעבור' אחר הקטע האחרון בסליחה, וביקש רבנו ששימו מודעה שצריכים לומר גם על קטע זה את המילים בדיל ויעבור.

ופ"א אמרו לרבנו בשם ג"א [מרן הגרש"ז] שיאמרו בוידוי של רבי נסים גאון, 'כך היה אומר רבי נסים גאון, כיון שיכול ח"ו ליכשל בשקר אם לא אוהו בוידוי הזה, ובתחילה רבנו מיאן לקבל דבר זה וטען וכי רק זה המקום היחיד שמפריע בתפילה. אמנם במשך השנים קיבל הנהגה זו והיה אומר בתפילה 'וכך הי' אומר רבי נסים גאון'.

בשנים שהתקיימו תפילות בביתו, הנהיג לומר כל ערב ר"ח תפילת יו"כ. והיו אומרים בשכמל"ו בקול רם גם בכל ערב ראש חודש. [ראה צ"ח פסחים דף נ"ו] ובער"ח סיון תשנ"ח הגיע רבנו לשיבת פילדלפיה, ומכיון שדרכו של רבנו לומר בכל ער"ח תפילת יו"כ קטן, ושם בישיבה לא רגילים בכך, ערכו לכבוד רבנו סדר יו"כ קטן והגיעו גם המתבתא להתפלל עמהם, והיתה התעוררות נפלאה בתפילה מרוממת מאוד.

לומר יו"כ"ק מחצות

נשאל רבנו על כך שבתקופת הקיץ יש שאומרים תפילת יו"כ"ק לפני שמתפללים שמונה-עשרה, אע"פ שבסידורים הסדר אינו כן, כיון שרוצים להתפלל בשעה 1:00, ועתה כשיש שעון קיץ השעה מוקדמת מדי לתפילת שמונה עשרה. והשאלה האם נכון לנהוג כן אפילו אם אפשר למצוא מנין אחר שמתפללים כסדר בשעה 1:15 או 1:20.

ואמר רבנו אין בכלל חיוב לומר תפילת יו"כ"ק, אלו בקשות ותחנונים, וא"כ אין כ"כ נפק"מ. [והיינו אחר חצות] ונשאל רבנו, כשהתפללו תפילת יו"כ"ק בערב ראש חודש ונאלצו לעזוב לפני הסוף, האם יש ענין להשלים ביחיד?

ואמר רבנו שאינו מחויב, ויכול להשלים אח"כ גם בבית. ונשאל האם להשלים גם מה שאומרים ד' הוא האלקים. ואמר רבנו, מסתמא לא כדאי לומר זאת שבע פעמים ביחיד. ונשאל, באם אירע בכה"ג שצריך לעזוב לפני הסוף והוא יום שיש בו נפילת אפיים [כגון כשערב ראש חודש בשבת או בע"ש שאז אומרים הי"כ"ק ב-כ"ו או כ"ח בחודש] האם יעשה היחיד נפילת אפיים כשהציבור עדיין אוהזים בסליחות. ואמר רבנו אז כדאי ללכת לחדר נפרד [כגון עז"נ] ושם לומר התחנון. (כשחר אורך עמ' צג)

הערות בסדר יו"כ"ק

מאת אהוביך שוטן הַשֶּׁבֶת. יל"ע דעל יוה"כ אמרינן (יומא כ, א) שאין רשות לשטן לקטרג, אבל כאן אומרים זה בערב ראש חודש. [העירו לעי' במש"כ בזה"ק עה"פ שכתוב בראש חודש בפרשת פינחס 'ושעיר עיזים אחד לחטאת וכו', אלא יהבי חולקא חדא לס'מ' ואכיל ליה ולא אחיד בשאר קרבנין וכו' ועל דא חדי ואתפרש מישראל ולא מקטרג עלייהו ע"ש, ולפי"ז אפשר להבין מה שאומרים שוטן השבת גם על ר"ח]. (ימלא פי תהלתך עיונים בתפילה עמ' שצה)

דיני אני אדע באש קלוי

יל"ע אם מה שאמרו (כתובות ה, ב) לעולם אל יפתח אדם פיו לשטן שייך גם על האומר שיענש בגיהנם וכדו', או שזה שייך רק בעינים גשמיים. וקצת משמע ממה דאומרים ודאי זדון לבי אצלו גלוי, חוטי עונותי עם דוק רשעי, 'דיני אני אדע באש קלוי' הרי שאומר על עצמו את העונש שיענש. וכנראה שאין בזה משום פותח פה לשטן. [והראו בתפלת דוד האדר"ת שכתב על תיבות אלו, הוא תמוה, נגד דברי הגמ' בברכות יט, א דאסור לפתוח פיו לשטן ע"ש]. (ימלא פי תהלתך עיונים בתפילה עמ' שצה)

ואף על פי שאיני ראוי ולא זכאי להתודות על עצמי

צ"ב וכי צריך להיות ראוי וזכאי להתודות על עצמו. וי"ל להמבואר בתענית (טז, א) דאדם שיש בידו עבירה ומתודה ואינו חוזר בה למה הוא דומה לאדם שתופס שרץ בידו שאפי' טובל בכל מימיות שבעולם לא עלתה לו טבילה, וא"כ אע"פ שחזר בו מ"מ חושש שלא חזר כפי שהי' ראוי לחזור ואז אינו ראוי להתודות. (ימלא פי תהלתך עיונים בתפילה עמ' שצה)

להתפלל בר"ח במנין מצומצם

הביאו קמיה רבנו דברי הגר"א גנחובסקי שהיה חושש שלא להתפלל במנין מצומצם בימי ראש חודש וכדו' שצריך להזכיר יעלה או הזכרה אחרת המעכבת בתפילה, ונימוקו עמו שמא אחד מהמתפללים ישכח יעלה ויבוא וצריך לחזור ולהתפלל, ונמצא שתפילה הראשונה שהתפלל עם המנין היתה לבטלה, ואין כאן אז מנין של עשרה מתפללים.

ואמר רבנו שאינו כן, כי גם מי ששכח יעלה ויבוא וכדו' תפילתו תפילה, רק שחייבוהו חז"ל לחזור ולהתפלל, ולא היתה תפילה הראשונה לבטלה. [ע"ע להלן עמ' בענין 'שכח יעלה ויבוא לביל הסדר' שכתב רבנו כיו"ב לענין ברכת המזון]. (ועי' כשחר אורך עמ' עז עוד סברא מרבנו בזה)

לכפרת פשע בחודש העיבור

המנהג לומר 'ולכפרת פשע' בשנה מעוברת מחודש תשרי עד חודש אדר ב' ויש שכתבו שהטעם שלא אומרים אותו בכל שנת העיבור אחר אדר כי אומרים אותו רק כל זמן שראוי לעבר את השנה, היינו עד חודש אדר ולא ניסן. והעיר על כך רבנו שלפי"ז מה טעם לאומרו בר"ח אדר ב', שהרי חודש אדר ב' אינו ראוי לעבר בו את השנה ויש ליישב. (מים חיים גליון 231)

שתיה לביל ר"ח

במשנה ברורה (ס' קפ"ח סל"ג) איתא כשר"ח חל במוצ"ש שמזכיר בבהמ"ז רק של שבת, דוקא כשגמר סעודתו מבעוד יום, אבל אם אכל פת גם לבילה ויש עליו חיוב להזכיר של ר"ח, ושניהם א"א להזכיר וכו' א"כ מוטב להזכיר של ר"ח וכו'. והסתפקו אם לשיטות הראשונים שחייבים בברכת המזון מדאורייתא רק אם שותים, (עיין ברמ"א סי' קצ"ז ס"ד), האם גם שתיה לבילה בלא אכילה יעשה חיוב הזכרה של ר"ח. ומסתבר שגם לשיטתם חיוב ברכת המזון הוא על האכילה ואילו השתיה תנאי בעלמא. (ימלא פי תהלתך עיונים בתפילה עמ' שיט)

התחיל ביעלה ויבוא

בשאגת אריה סי' כ' נסתפק בשבת ר"ח שצריך להזכיר בבהמ"ז רצה ויעלה ויבוא, וקדם והתחיל יעלה ויבוא אם צריך להפסיק ולומר רצה, או שימשיך ביעלה ויבוא, ומאריך לדון מחמת האי דינא דהקדים אינו תדיר לתדיר ע"ש. ולכאורה יש לחלק דבקרבתו כשמתחיל לשחוט את האיניו תדיר חשיב שהתחיל באינו תדיר כיון שכבר עשה מעשה בקרבן אבל במה שהתחיל יעלה ויבוא כל זמן שלא הזכיר יום ראש החודש הזה אין כאן התחלה להזכרת ר"ח דכל התפילה עד ההזכרה של יום היא תפילה בעלמא וא"כ בודאי צריך להפסיק ולהתחיל לומר רצה. (אילת השחר זבחים צא, א)

שבת ראש חודש

באחת השנים האחרונות לעת זקנה שכבר עיניו מלראות, היה שבת ראש חודש, ובמשך שבוע שלם שינן את תפילת אתה יצרת בע"פ כדי שיוכל להתפלל תפילה זו בשבת ללא טעות. [ראה בספר ימלא פי תהלתך עיונים בתפילה עמ' שס ביאורים בתפילת שבת ר"ח].

קידוש לבנה

היה רגיל רבנו לקדש הלבנה במוצאי שב"ק אחרי שעברו ג' ימים מהמולד. אם היה רואה שהלבנה קטנה מדאי היה ממתין ולא היה מקדש אז. [ובשנים האחרונות כשיכל המתין אחרי ז' ימים מהמולד] לא היה מקפיד לעמוד לכיון מזרח.

סמיכה בקידוש לבנה

בביאור הלכה (סי' תכ"ו) הביא מהתורת חיים דאין לקדש את הלבנה ע"י סמיכה. ונשאל רבנו דהביאור הלכה (סי' תכ"ב) כתב דהבית מאיר מצדד דברבנן סמיכה נחשבת כעמידה, ולכן אפשר לסמוך בהלל, וא"כ בקידוש לבנה דהוי ג"כ דרבנן מפני מה לא יסמוך?

והשיב רבנו: דצ"ל דשאני עמידה דקידוש לבנה משאר דין עמידה, דהרי אמר אב"י (סנהדרין מב, א) שצריך לאומרה מעומד דתנא דברי רבי ישמעאל דקידוש לבנה הוא להקביל פני אביהם שבשמים כל חודש וחודש, שהוא כקבלת פי שכינה, ובדבר כזה שהוא מדריגה גדולה צריך להזהר שגם לא יסמוך. (מאיל המילואים עמ' מז)

קידוש לבנה בעיר אחרת

פ"א נכנס אחד לשאול את רבנו, כי היות והשמים היו מעוננים ולא הספיק עדיין לקדש את הלבנה, אבל שמע כי בעיר רחוקה מכאן השמים בהירים ואפשר לקדש שם את הלבנה, האם מחויב לטרוח לנסוע לעיר ההיא בשביל כך. ורבנו הביט עליו ושאל אותה: אילו היה מצפה לך בעיר ההיא עשרת אלפים

דולר האם לא היית טורח להגיע לשם, והרי כל כסף וזהב לא ישווה לזכות של מצוה אחת. וסיים: דרך אנשים שמוציאים כספים וכוחם על שטריות תחת שיוציאו את זה עבור קיום המצוות! (מאחורי הפרגוד עמ' 16) [א"ה, רבנו כאן התייחס לרעיון של הדברים, ולהלכה למעשה יל"ע בזה]. ונסתפק רבנו: יל"ע אם הרואה את הלבנה צריך להוציא עד חומש מנכסיו בכדי ללכת ולהעיד על קידוש החודש כמו שצריך להוציא על כל קיום מ"ע. (אילת השחר סו"פ בא בהערות על מנחת חינוך מצות קידוש החודש)

קטן שמגדיל

קטן שיגדיל בימי החודש ויש נידון האם להגיד קידוש לבנה מיד בעודו קטן. או לחכות שיגדיל ויקדש אז בגדלותו. ואמר רבנו שבאמת היה ראוי להמתין עד שיגדיל, אבל כיון שאין אנו יודעים אם יהיה גדול לגמרי בב' שערות א"כ עדיף שיקדש כבר עכשיו. [וראה להלן בעניני חנוכה בדין קטן שהגדיל בחנוכה]

זמן הגאולה

אמר רבנו: הנה כעת מתחיל חודש ניסן המסוגל לגאולה וכמ"ש (ר"ה יא, א) בניסן נגאלו ועתידים להגאל, וע"כ עלינו להתפלל על כך ביתר שאת, משום שהזמן גרמא לכך.

טעם חיוב קריאת פרה מדאורייתא

מה שהביא השו"ע (סי' תרפ"ה סעי' ז) 'יש אומרים שקריאת פ' פרה חיובה הוא מדאורייתא'. ושאלו קמיה רבינו מהי סברתו לחייב הקריאה מדאו' בפרשה זו מפני חיוב הטהרה ברגל.

והשיב דכל זה הוא משום החיוב להקריב הפסח בטהרה ואע"ג שאם יבוא בן דוד ולא נוכלו להטהר נקריב הפסח בטומאה משום דטומאה הותרה בציבור, מ"מ הביא השו"ע דין זה הוא משום שאם יתגלה לנו על ידי בן דוד מקום אפר הפרה נוכל להטהר על ידו. (רשימות הרה"ג ר' יואל סבו)

ברכת האילנות ב' פעמים

נשאל רבנו מאת הג"ר יצחק זילברשטיין על מי שבא מהמדינות הדרומיות כמו אוסטרליה, שתקופת תשרי הוא זמן פריחת האילנות אצלם, ובירך בחודש תשרי ברכת האילנות, ועכשיו בא לארץ ישראל בחודש ניסן, ורואה אילנות שפרחו, האם יברך או לא, דהא אין מברכין ברכה זו אלא פעם אחת בשנה.

והגרי"י זילברשטיין כתב: ברכת האילנות כתב בב"ח (או"ח סי' רכו) שמברכים רק פעם אחת בשנה, ואינו כמו שאר ברכות הראיה שמברכים משלשים לשלשים יום, והטעם כתב בפמ"ג (מ"ז סי' רכו סק"א) כי מדרך הטבע ידוע שמאחר שהתחילו ליגדל יהיו הולכים וגדלים וליכא שמחה רק בראייה הראשונה. וביאר בתורת חיים (הגהות על סי' רכו) שלכן אין מברכים רק פעם אחת בשנה, דהברכה אינה דווקא על האילן שלפניו אלא על כלל האילנות, והראיה שאינו חוזר ומברך על כל אילן ואילן כמו שתקנו שהחיינו על כל מין ומין בפני עצמו, וכיון שמברך על כלל האילנות לא שייך לחזור ולברך שוב לאחר ל' יום.

ובשו"ת מטה לוי (סי' י) הוסיף לבאר הטעם, שעיקר הברכה הוא לברך להשם יתברך שמחדש בטובו את פני האדמה בכל שנה, הלכך אין לו מקום רק בפעם בשנה, ואף שיש אילנות שמלבלבין פעמיים בשנה, מכל מקום כלום גדלו והצליחו ועשו פרי מחמת כח האביב, אלא שבכח הזה גדלו שתי פעמים, והתורה קראה לניסן, אביב, ולתשרי תקופת השנה. עוד כתב, שתחילת השנה לענין זה הוא ט"ו בשבט, ואם אחד היה בתשרי במדינה שהאילנות מלבלבין אז וברך, כשמגיע ניסן יכול לברך שוב, אך יזהר שלא יברך שוב בתשרי. וכן פסק בשערי המצוינים בהלכה (סי' ס סק"א).

ונראה שאף אם לא נאמר שהשנה מתחילה בט"ו בשבט לגבי האילנות, מכל מקום יכול לברך עוד פעם בניסן, שהרי אנו קיי"ל שהעולם נברא בניסן,

ולענין בריאת העולם הולכים אחר ארץ ישראל, ואם כן בבריאת העולם הפריחה היתה בניסן, וחצי שנה לאחר מכן היתה פריחה בדרום אפריקה, ואם כן מה שבירך בדרום אפריקה ברכת האילנות בתשרי, בירך על השנה הקודמת, שמה שאנו ברכנו בניסן תשע"ד ברכת האילנות, הם ברכו חצי שנה יותר מאוחר בתשרי, ואם כן כעת כאשר הוא נמצא בארץ ישראל, יכול כבר לברך ברכת האילנות על השנה הזו, ולאחר מכן כשיהיה בדרום אפריקה בתשרי לא יברך שוב, כי על השנה הזאת כבר בירך בארץ ישראל. ונראה שאף שהסברא נכונה ומתקבלת, מכל מקום מפני שאנו מדמים לא נעשה מעשה, ולכן הטוב ביותר, שייקש מאחר להוציא ידי חובתו.

והשיב רבנו: סברא זו שלענין ברכת האילנות קיי"ל שהבריאה התחילה בניסן, ובדרום אפריקה כשמברכים בתשרי מברכים על השנה הקודמת שכבר בירכו בארץ ישראל בניסן, היא סברא נכונה, ולכן נראה שהבחור יכול לברך כאן בארץ ישראל ברכת האילנות, ושוב לא יברך בתשרי בדרום אפריקה.

[והגרי"ח קניבסקי השיב: צריך לברך עוד פעם כעת בחודש ניסן, והטעם כי ארץ ישראל זה עיקר העולם, והכל הולך אחר ארץ ישראל].

ברכת אילנות על פירות ערלה

הגרע"א בגליון השו"ע או"ח (סי' רכ"ו) הסתפק האם אפשר לברך ברכת האילנות על אילן שפירותיו ערלה. הספק מתעורר מכיון שבנוסח ברכת האילנות אומרים ליהנות בהם בני אדם, ופירות ערלה הלא אסורים בהנאה.

[וכן הסתפק החוות יאיר בספרו מקור חיים, והביא כמה צדדים בזה] והקשה בדובב מישרים (ח"ג סי' ה) דבמשנה מעשר שני (פ"ה מ"א ומבא בב"ק סט, א) נחלקו התנאים האם צריך לציין אילנות של ערלה כדי שלא יבואו אנשים לאכול מן הפירות, ולדעת רשב"ג אין צריך לציין בשביל הבאים לגזול מהפירות כדי להרחיקם ולהצילם מאכילת דבר איסור, אלא הלעיטוהו לרשע וימות. ואם אכן אסור לברך ברכת האילנות על אילן שפירותיו ערלה, מדוע לדעת רשב"ג אין צריך לציין אילנות של ערלה, כדי שאנשים לא יכשלו בברכה לבטלה.

ותירץ רבנו, שאדם שיאכל מפירות העץ הרי הוא לוקח או מקבל משהו ששייך לבעל העץ, ולכן מוטלת האחריות (אילו לא הלעיטוהו לרשע) על בעל העץ להזהיר, אבל המברך על אילנו של חבירו לא לקח ממנו ולא קיבל ממנו דבר, ואם כן אין חיוב בזה לבעל העץ להזהיר את המברך יותר מכל יהודי אחר ע"כ. (מרפסין אגרא עמ' מב - מג) [א"ה, וראה בהליכות שלמה עמוד לה, שדן האם אפשר לברך ברכת אילנות על אילן שנעבד או ניטע בשביעית]

עוד תי' רבנו: דהנה לרוב הפוסקים ברכה לבטלה דרבנן כיון דלא גרע מכל שבח שמשבח את הקב"ה, ורק למג"א (סי' רט"ו סק"ו) בד' הרמב"ם הו"ד דאין, ורבו החולקים עליו. וקיי"ל בעירובין דבספק דרבנן קודם עושים מעשה ואח"כ מבררים אי הו"ד כדן או לא, ממילא א"צ לציין משום ברכת האילנות, כיון דהו"ד דרבנן, ואם המברך יסתפק - הו"ד היתר ברור קודם לברך ואח"כ לברך, ועל היתר א"צ לציין. והוסיף דלד' הנתיבות (חור"מ סי' רל"ד) דבשוגג דרבנן אין כלל איסור - מעיקרא לק"מ. [א"ה, וכמדומה שהוסיף דלד' הרמ"ד הו"ד דאין ג"כ ל"ק כיון דהו"ד ספק דאין, וממילא מי שירצה לברך יסתפק, ומספק לא יברך וממילא אין חשש שיכשל וא"צ לציין].

עוד אמה, דיש חילוק בין המבואר שם דצריך לציין משום דחוששים שמיישהו יאכל, ולאכילה יש תאוה וממילא חוששים שייכשל, לבין ברכת אילנות דאין תאוה לברך ואין גם חיוב, ממילא אם יסתפק לא יברך ואין לחשוש שייכשל.

ישמח לב מבקשי ה'

בס"ד מרובה יצא הספר

כאיל תערוג על המועדים

ובו הליכות והנהגות חידושי הלכה וביאורי אגדה

בעיני המועדים ממרן רבנו זיע"א

למעלה מ 600 עמ'

ניתן להשיגו בחניות הספרים המובחרות

ובהפצת י' בלוי שבבתי כנסת

ובמערכת 0527680034

1. פעם אמר רבנו בשערי הנה יש אנשים שכשיש להם קן בבית, ונותנים למי שאין לו זש"ק שיבוא לקיים מצות שילוח הקן שסגולתה בנים. ובודאי ה"ז מצוה גדולה וגמילות חסד שאין לשער ברם מי ש'שם אורחותיו' חייב לבדוק את עצמו איך מוסר הוא מצוה זו של שילוח הקן לאחרים, הלא כל מצוה ערכה רב עד אין שעור, ובפרט מצוה זו שמפורש מתן שכרה בתורה למען ייטב לך והארכת ימים, והרי אם היה זוכה במליון דולר לא היה ממחר ליתנו למי שאין לו ילדים כדי שיה' לו להוצאות טיפולים יקרים ויזכה לבנים, ולמה נותן את המצוה? חובה עליו איפוא לפשפש היטב בחדרי לבו שמא ח"ו אין הוא מרגיש ערך המצוה במוחש כמליון דולר.

ושאלו לרבנו, התינוח מי שעדיין לא קיים המצוה, אבל אם כבר קיים המצוה לכאורה שאני. ואמר רבנו: אעפ"כ, הרי אם היה זוכה במליון דולר ועוד מליון דולר, האם היה נותנה לאחר שאין לו ילדים. ולכן לעולם אין אדם פטור מלבדוק ולפשפש במעשיו, לבחון עצמו מה דרגתו בעבודת ד' ובאמונה השלמה בערך המצוות [וכמוכן שרבנו דיבר כן לפי רום מדרגתו, ולפני תלמידים בני עלי' מבקשי השם וחושבי שמו. והדברים נוראים!].

רבן של ישראל

א. שח הרה"ג רח"ט: אך המעשה שבדידי הוה עובדא: היה זה בשנת תשנ"ד כשהלכתי להתייעץ איתו ראיתי מודעה המזמינה בחורים לאירוע שרבינו התנגד לו בצורה נחרצת. כשראיתי מודעה זו תלשתי אותה וכשהגעתי אליו שאלתי אותו האם נהגתי כשורה. תגובת רבינו הפתיעה אותי: "לא הולכים עם ידיו" אמר בטון תקיף... נדהמתי מהתגובה כי לא חשבתי לרגע שתלישת מודעה מהוזה אלימות, ובעוד שמדובר במודעה שלילית, לכן מיד שאלתי: "האם לתלותה חזרה במקומה?" השיב לי רבינו: "זה לא" דהיינו אע"פ שהמטרה נכונה ומצוינת אך אין זו הדרך- אין דרכנו בכוחניות. ג. שח הרה"ג ר' הלל קופרמן: ארגון צדקה גדול מחלק לפני החגים אלפי ערכות של מצרכים בסיסיים, כדי שכל משפחה יהיו לה כל צרכי החג. אחד הגבאים סיפר שהיו אצל ראש הישיבה זצ"ל, וסיפרו לו על החלוקה. שאל הרה"ג: כיצד נעשית החלוקה? אמרו לו שמישהו תרם שטח גדול שלשם מגיעים כל המצרכים, ושם נמצאים מתנדבים שמסדרים את הערכות ואורזים אותם בצורה מסודרת, ולאחר מכן מעלים הכל על שלוש משאיות שמוליכות הכל לשלושה מרכזי חלוקה: בירושלים, בני ברק, ובקרית ספר. וכל משפחה שקיבלה הודעה שהיא זכאית לקבל חבילה כזאת, באה למרכזי החלוקה ולקוחת את הערכה שלה. הרה"ג לא מצא חן בעיניו הרעיון, והוא אמר שיש בזה ביוזן לכבוד האדם, שהמקבלים צריכים להגיע למקום ציבורי וכל הנמצאים שם רואים אותם ויודעים שהם נתמכים ע"י ארגון צדקה. ומן הראוי לעשות שירות משלוחים עד הבית, באופן שהמקבלים לא יתביישו כלל בקבלת המוצרים. אמרו לו הגבאים: ההפרש בעלות בין שתי צורות החלוקה הוא כמאה אלף ש"ל! ענה להם הרה"ג: שזה להוציא סכום זה ויותר מזה בשביל לא לבייש אדם מישראל, ומי שדאג שיהיה לכם את הכסף בשביל לא להוציא סכום זה ויותר מזה בשביל לא בחלוקה זאת, הוא יספך לכם גם את המאה אלף ש"ל הללו, ותחלקו את החבילות בפתח הבית של כל אחד מן המקבלים, ואכן גבאי הקופה ציינו לדבריו ומאז ואילך החלוקה נעשית אך ורק בדרך כבוד.

ה. שח הרה"ג ר"א: בשנת תש"ע נכנסתי עם חותני הגררשי"א לראש הישיבה זצ"ל, הנידון היה אודות בעיה רפואית חמורה אצל אחד מקרובי, ואגב העיסוק בה, החל ראש הישיבה לפרוש את משנתו בעניני רפואה בכלל.

בתחילת דבריו נשאל ראש הישיבה זצ"ל את מי מבין שני הרופאים יש להעדיף, הראשון מומחה מאד בתחומו, אך אינו שומר מצוות כלל, או את משנהו שהינו רופא פחות מומחה, אך הוא שומר תורה ומצוות. על אתר השיב ראש הישיבה: וכי עם מי נראה לך יותר שהקב"ה ישלח את הרפואה? לא עם רופא שהוא שומר מצוות? וכך הכריע כדבר פשוט, להעדיף את השני, אע"פ שהינו מומחה פחות מהראשון. [אגב, לאחר מכן התברר שחלק מדרכי הריפוי של הרופא השני הינן באמצעות תרופות טבעוניות כאלו ואחרות, כששאלתי את הגר"ח קניבסקי שליט"א לדעתו על כך, השיב: אבא שלי היה אומר שרוב הטבעונים הם שטותים והבלים...]

באותה שיחה החל ראש הישיבה זצ"ל לדון אודות ההיתר להתרפא ע"י רופא הנלמד מהפסוק "ורפא ירפא" (שמות), והביא את דעת האבן עזרא בתהלים לב, י שכל ההיתר לא נאמר אלא בחולי חיצוני, אך לא בחולי פנימי [וכן דעת

האבן עזרא בשמות שם, וכן כתב שם הגר"א באדרת אליהו, והקשה על כך מגמ' ב"מ פה, ב: שמואל ירחיבא אסייה דרבי הוה, חלש רבי בעיניה, אמר ליה, אימלי לך סמא [בתוך הניחן], אמר ליה לא יכילנא, אשטר לך משטר [אמשח לך ע"ג העין. אמר ליה] לא יכילנא, הוה מוחיב ליה בגובתא [קנה חלול] דסמני תותי בי סדיה [תחת מראשותיו, ובוקע כח חוקק הסם הולך דרך עצם גולגולתו ומחו עד עיניו - רש"י], ואיטסי (ע"כ).

והרי שם חוליו של רבי היה חולי פנימי, ואעפ"כ התרפא ע"י שמואל. כשסיים לשאול את שאלתו, קם לכיוון ארון הספרים העתיק, הוציא מהארון את ספר התהלים שלו, והראה לנו שציין על דברי האבן עזרא: עיין ב"מ פה, ב וצ"ע. וכיון בזה רבינו לשאלת הספר מטה משה (תלמיד המהרש"ל) - בענין הרפואות ח"ד פ"ג, ע"ש.

ה. סיפר הרה"ג ר' מנחם לוינשטיין: "באותו ענין, היה יהודי, הרב יעקב ידידיה פרידמן (מחותנו של בן מרן, הגאון ר' משה). הוא ישב בשיעורים בחומש של הראש ישיבה והוציא חמשה כרכים של 'איילת השחר' על החומש. הוא היה גר בקריית ספר ויום אחד (ליל י"ט בסיוון תשס"ו) הפסיד את האוטובוס האחרון והלך לישון בישיבת 'גאון יעקב' על הספסל. בבוקר הוא לא התעורר...

"זה קרה ביום אחרי שסיים לכתוב את חמישה חומשי תורה על 'איילת השחר' והסיפור הודפס בהקדמה של הספר. 'היתה תדהמה אדירה. הייתי שם. אנשים אמרו ריבוננו של עולם, איזה אסון... ראש הישיבה ישב איתו אתמול בלילה עד מאוחר. 'אבל ראש הישיבה אמר את המילים הללו, אני זוכר כמו היום: 'להקב"ה יש תוכנית מאד ברורה, מששת ימי בראשית, איך הוא מביא את המשיח. זה לא תלוי בהרגשות שלנו.

אז שאלו אותו: 'אז מה התוכנית?' ואלו המילים שאמר: 'כשיסגרו כמה בתי דינים לענייני ממונות, זו תהיה התקופה שתקרב מאד את המשיח. אבל כל עוד שכשמצמינים תור לדין תורה צריך לחכות - זו בעיה..."

ברוחניות אין חשבונות

ו. מספר ידידי הרה"ג רבי ירוחם ש. שליט"א, : "המשנה בסוף עוקצין אומרת שעתידי הקב"ה להנחיל לאוהביו ש"י עולמות. ומרן זצ"ל היה חוזר שוב ושוב על דברי הרמב"ם בפירוש המשניות שם, הכותב כך: "וענין אמרו שלש מאות ועשרה עולמות אלו נקבצו כל תענוגות העולם הזה לכל שנויי מיני התענוגות והוכפל אותו המקובץ שלש מאות פעם ועשר פעמים גם אז יהיה העונג שיגיע לאחד הצדיקים לעולם הבא כמוהו". היינו שהקב"ה יקח את כל תענוגות העולם שהיו ויהיו, ויכפיל אותם ב310 לכל צדיק. ושאלני מרן זצ"ל: והרי חז"ל אמרו "אמר רבי חייה בר אבא אמר רבי יוחנן: כל הנביאים כולן לא נתבאו אלא למשיח בתו לתלמיד חכם ולעושה פרקמטיא לתלמיד חכם ולמנהגה תלמיד חכם מנכסיו, אבל תלמידי חכמים עצמן - עין לא ראתה אלוקים זולתך יעשה למחכה לוי". ואם כך, שאין גבול לשכר שיקבל התלמיד חכם, אם כן, מדוע חז"ל אמרו שצדיק יקבל משהו עם גבול ומספר, שי עולמות?" "וענה מרן זצ"ל: "שלוש מאות ועשר עולמות זה לצדיק. אבל יש דרגה גבוהה יותר מצדיק, וזה תלמיד חכם. לשכר של תלמיד חכם אין שיעור בכלל!"

ז. שח הגר"ב סלובייצ'יק: אחד מחבורת הבחורים שהיו יחד עם אאמו"ר ומרן רה"י זצוק"ל בעת שהותם ב"בה", היה ר' יוסף וונדר ז"ל. הרבנית מפוניבז' ע"ה, בזו"ר היתה נשואה ליהודי משוויץ באיור "בה" והכירה את היהודים משם, וברבות הימים היא דאגה להעלות את עצמותיו של אותו ר' יוסף לקבורה בבית"ח פוניבז'.

היה זה כשלמדתי בישיבת פוניבז', והרבנית קראה לי ולאחי שלמדו בישיבה, ואמרה לנו שהיות והיא מביאה לקבורה את ר' יוסף שהיה יחד עם אביהם באותה תקופה בשוויץ, אנו צריכים לבוא לקבורתו. כדבריה אכן עשינו, וכשהגענו לשם, ראינו כי מרן הגרא"ל זצוק"ל גם נמצא שם. לאותו ר' יוסף היתה בת יחידה שגרה כאן בארץ בקיבוץ כלשהו. והנה בעיצומו של הלוויה, מרן ניגש לחותנו של הנפטר, ומספר לו כי בעת עלותו לארץ הוא עלה עם מכשיר תספורת ידני ישן שהיה שייך בשותם ב"בה" לכולם, והרהר בלבו שהוא הרי לא שילם לשותפים את חלקם, וחלק אחד היה שייך לחותנו, לכן הוא מבקש לפרוע לו את שווי חלקו במכשיר, כי זה מטריד אותי מאד.

אותו אחד לא הבין את כוונת מרן, והפסיד "אני מבין שהרב רוצה לתת כסף לעילוי נשמת חותני". אך מרן זצ"ל הסביר לו שוב ברוגע במה דברים אמורים, כי היות ואשתו היא היורשת היחידה, והוא כבעלה אחראי על נכסיה, לכן הוא מבקש כעת לפרוע דרכו את החוב שלדעתו יתכן והוא נותר חייב לחותנו. לא ברור לי עד כמה אותו אחד הבין את משמעות הדברים, אך בסופו של דבר התרצה לקחת את הכסף שמרן נתן לו כפרעון לחוב שהיה לו לחותנו, והיה ניכר על מרן קורת רוח רבה מכך, כאילו אבן גדולה נגולה מעל לבו ואורו עיניו. נדמה לי, כי זו היתה כל סיבת הגעתו של מרן לאותה לוויה.

בשעת מעשה קצת התפלאתי, מדוע אכן מרן זצוק"ל לקח את אותו מכשיר בלא לשלם לשותפים. אך מיד אח"כ מרן בעצמו ניגש אלינו ואמר כי אותו מכשיר כבר לא היה תקין, רוב סכיניו כבר היו שבורים, והתבטא: זה היה תולש את השערות לא חותך. עם זאת, כנראה שלאחר זמן נקפו לבו שמא לא קיבל רשות מפורשת משותף זה ליטול עמו את אותו מכשיר שכבר לא עבד, ורצה לשלם את חלקו שהיה ממש זעום ביחס לשותפות, ועם לא היה במנוחה...

לאחר מעשה זה הבנתי סיפור אחר שהיה לי עם מרן תקופה קצרה לפני כן. היה זה כשאחי הגדול הגאון רבי ישראל זצ"ל התארס בעיר בני ברק, ואאמו"ר זצוק"ל התקשר אלי לישיבה משוויץ, וביקשני שאלך למרן זצוק"ל להזמין להשתתף בשמחת האירוסין ולשמש בה כעד. כשהגעתי למעונו של מרן וסיפרתי לו על בקשת אאמו"ר, הוא הגיב ברצינות רבה, כי הוא אינו יכול לשמש כעד כיון שיש בידו גזילה... השתוממתי ואמרתי למרן שאאמו"ר מכיר אותו היטב, ואם הוא אמר לי להזמין לעדות כנראה שהוא יודע שהוא נקי מכל חשש.

בשעתו לא הבנתי מדוע אומר כך מרן על עצמו, והיה נראה שאומר כך בכל הרצינות, ולא כמתחמק ולמלא. אחרי שהיה את הסיפור הזה בבית העלמין, הבנתי שכל עוד שהוא לא הצליח להחזיר את הפרוטות המעטות בחלק השותפות של המכשיר השבור, עליו חשש שמא הוא לא קיבל את רשות השותפים עליו, הוא לא היה רגוע בעצמו!

דברי אמת

מאמרי היזוק השקפה והדרכה
מזקן המשגיחים

מרן רבי דב יפה זצוק"ל

גיליון מס' 81 ■ ויקרא

דרך ארץ קדמה לתורה.

ארץ, כל תורתו אינה חשובה כלל, ולא רק תורתו אינה חשובה, אלא כל עצמותו בטלה ונבילה טובה הימנו" (לשון הגאון ר' אהרן קוטלר).

תלמיד מובהק של הגה"צ ר' מאיר חדש זצ"ל, סיפר לי עובדה מאלפת ששמע מר' מאיר על הסבא מסלבודקא. נוהג היה הגאון ר' איסר זלמן מלצר זצ"ל ראש ישיבת עץ חיים, לפקוד מפעם לפעם את מעונו של הסבא מסלבודקא בעיר חברון, כשלעיתים התלוו אליו בחורים מיישיבת עץ חיים. באחד הפעמים שביקר ר' איסר זלמן אצל הסבא, הביא עמו בחור מיישיבת עץ חיים ואמר עליו לסבא שהוא עילוי גדול ויש לו צפיות גדולות ממנו. והנה במהלך השיחה של ר' איסר זלמן עם הסבא, טבל אותו בחור את אצבעותיו בקערית הסוכר שהייתה מונחת על השולחן, ואח"כ הכניס את האצבעות לפיו כדי למצוץ מהן את הסוכר.

פנה הסבא לבחור ואמר לו: "בני היקר אמור נא, מה יותר חשוב, בהמה מתה או בהמה חיה? ודאי בהמה חיה. מה יותר חשוב, בהמה חיה או אדם חי? ודאי אדם חי. אדם חי או ישראל? ודאי ישראל. ישראל או תלמיד חכם? ודאי תלמיד חכם. מעתה צא ולמד כמה יורד תלמיד חכם ממדרגתו ע"י שאין בו דרך ארץ, שיורד מהמדרגה הגבוהה ביותר עד לדיוטא התחתונה שנבילה טובה הימנו. בהמה מתה טובה הימנו!" הג"ר מאיר הוסיף וסיפר, שהסבא אמר אז למקורביו שכפי הנראה התקוות שתולים בעתידו של אותו עילוי לא יתגשמו. ואמנם לימים התברר שהעילוי הנ"ל לא נשאר בן תורה.

יש להבין מדוע הדגשת חז"ל היא על תלמיד חכם שאין בו דעת, וכי לאדם רגיל אין צורך בדרך ארץ? מבאר הג"ר אהרון קוטלר שחובת דרך ארץ אצל תלמיד חכם איננה רק מהלכות דרך ארץ אלא גם מהלכות קידוש ה', משום שת"ח אשר מתנהג בחוסר דרך ארץ, עלול לגרום לביזוי התורה וחילול ה' רח"ל, וכפי שאומרת הגמ' במסכת יומא (פו, א): "מי שקורא ושונה ומשמש ת"ח ואין משאו ומתנו באמונה ואין דבורו בנחת עם הבריות, מה אומרים הבריות עליו, אוי לו לפלוני שלמד תורה, אוי לו לאביו שלמדו תורה, אוי לו לרבו שלמדו תורה, פלוני שלמד תורה ראו כמה מקולקלים מעשיו וכמה מכווערים דרכיו..." הרי שת"ח שלוקה בחוסר דרך ארץ, לימוד התורה שלו גורם לביזוי התורה וחילול ה'.

וזהו מה שאמרו חז"ל (קדושין ל, ב): "זכה נעשית לו סם חיים, לא זכה, נעשית לו סם המוות", והסיבה שהיא נעשית לו סם המוות, משום שלימוד התורה שלו עצמו הופך להיות סיבה לחילול ה' ולביזוי התורה הקדושה, כי הרואים את הנהגותיו אומרים, "פלוני שלמד תורה ראו כמה מקולקלים מעשיו וכמה מכווערים דרכיו".

[אפשר שזהו גם ההסבר לדברי חז"ל, שאפילו נבילה טובה מת"ח שאין בו דעת: נבילה - אם היא מבהמה טהורה עדיין היא יכולה לשמש לכבוד ה', שהרי אפשר לכתוב עליה מזוזה או פרשיות של תפילין, אבל תלמיד חכם שאין בו דעת יוצא ממנו ח"ו חילול ה'.]

חלוקת ספרי מרו המשגיח זצוק"ל 'לעבדך באמת' המהדורה חדשה

בס"ד סופסד ע"י תלמיד מרן המשגיח זצוק"ל לעילוי נשמתו הטהורה, בהוצלה מיוחדת (ב' כרכים 55 נה סט שלם ד' כרכים 95נ).

ירושלים: גמ"ח אהבת חסד ע"י ישיבת מיר 0548450383 - יפה בית וגן משה זילברג 34
0548450383 - ברגשטין רמות א' סולם יעקב 7 כניסה א' 025860104. בני ברק: שרון בן זומא 10
035796979 - יוסקוביץ מימון 36 035783047. בית שמש: יפה נחל הקישון 11 כניסה ב'
058412729. קרית ספר: ארנפרוינד חזון דוד 9 0527166490. ברנפולד: כהן יהודה הנשיא 2
089760854. רכסים: יפה דרך הרב 10 0548454642 - גנוט לילך 3 049847090.

עליהם, אינם חוצצים. והנה, רבי יוסי אומר במס' מקוואות (פרק ט משנה ו), שאדם שהוא בור, מקפיד רק כאשר הכתם נספג ונראה בשני צדי הבגד ולא כשהכתם הוא רק מצד אחד, אבל בגד של בנאים, אפילו כשהכתם הוא רק מצד אחד של הבגד הוא חוצץ, משום שבנאים מקפידים גם על כתם קטן.

את מי מכנה המשנה 'בנאים'? אומרת הגמ' במס' שבת (קיד): "מאי בנאין, אמר רבי יוחנן אלו תלמידי חכמים, שעוסקים בבנינו של עולם כל ימיהו". ויש לעיין, מדוע בחרה המשנה להשתמש בתואר 'בנאים' ביחס לתלמידי חכמים, דווקא כשעסקה בדיני החציצה של בגדיהם? אמר על כך הרב מפוניבז' הגאון ר' יוסף שלמה כהנמן זצ"ל, שהתואר 'בנאים' שיש לתלמידי חכמים הוא הגורם לדין החציצה המיוחד שלהם, ומשום כך יש סיבה מיוחדת למושג להשתמש בתואר 'בנאים' כשעוסקת בדין החציצה שלהם.

וביאור הדבר: האופן שבו מקיימים תלמידי החכמים את תפקידם לבנות את העולם הוא על ידי שמרבים תורה בעולם ומרבים כבוד ה' בעולם, כי ריבוי תורה וכבוד שמים הם "המעמיד" האמתי של העולם. ריבוי תורה הוא בניין העולם, משום שאין קיום לעולם ללא לימוד תורה, וכדברי רבנו חיים וואלוז'ין "שהאמת בלתי שום ספק כלל, שאם היה העולם כולו, מקצה עד קצהו, פנוי ח"ו אף רגע אחד ממש מהעסק וההתבוננות שלנו בתורה, כרגע היו נחרבים כל העולמות, עליונים ותחתונים, והיו לאפס ותוהו ח"ו".

גם ריבוי כבוד ה' הוא בניין העולם, משום ש"כל מה שברא הקב"ה לא ברא אלא לכבודו" (כפי שנאמר בסוף מס' אבות), כך שריבוי כבוד ה' הוא הסיבה והתכלית לקיום העולם.

ולפי שהתלמידי חכמים עוסקים בבנינו של העולם על ידי שמרבים כבוד שמים, מוטלת עליהם חובה מיוחדת להקפיד על נקיין לבושם שלא יהיה בו כתם אפילו בצד אחד של הבגד, כדי שמהנהגתם יצא בניין של כבוד ה' בעולם ולא חליה ההיפך.

וכפי שאמרו חז"ל במס' שבת (קיד): "כל תלמיד חכם שנמצא רבב על בגדו חייב מיתה, שנאמר (משלי ח, לו) כָּל מִשְׁנֵי נָצִי אֶקְבֹּ מִנֶּת - אל תקרי מִשְׁנֵי נָצִי אלא מִשְׁנֵי נָצִי, ופירש רש"י שם: "משניאי - שממאסין עצמן בעיני הבריות, והבריות אומרים: אוי להם ללומדי התורה שהם מאוסים ומגונים, נמצא זה משניא את התורה". כללו של דבר, בן תורה, שתפקידו לבנות את העולם ע"י שפועל להרבות תורה וקידוש ה' בעולם, צריך שימת לב מיוחדת שכל הנהגותיו יביאו לריבוי כבוד שמים, בבחינת ראו פלוני שלמד תורה מה נאים מעשיו, ולא חלילה להיפך. (לעבודך באמת)

מסיים הג"ר אהרון: "ולפי" זה מה מאד תגדל האחריות של בן תורה שיתקדש שם שמים על ידו (ואף שאין דין ת"ח בזמן הזה, אך לעניין חילול ה' יש ללמוד תורה דין ת"ח), ועיקר הקובע בזה הוא אופן הנהגתו בענייני דרך ארץ ובבין אדם לחברו. ואם לא יתחנך בדרך ארץ והנהגה טובה כשעדיין אין לו נסיונות העולם, ולא יגדור את עצמו בדברים קלי ערך המזדמנים לו, כמעט קרוב הדבר לודאי כי בהזדמן לו דברים הנוגעים לכבוד שמים הרבה, לא ישלוט בעצמו ולא יתנהג כנדרש, ונמצא שהסכנה למצבו הרוחני גדולה עד מאד. ולהיפך, אם יגדיל את עצמו לדקדק בהנהגתו שתהיה כראוי לבן תורה, אז מכל דרכיו ודיבוריו יצא קידוש ה'".

בתקופתנו עניין הדרך ארץ צריך חיוק מיוחד, משום שאם בעבר היו הרחוקים מתורה ומצוות מתהדרים בכך שהם מצטיינים בתרבותיות ודרך ארץ, הרי היום גם את זה אין להם, וכאשר האווירה ברחוב הפוכה ממצב של דרך ארץ, יש לכך השפעה רעה לראבון לב גם עלינו.

הרמב"ם בהלכות דעות מקדיש פרק שלם (פרק ה) לאופן ההנהגה הראויה לתלמידי חכמים. בתחילת דבריו כותב הרמב"ם: "כשם שהחכם ניכר בחוכמתו בדעותיו והוא מובדל בין שאר העם, כך צריך החכם שיהיה ניכר במעשיו, במאכלו ובמשתהו... ובעשיית צרכיו ובדיבורו ובהילוכו ובמלבושו ובכלכלו דבריו ובמשאו ובמתנו. ויהיו כל המעשים האלו נאים ומתוקנים ביותר. (בהמשך הפרק שם מבאר הרמב"ם את האופן המעשי שבו הת"ח צריך לנהוג בכל פרט ופרט, כיצד עליו לאכול ולשתות, כיצד יהיה הילוכו, משאו ומתנו וכו').

הגאון ר' שמואל רוזובסקי זצ"ל, מסר שיחה מיוחדת באחת הישיבות, לחזק את עניין הדרך ארץ. בדבריו בפני בני הישיבה הביא ר' שמואל את דברי החינוך, שטעם הלאו שנאמר ביחס לקרוב פסח "ועצם לא תשברו בו", "לפי שאין דרך בני מלכים לגרר עצמות ככלבים ולשברן, ומה שהאדם עושה זה נקבע בנפשו לעולם". והוסיף על כך ר' שמואל, שכל אחד מ ישראל צריך לסגל לעצמו הנהגות של אצילות, המתאימות לעם שנועד להיות "ממלכת כהנים וגוי קדוש", ובפרט בני תורה צריכים לנהוג באופן של "ובהיכלו כולו אומר כבוד". ואין הכוונה להנהגה של גאווה חלילה, אלא שהליכותיהם ודיבורם יהיו באופן שיביאו את המתבוננים בהם לומר: "ראו פלוני שלמד תורה כמה נאים מעשיו".

ישנו דין בהלכות חציצה, שכתמים שהדרך להקפיד עליהם שלא יהיו על הבגד – כתמים אלו חוצצים וצריך להסירם לפני שטובלים את הבגד. לעומת זאת כתמים שאין מקפידים

חודש ניסן – ראש חדשים

על חודש ניסן נאמר בתורה (שמות ז"ב): "החודש הזה לכם ראש חודשים וראשון הוא לכם לחדשי השנה". השל"ה הקדוש (בתחילת מסכת פסחים) מפרש, שהכתוב "החודש הזה לכם ראש חדשים" – בא לבטא את מעלתו המיוחדת של חודש ניסן לעומת שאר חדשי השנה, שבעוד שבחודש רגיל, כל ימי החודש הן חולין ורק היום של ר"ח מקודש, לעומת זאת, החודש הזה הוא כולו בבחינת ראש חודש. גם הנצי"ב (ב'העמק דבר' על פסוק זה) אומר, שהתואר 'ראש חדשים' המוענק לחודש ניסן, מבטא את מעלתו המיוחדת של חודש ניסן. על פי פירושו, "ראש חדשים" – היינו המובחר שבחודשים, שכשם שהראש הוא המובחר שבאיברי האדם, כך חודש ניסן הוא המובחר שבחודשי השנה, "בהיותו מסוגל להתחזק בעבודת ה' על ידי סיפור יציאת מצרים, שגורם אמונה ובטחון".

עוד נאמר בתורה על חודש ניסן (דברים ט"ז): "שמור את חודש האביב". הנטריון של תיבת 'אביב' הוא - 'אב' ו'ב'. משמעות הנטריון, שחודש ניסן הוא אב ושורש ל"ב חודשי השנה. נמצא, שלימי ניסן יש השפעה על כל ימות השנה מחמת היותם שורש לכל חודשי השנה.

ר"ח ניסן – שורשו של כל החודש

המשנה בריש מסכת ר"ה אומרת: "באחד בניסן ראש השנה לרגלים". שואלת הגמ' (דף ד'), וכי אחד בניסן הוא ר"ה לרגלים, הרי ט"ו ניסן הוא ר"ה לרגלים? מתרצת הגמ', שכונת המשנה היא שבאחד בניסן מתחיל החודש שבמהלכו חל ר"ה לרגלים. שואל רבי צדוק מלובלין זצ"ל בספר 'פרי-צדיק', הא סו"ס במשנה כתוב "באחד בניסן ר"ה לרגלים", ומשמע שבוים זה עצמו חל ר"ה לרגלים? מבאר ר' צדוק: לא בכדי יזמו הראשון של כל חודש אינו קרוי 'תחילת חודש' אלא 'ראש חודש', וזאת משום, שראש החודש אינו רק תחילת החודש אלא הוא גם השורש של כל החודש, וכל החודש כלול בו. נמצא א"כ ששורשו של ט"ו בניסן – ר"ה לרגלים, מצוי ונכלל בר"ח ניסן, ומשום כך נכון לומר שבאחד בניסן ר"ה לרגלים.

"בניסן נברא העולם"

במסכת ר"ה (דף י"א) מובא מחלוקת באיזה חודש נברא העולם, יש אומרים שבניסן נברא העולם, ויש אומרים שבתשרי נברא העולם. והנה, אף לפי מ"ד שהעולם נברא בפועל בתשרי, מ"מ לכו"ע הייתה בחינה של בריאה חדשה גם בחודש ניסן. גם הסיבה שיציאת מצרים נקבעה בחודש ניסן, נעוצה בכך שחודש ניסן הוא זמן של בריאה חדשה. כי הנה יציאת מצרים לא הייתה יציאה מעבדות לחרות גרידא אלא היא הייתה אירוע הולדתו של עם ישראל, שהרי בעת שהיו עם ישראל במצרים הם היו בבחינת "גוי בקרב גוי" – כעובר, וביציאת מצרים היתה לידתו של עם ישראל, ואין זמן מתאים יותר לבריאה מחדש של עם ישראל, מחודש ניסן שהוא זמן של בריאה חדשה. כיון שכך, כל שנה ושנה חוזר מעין אותו אור, המסייע לכל אחד ואחד, להתחדש להיות כבריאה חדשה, וללכת מחיל אל חיל.

המשמעות של עניין זה גדולה במיוחד. ידוע שאחד המפריעים הגדולים לאדם הוא הקושי להתנתק מהרגליו הרעים, אבל בחודש ניסן שיש בו בחינה של בריאה חדשה, מאיר אור מיוחד שמסייע לאדם להיות כבריאה חדשה ולהתנתק מכל הרגליו הרעים, כאילו נולד היום. בנוסף, בחודש אשר בו יצאו מעבדות לחרות באמצעות הנהגה על טבעית של הקב"ה, מאיר אור מיוחד שמסייע לצאת לחרות מכבלי היצה"ר, יותר מכפי שיד טבענו משגת, ובלבד שנעשה גם השתדלות מצדנו.

שמור את חודש האביב

והנה, בהיות שחודש ניסן חל בבין הזמנים, צריך לטכס עצה ולהקדיש תשומת לב מיוחדת, ש'בין הזמנים' וכן טרדת ההכנות לפסח, לא יפגעו חלילה בניצול המעלות המיוחדות של חודש זה שהוא, כאמור, המובחר שבחודשים. לא יתכן שניתן לחודש ניסן לחלוף על פנינו בלי לנצל כראוי, רק בגלל שאנו לא נמצאים בחודש זה במסגרת הישיבה. ואדרבה, דוקא עובדה זו שאנו לא במסגרת הישיבה, מעניקה לנו הזדמנות לבנות את אישיותנו באישיות עצמאית העומדת על רגליה ואינה נסמכת בדוקא על מסגרת הישיבה. הן אמת שבבין הזמנים העבודה הרוחנית קשה יותר, אבל בין הזמנים אינו הקושי היחיד בחייו של בן תורה. החיים כולם מלאים בקשיים ובנסיונות [כדברי המ'סילת ישרים], שכל ענייני העולם הם נסיונות לאדם], ומה תקוה לנו אם לא נרגיל את עצמנו להתגבר על קושיים ולעמוד בנסיונות.

השוב שנצל את המצוות היקרות שיש בחודש ניסן שאפשר הרבה להתעלות על ידם, יש את ההכנות להג שצריך מחשבה שיהיו ברוממות ושחלילה לא נבוא לידי כעס וכד', ויש לנו הזדמנות גדולה לזכות במצוות כבוד אב ואם שזוהי מצווה גדולה ויקרה. וכבר דרשו בעלי הרמז: "שמור את חודש האביב" – שמור היטב את חודש האביב לבל יחלוף על פנינו בלא שנצל אותו כראוי. (לפרטים 0527166490)

נפשו גחלים תלהט

גליון 178 ויקרא החודש תשע"ח

ניצוצות ממשנת הגאון הצדיק ר' ישראל אליהו וינטרויב זצוק"ל
לתרומות והנצחות, הוספת מנויים, הצעות והערות יש לפנות ובטלפון: 0527697944 ולמייל: 1nafsho@gmail.com

דבר המערכת

מגישים בזה את החלק השני של המאמר הגדלת היקף הבחירה. נחזור על הדברים שהובאו במסגרת זו בשבוע שעבר אשר יש על עובד צריך לחקוק אותם במוחו ובלבו כדי שתצמח תועלת נפשית מהדברים הנלמדים כאן.

דבר שקיבל ערך בעיני האדם אז תהיה תגובת הנפש אליו במקביל. הערכה של הדברים שבקדושה הוא כפי מה שהכיר והשיג אותם דוקא. ההתבוננות היא הפתח להכנס להערכה. כדאי להשקיע בכל יום שעה לכה"פ ללמוד מאמרים בענייני דפסח המגביהים ערך הימים בעיני האדם, ולהתבונן בהם. ואז כשיבא שעת הסדר שהוא הלמעשה מזה תגיב הנפש לכל מה שספגה באופן ספונטני. ינסו זה ויראו האמת בזה.

הבהרה: מחמת סגנונו היחודי שאינו שווה לכל נפש דברי תורתו של רבינו זצ"ל עוברים עריכה ועיבוד לשוני כפי שנעשה בספר "נפשו גחלים תלהט" על עקבתא דמשיחא שי"ל בעדודו. על כן כל שגיאה וטעות נא לתלות אך ורק בעורך. נשמח על כל הערה והארה.

המערכת

יציאת מצרים הגדלת היקף הבחירה [ב]

[עניני ישראל ח"ב רכ"א]

[תמצית חלק א'. נתבאר שעיקר צורת האדם היא היותו בוחר. כח הבחירה התמעט עם חטא אדה"ר והלך מדחי אל דחי עד שהאבות הק' החלו להחזיר את כח הבחירה. שיא הבחירה היתה בקבלת התורה המקיפה מסוף העולם ועד סופו. דור יוצאי מצרים היו דור המעבר מהאבות הק' לקבלת התורה. ובהיות שהיציאה ממצרים היתה כדי שיקבלו את התורה הק' לכן זכו לגילוי עצום בליל יצ"מ "נגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקב"ה"]

א. כזיתא פסחא והלילא פקע איגרא - הגדלת כח הבחירה למעלה מגבולות הטבע

זהו מה שרמזו חז"ל בלשונם הטהור הנ"ל "כזיתא פסחא והלילא פקע איגרא". היינו שאחרי שאכלו את הקרבן פסח קיבלו את העוצמה של כח הבחירה, שנתבטלה המחיצה הנותנת גבול לבחירה, שהיה עד אז רק עד השמים במהלכים הטבעיים כפי דרגת הבחירה של אומות העולם שחלק ה' להם להיות "תחת השמים" [כנ"ל אות א' בחלק הראשון], ועתה קיבלה נשמתם את ההיקף הגדול של הבחירה לחבוק את כל העולמות העליונים, וזהו "פקע איגרא", שנפקע ונשבר ה"איגרא" [הגג] שעליהם, וחזרה נשמתם להקיף את כל העולמות בהכרה הפנימית שה' הוא האלקים בשמים ובארץ.

ומדויק בלשון חז"ל ש"הלילא" פקע איגרא, משום שענין זה קשור לאמירת ההלל. וכפי שמבואר בזה"ק ששחיתת הפסח רומזת לשחיתת היצר לעתיד לבוא, שאז תחזור ההכרה שהויה אחד ושמו אחד, וע"כ אחר אכילת הפסח אומרים את פרקי ההלל שהם השירה השייכת לעת"ל - "לא לנו וגו'" "אהבתי כי ישמע ה' וגו'" "ימין ה' רוממה ימין ה' עושה חיל". נמצא ששירת ההלל נאמרה מתוך ההכרה של "פקע איגרא" - למעלה מירכי הנהגת הטבע לגמרי. זהו ביטוי של ה"נגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקב"ה".

מטעם זה היו גדולי עולם זצ"ל שבחצי ההלל השני הגיעו לכמעט התפשטות הגשמיות, כי מרוב הרגשת קירבה אל השי"ת בער בהם החשק לדבוק במקור העליון המקרב אותם. החצי הראשון של ההלל הוא חלק מהסיפור יצ"מ על הניסים והנפלאות שעשה עמנו בעבר, אבל החצי השני הוא מעין שירה של ה"לעתיד לבוא" שיזדכך הגוף מאוד ויגיע לדבקות נוראה בהשי"ת, שאין לנו שום ציור בזה, ולכן היה אצל אותם גדולי עולם בחלק השני של ההלל השתפכות הנפש להדבק למעלה.

והכל עפ"י היסוד הנ"ל שבליל היציאה "נגלה אליהם ממ"ה הקב"ה" ורוממם למדרגות עצומות של קירבה ודבקות בהשי"ת. והגם שאין היום גלות וגאולה ממש, אבל הלא חייבו חז"ל לחוש כאילו הוא יצא ממצרים, וברמב"ם כתב כאילו יצא "עכשיו" ממצרים, כי התורה אינה מוגבלת בזמן ומקום, והגילוי שהיה בשעתו מתנוצץ בכל שנה בנפשות ישראל, בכל נפש לפי ערכה, ואדם הזוכה לכך חוזר למדרגת כח הבחירה שהיה לאדה"ר טרם חטאו. וכשמתעורר אצל האדם כח הבחירה בעוצמה כזו, יש ציור שמכריע האדם תיכף לבחור בתכלית הטוב בהתפשטות הגשמיות.

ב. ההבטחה לאברהם בברית בה"ב רק על "יציאה", ומכח משה חייה בהנהגה ניסית

בפסוקים בברית בין הבתרים נאמר "כי גר יהיה זרעך וגו' וגם את הגוי אשר יעבודו דן אנכי ואחרי כן יצאו ברכוש גדול", הנה הובטח להם כאן רק יציאה משיעבוד לגאולה, וברכוש גדול, ואין כאן שום רמז שיהיו ניסים ומופתים, ואף לא הוזכר כלל שהיציאה תביאם לקבלת התורה.

דבאמת עצם הגאולה משעבוד מצרים לא היתה חייבת להיות ע"י מופתים גלויים בהנהגת הויה שמהוה כל הוה וכמש"כ הרמב"ן (שמות ג' י"ג) דהיה הקב"ה יכול להוציאם בשם קל ש-די שמשדד מערכות הטבע שהיה

ג. אנכי אעלך גם עלה - ב' עליות

ובזה יתפרש לשון הכתוב (ויגש) שהובטח ליעקב אנכי ארד עמך מצרימה ואנכי "אעלך גם עלה", וצ"ב כפל הלשון, ונראה הפירוש בזה דהובטח לו שמלבד עצם העליה והיציאה מן הגלות, שהובטח כבר לאברהם אבינו בברית בין הבתרים, יהא להם עוד עליה רוחנית מיוחדת בהתגלות שם הויה, ובקבלת התורה כמשנ"ת.

ומה שהובטח זאת ליעקב דוקא, הוא מפני שמידתו של יעקב הוא מדת "האמת", שהוא קביעות ויציבות המדרגה בלי שינויים שהיתה מטתו שלמה, ומשה רבינו המשיך את מדה זו, דהאמת הנצחית היא רק מציאותו ית', דכל מציאות אחרת היא זמנית ותלויה בו ית', וממילא משה רבינו ע"ה שהגיע להתבטלות הגמורה אל השי"ת בהרגשה של "ונחנו מה", שלא רק "נתמעט" כלפי מעלה כעפר ואפר, אלא הרגיש שהוא "אפס" ובטל לגמרי אליו, וע"כ הוא מקושר עם מדת שייכות עם מדת האמת לאמיתו של יעקב, וע"כ הובטח זאת ליעקב.

ד. בחירת האדח"ר להכנס לרע בנתה את כח הרע

נשוב לבאר את חטא עץ הדעת, ותיקונו ע"י האבות, עד השלמת התיקון במתן תורה.

איתא בגמ' (יבמות ק"ג ב') א"ר יוחנן בשעה שבא נחש על חוה הטיל בה זיהומא, ישראל שעמדו על הר סיני פסקה זיהמתו, צ"ב מה היא הזיהומא שהטיל בה הנחש?

והנה יש ב' דרכים לבטל את הרע. א. לברר את האמת עד שיהא ברור ומאומת כל כך שא"א לחשוב אחרת כלל, ועי"ז אין לרע מקום כלל. ב. להכנס להכיר את הרע ולפרוש ממנו.

החילוק ביניהם הוא כמעט כהחילוק שבין צדיק גמור לבעל תשובה. בהשקפה ראשונה נראה שבדרך השניה יש כבוד שמים יותר, כי נכנס לעומק הנסיון לעשות את הרע ופורש ממנו, וזה היה הפיתוי של הנחש שאם תאכלו מעץ הדעת – "והייתם כאלקים", כלומר שכשם שבבריאתו של הקב"ה יש טוב ורע ואעפ"כ הקב"ה כולו טוב, כן תכניסו עצמכם למקום של טוב ורע, ואעפ"כ תתגברו להיות טוב בלבד, ובזה יגדל כבוד שמים יותר.

והצליח מעשה שטן, שאילו היה אדה"ר מקיים את ציווי בוראו בלי התחכמות, והיה פורש מן הרע מבלי להכיר בו כלל, היה כח הטוב גובר בעולם וברירות כזו שלא היה מקום לרע כלל, והיה הרע מתבטל לגמרי מן העולם, אבל מכיון שנכנס אדה"ר לרשות הרע היה בכך הכרה שיש מציאות של רע בעולם, ובזה בנה את כח הרע יותר, כי הבריאה ניתנה ביד האדם, והכרתו בכחות הרע בנתה אותם.

ה. סיבת התלאות והיסורים בעוה"ז

ומדה במדה נכנסה כל הבריאה – מלבד בעלי החיים – למצב שכולו יסורים ומכאובים וצרות, וכפי שהגדיר בספר הישר (המיוחס לר"ת) שער ו' את העולם – "נוה התלאות", [שאדם החי בהשקט ושלווה לא יהא בטוח שיתמיד שלווה, כי מהות העולם הוא במהלך של תלאות ה' ירחם עיי"ש] כי בבחירתו של אדה"ר להכנס לרשותו של הרע ולהתגבר עליו מבפנים, נתן כח שליטה לסט"א שתערים קשיים עצומים לבני אדם במצבים שונים ומשונים להכשילו ליפול ברשתה, ומעתה רק בדרך זה נבחן האדם לראות אם הוא טוב באמת, והמתנהג בטובה במצב של השקט ושלווה אינו מוכח שהוא באמת טוב, אבל כשמתאמץ במצב של קושי לעשות רצון בוראו, בזה נבחן שהוא טוב בעצם, וזהו כל התכלית של נוה התלאות. וכאמור כל זה הוא מפני בחירתו של אדה"ר להכנס למערכת הנסיון בתוך רשותו של הרע, אבל אילו היה מתחזק בטוב ומתעלם מן הרע היה מתבטל הרע מן העולם, והיה העולם מתוקן במלכות ש-די.

ו. האבות הק' עמדו בנסיון בדרך התלאות והיסורים עד שבמ"ת פסק שלטון הרע

האבות הקדושים עמדו בנסיון "נוה התלאות" בגבורה עילאית, שלא זכו בחייהם לנחת ושלווה כלל, אלא היו להם קשיים עצומים ונוראים לאורך כל ימי חייהם. אברהם אבינו לחם בעוז ותעצומות נגד כל העולם לפרסם שמו ית', ומסר נפשו באור כשדים. וכן כל עשרת הנסיונות היו

מצבים של קשיים נוראים שניסוהו מן השמים ועמד בכולם. וכן שאר האבות העמידו להם משמים מצבים קשים מאוד ועמדו בהם בגבורה עילאית לעשות רצון קונם. חז"ל (בסנהדרין צ"ו א') המשילו את עבודת האבות הק' לסוסים הרצים בין בצעי המים, שבכל פסיעה שוקעת רגליהם עמוק בבוץ, וצריך התאמצות גדולה למשוך את הרגל מתוך הבוץ, ובמצב זה אינו מסוגל כמעט לילך כמה פסיעות, ובשביל לרוץ במהירות צריך הסוס כחות על טבעיים. והאבות הק' עשו זאת! ובכל התלאות הקשיים והמרים שעברו עליהם, היו מסורים לעבודת ה' בכחות על טבעיים ממש.

גדולי ישראל גדלו רק מתוך קשיים

ראש הישיבה שלי הגר"י הוטנר זצ"ל כתב בא' מכתביו, שיש הסתכלות שטחית על הגדולים כגון מרן החפץ חיים והגר"ע והאמרי אמת זצ"ל שנולדו במדרגת גדלות, שהכל היה חלק אצלם יגיעת התורה ומדות נאצלות ושמירת הלשון בשלמות. אבל צריך לדעת שזו טעות, ובודאי היו להם מלחמות עצומות עם היצה"ר, ורק התגברו על כל הקשיים עד שהגיעו לפסגת השלמות. האבות הקדושים היו הראשים בעסק זה של עבודת ה' בהתאמצות על טבעית כסוסים הרצים בין בצעי המים, ופחות משיעור זה כבר אינו מדרגת האבות.

וכ"ז היה מפני חטאו של אדה"ר שבחר בדרך העבודה מתוך הכרת הרע, שעיי"ז נבנה כח הרע בבריאה, ומעתה הבירור שהאדם הוא טוב באמת הוא רק ע"י הנסיון של "נוה התלאות", שבוזה נבחנת דרכו אם יעמוד איתן בדרך הטוב למרות הקשיים שלו, וכמ"ש במדרש יבוא נמרוד ויעיד באברהם, יבוא נבוכדנצר ויעיד בחנניה מישאל ועזריה, שמסירות נפשם למות על קידוש שמו ית' היא העדות הנאמנה על היותם מסורים לעשות רצון קונם בכל נפשם ובכל מאודם. ועיי"ז החלישו האבות הק' את כח הרע בבריאה, עד שבמתן תורה הגיע זרעם למצב הקדום שפסקה זוהמתם, כלומר שהתבטל כחו של הרע להערים קשיים על האדם להפריעו מעבודת ה', וכמ"ש חז"ל דלוחות הראשונות היה המצב של חירות משעבוד מלכויות שכל אומה ולשון לא היתה שולטת בהם, אלא היו עובדים הקב"ה בדרך הראשונה של בירור האמת, שאין מקום לפיתוי הרע כלל, והיה מתבטל הרע מן העולם לגמרי.

המבט הנכון על נסיונות החיים [אגרות דעת עמ' ק"ג]

האדם נמצא בעוה"ז רק בשביל דבר אחד בלבד, והוא להיות מנוסה, ועיי"ז לראות באיזו מידה הוא דבוק לרצונו ית'. כל מצבי האדם שהוא נפגש עמהם אינם מסורים בידו כלל להסתדר בהם. כולם מסורים הם בידי שמים. מה שסידר הוא ית"ש לכל נפש מדת ואפני נסיונותיה. והוא מנוסה בזה לראות במה יבחר אם ברצון ה' המפורש לנו רק בתורתו ית' או בויתור על זה ובחירת נוחיותו בעולם החומרי. כפי מידת ואיכות הויתור על עניני החומר ככה הוא מתנשא (מלשון התרוממות כפי' רמב"ן הידוע) וקומת צורתו הפנימית מתחזקת יותר ומכינה אותו להתגבר על עוד קשיים.

ואם כי האדם סובל בעת ויתור על החומר (שהרי יש משיכה טבעית לצרכי החומר, והוא סובל אי נוחיות ממה שצריך לכווץ את עצמו) מ"מ אין יסורים אלו שוברים את האדם אלא הם מגבשים אותו ומעמידים אותו. וזוקפים קומתו דאכן יש לו גבורה נפשית וגבור ביצרו הוא. א"כ הבריחה מנסיון שהועמד בפני האדם וחיפוש נוחיות הוא בריחה מעצם החיים, ועזיבתם. בריחה אינה פתרון לשום בעיה בחיים.

האדם מוכרח לעבור נסיונות. ובריחה מנסיון א' אינה מבטחת כלל שמעתה תהיה לו דרך סלולה להמשך חייו, זוהי טעות מרה והעלמה מן המציאות הקיימת לצלול במים אדירים של עולם הדמיון. אבל כל זמן שלא הכיר אדם חומר החוב שיש לו בעולמו, ואין לו משקלו הראוי, אז יהיה לפניו כל ויתור על שאיפות הסדור בעניני גשם כנטל ממש. אבל ברגע שיעמוד על איכות חובתו בעולמו מצד אחד ומצד ב' האושר ועושר שנמצא במילוי חובתו להתענג בתענוג היותר נפלא ונעלה לנצח נצחים, אז יקל עליו הויתור על שאיפת סדור בחיי השעה הקשורים במילוי והכנעה לתביעות הגופניות.

נפשו גחלים תלהט

גליון 179 צו תשע"ח

ניצוצות ממשנת הגאון הצדיק ר' ישראל אליהו וינטרויב זצוק"ל
לתרומות והנצחות, הוספת נמונים, הצעות והערות יש לפנות ובטלפון: 0527697944 ולמייל: 1nafsho@gmail.com

דבר המערכת

מגישים בזה מאמר נוסף במהות חג החריות הקרב ובא. הגליון הבא יצא בעזר ה' לקראת שבת תזריע מצורע. המערכת מאחלת לקוראי העלון חג חירות כשר ושמח. ביום ג' י"א ניסן היארצייט השמיני של רבינו זצ"ל, יעלו בני משפחתו ותלמידיו למקום מנוחתו בבית החיים נציבי ישיבת פוניב'ל [בצד שמאל סמוך לביה"ח וז'ניץ]. נא לעקוב בעיתון "יתד נאמן" על השעה המדויקת. הבהרה: מחמת סגנונו היחודי שאינו שווה לכל נפש דברי תורתו של רבינו זצ"ל עוברים עריכה ועיבוד לשוני כפי שנעשה בספר "נפשו גחלים תלהט" על עקבתא דמשיחא ש"ל בעודו. על כן כל שגיאה וטעות נא לתלות אך ורק בעורך. נשמח על כל הערה והארה.

המערכת

והשקם, אלא בעיקר במה שלימדם "ברכו למי שהמזון שלו", והכניסם תחת כנפי השכינה.

וזוהו הפירוש בדברי התוס' בברכות הנ"ל שאמירת אלקי אברהם הוא הזכרת מלכות, דמדתו העיקרית של אברהם לעשות חסד, היה באמת בזה גופא שלימדם שהשי"ת הוא מלך העולם, ומחוייבים לעבדו ולכבדו, שעיי"ז יוכלו להתענג על ה' לנצח נצחים כמשנ"ת.

ומעתה מובן היטב מה שמועד דפסח הוא כנגד אברהם, דהנה כשהיו עם ישראל במצרים היו נטפלים אל המצריים בגדר של עובר במעי בהמה כמאחז"ל במדרש, שהוא כמעט כמאן דליתיה, דעובר הוא דבר שלא בא לעולם, והיטיב השי"ת עמו והוציאנו ממצרים ונעשינו אומה בפני עצמה, שכל מהותה היא "עבדי ה'" ולא עבדי פרעה, אומה של עבודה להשי"ת, וזוהו נאמת שיא ההטבה, שמכח העבודה ונתינת כבוד לשמו אפשר לזכות לעידון נאמתי להתענג על ה', והוא כנגד אברהם, ראש המהלך של הטבה וחסד עיי' העבודה להשי"ת כמשנ"ת.

ד. "ערב רב" מנח קדושת משה שכנגד אברהם

ביום היציאה ממצרים נאמר בפסוק "וגם ערב רב עלה אתם", ציבור עצום כפלים מיוצאי מצרים, ואחז"ל (עיי' רש"י שמות ל"ב ז') שמשא רבינו קיבל את הערב רב וגייירם, אמר מוטב שיכנסו תחת כנפי השכינה, הסיבה הפנימית של הצטרפות ציבור זה אל עם ישראל הוא מפני שמשא רבינו ע"ה קשור עם אברהם כמ"ש חז"ל במדרש (שמו"ר כ"ח א') צר קלסתר פניו של משה כשל אברהם, וע"כ בזמן ששלטה קדושתו של משה התעורר הכח של אברהם להיות "אב המון גוים" להכניס גרים תחת כנפי השכינה והתעוררו הערב רב להכנס תחת כנפי השכינה, אבל הגם שפירוש זה נכון אבל הוא הסבר שטחי.

ה. בכל לבבך - השתמשות בכח השתוקקות שברע לקדושה

אמנם עומק הענין הוא כך, דהנה נצטוונו בתוה"ק ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך ופ"י חז"ל בשני יצריך יצר טוב ויצר הרע, ולכאורה איך עובדים את השי"ת עיי' היצר הרע, אך הפירוש הוא שבדאי שצריך לדחות את הרע עצמו במאה דחיות, אבל יש כחות ברע שאפשר לנצל אותם להשתמש בהם לקדושה, דהנה כל ההנאות שהרע מציע לאדם אינם הנאות אמיתיות כלל, אלא דמיונות כוזבים שמדמה לו שבאם ישגי דבר פלוני יהא מרוצה ושבע רצון, אבל כשמשיגו כבר, רואה שהוא דבר שאין בו ממש כלל, ותיכף חושק בדבר גדול מזה כמשי"כ אוהב כסף לא ישבע כסף, ופ"י חז"ל יש לו מנה רוצה מאתים, יש לו מאתים רוצה ד' מאות, בחושבו שאולי כשיהא לו יותר יהא כבר שבע- רצון באמת, ועפ"י האמת אין כאן שום מציאות של הנאה אמיתית אלא ההנאה היא מעצם ההשתוקקות לדברים שבאמת אינם מציאותיים כלל.

וצריך לנצל את כח ההשתוקקות לדבר שאינו במסגרת המציאות - היינו לקדושה. שישתוקק האדם אפי' לדברים שהם למעלה ממסגרת המציאות שחי בו, שכמה שרק ישיג בתורה ובהכרת דרכי ההשגחה ישתוקק להשיג יותר, וכן יהיה לעתיד כמ"ש (שיה"ש ח') "מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה ונהרות לא ישטפוה", פירוש דאפילו מעינות עצומים של דברי תורה, שישפכו לנפש האדם, לא יכבו את רגש האהבה וההשתוקקות להשיג עוד, ממש כמו אדם צמא השותה מים מלוחים, שאינו רווה מצמאונו לרגע, אלא אדרבא ככל ששותה יותר, גובר צמאונו יותר, דלענת"ל שיתבערו כל כחות הרע מן העולם, יעברו החלקים הטובים שברע אל כחות הטוב, וישתמשו עם מדת ההשתוקקות להשיג דקות בהשי"ת, זהו הניצול של כח ההשתוקקות של "אוהב כסף לא ישבע כסף" לדברי קדושה, וזהו הפירוש "ואהבת את ה' אלקך בכל לבבך" ביצ"ט וביצר רע.

וכאשר מנצל האדם את הרע לטוב, הופך בזה את הרע עצמו לקדושה, ומכניע את אויבי המלך, להכירו ולקבל עול מלכותו, ובוזה זוכה לשכר עצום, הרבה יותר מעצם העבודה בכחות הטוב, וזהו הפירוש במשי"כ

פסח כנגד אברהם [עיני ישראל ח"ב]

א. פסח כנגד אברהם, צ"ב למה

הטור (ה' ר"ח ס"י תי"ז) כתב בשם אביו הר"ר יהודה ז"ל "שהמועדים נתקנו כנגד האבות, פסח כנגד אברהם דכתיב לוישי ועשיו עוגות ופסח היה, שבועות כנגד יצחק וכו', סוכות כנגד יעקב וכו' עכ"ל. צ"ב למה חג הפסח מקביל למדת החסד של אברהם אבינו. הרי לכאורה בפסח חל הוא זמן חלות העבדות לקב"ה כמ"ש הללו עבדי ה' ולא עבדי פרעה, ותכלית היציאה הוא "תעבדון" את האלקים על ההר הזה, ונמצא שבפסח נכנסנו תחת עול העבודה לקב"ה, שהזכיה היא רק לפי שיעור איכות העבודה [א.ה. ומהלך זה נקרא דין היינו הנהגה שהיא כפי ערך עבודת התחתון], והיכן ההקבלה למדת החסד וההטבה בחינם של אברהם אבינו.

ב. אלקי אברהם - היינו מלכות, זחסדו של אברהם להכנס תחת עול מלכות שמים

נקדים בזה את דברי התוס' (ברכות מ"ט א' ד"ה ברוך) דמה שלא מזכירין מלכות בברכות שמו"ע, הוא מפני שאומרים "אלקי אברהם" והיינו מלכות, כדאמרינן (שם ז' ב') משנברא העולם לא היה אדם שקרא להקב"ה אדון עד שבא אברהם וקראו אדון שנאמר אדני אלקים מה תתן לי עכ"ל. ולכאורה יפלא מדתו העיקרית של אברהם אבינו היא חסד והטבה בלי שיעור וגבול, וזוהו השבח של "אלקי אברהם" שהשי"ת מתנהג במדת החסד ["אלקי יצחק" שמתנהג במדת הגבורה, ו"אלקי יעקב" שמתנהג במדת האמת, וכופלים השבחים שוב - "הגדול הגבור והנורא", דגדולה היא מדת החסד וההטבה עיי' ברש"י ריש ו' א' ו' ותתחנן], ומה החסד קשור לענין המלכות והאדנות, הרי לכאורה אדרבא החסד הוא נתינה בחנם אפי' למי שאינו ראוי לקבל, וזהו ההיפך מהנהגת האדנות והמלכות שמשיע ונותן רק כפי המגיע להאדם עפ"י עבודתו לאדונו ועפ"י מסירותו למלכו.

אמנם באמת מבואר כאן יסוד גדול בכל מהות מדת החסד של אברהם אבינו ע"ה. דהנה אחז"ל במדרש שאחר שהאכיל אברהם את האורחים אמר להם ברכו למי שהמזון שלו ועיי' פרסם שמו של הקב"ה בעולם. ולכאורה יש כאן ב' דברים שאינם קשורים זה לזה, הא' עשיית חסד במאכל ומשקה לוינה, והב' לימוד האמונה בהשי"ת, אך באמת אינו כן, אלא אדרבא עיקר ההטבה שלו היתה בעצם מה שלימד את אור האמונה בהשי"ת והכניסם תחת כנפי השכינה, ונפרש דברינו.

ג. החסד הגמור בדוקא ע"י עבודה, ומובן ענין פסח כנגד אברהם

הנה איתא בברכת יוצר "טוב יצר כבוד לשמו", והבאנו כמה פעמים במשי"כ רבינו הגרי"א ז"ל שישיא ההטבה של הקב"ה היא כמה שנתן לבריותיו ואפשרות לכבודו, שהרי באמת השי"ת נשגב ומרומם על כל ברכה ותהילה, וכל העבודה של בני האדם אינה מוסיפה כבוד כ"הוא-זה להקב"ה באמת, אמנם חידש הקב"ה חידוש עצום שכביכול חסר בכבוד שמים, ובני אדם נותנים כבוד לשמו, שבכל מצוה ולימוד תורה ועניית איש"ר וכדו' יש בזה כבוד שמים, ועיי' נעשה מקורב כביכול אלוי ית' שעשה נחת רוח לשמו והשלים כבודו של מלך בבריאה, והמקורב אל השי"ת יזכה להתענג על ה' לנצח נצחים בעידון נפלא אשר עין לא ראתה.

אבל לולי אפשרות זו ליתן כבוד לשמו ית' לא היתה ההטבה אלא כמו ההטבה עם כל הבע"ח ואומות העולם במסגרת חוקי הטבע של מעשה בראשית בלבד, שאינו נמדד אפי' כאחוז קטן לעומת התענוג האמיתי בעתיד בקירבת השי"ת עיי' נתינת כבוד לשמו.

ועיי' אברהם שהיה איש החסד במהלך של התדמות לקונו, מה הוא בעל חסד אף אתה, ובילקוט אמרו ע"הפ (בראשית ב' ד') אלה תולדות השמים והארץ "בהבראם" - "באברהם", דאברהם היה דוגמא לדרכי ההטבה של הקב"ה ביצירת העולם, עיי' ניתנה לו מצות המילה שהיא חותם של "עבודת", לשעבד את גופו לעבודת ה', דדרכי החסד השלמים ביותר הם בדוקא עיי' עבודה שבזה יש את ההדמות להטבה של הקב"ה בדרך טוב יצר כבוד לשמו כמשנ"ת.

ועיי' עסק החסד וההטבה של אברהם עם בני אדם היה ג"כ באופן זה שהשתדל להכשיר אותם שיוכלו לקבל את התענוג האמיתי שעיי' קירבת השי"ת שהוא ההטבה האמיתית, ועיי' לימדם את יסודי האמונה והכניסם תחת כנפי השכינה שיזכו לעבוד את השי"ת ולכבד שמו, שעיי' יוכלו להדבק בהשי"ת ולהתענג על ה' לנצח נצחים, נמצא שאין כאן ב' דברים, אלא אדרבא השיא של החסד שלו התבטא, לא כ"כ במה שהאכילם

בליקוט עה"פ בסוף מעשה בראשית "וירא אלקים את כל אשר עשה והנה טוב מאוד" טוב זה יצ"ט, טוב מאד זה יצה"ר, דכשמשמש האדם בצה"ר ולנצלו לעבודת ה', זוכה לטוב, מעבר למסגרת ההטבה שבמעשה בראשית גופו, שנאמר בו רק וירא אלקים כי "טוב", אלא זוכה ל"טוב מאוד", שהוא הטבה בלי גבול ושיעור כלל.

ו. התגלות ממ"ה הקב"ה עליהם שבר את כחות הרע, והצטרפו חלקי הטוב שברע - הערב רב - לקדושה

והנה ביום היציאה ממצרים, היתה התגלות עצומה של יחוד השי"ת, כמ"ש בהגדה של פסח "נגלה עליהם מלך מלכי המלכים וגאלם, "והוא עצם החפצא של היציאת מצרים, דהתגלות הטוב הפקיע וביטל את כחות הרע [ע"י מאמר בעלונים הקודמים], ובספר הלשם מבואר שהיה אז גדר של "פסקה זוהמתן" לשעה, בהשפעה אלקית למעלה ממדרגתם, ואח"כ במתן תורה חזרה מדרגה זו של פסקה זוהמתן בקביעות, והוא כעין משי"כ בנפיה"ח סוף שער ג' שכאשר האדם דבוק במחשבתו בהכרה האמיתית שאין עוד מלבדו, מתבטלים כל כחות הרע כלפיו שאין שום א' יכול להזיקו, וע"כ כשהופיע עליהם מלך מלכי המלכים הקב"ה, שעם ישראל השיגו את אמיתת היחוד, שהשי"ת הוא "מלך מלכי המלכים", ולמעלה מזאת שהוא "הקדוש ברוך הוא", התבטלו כל כחות הזוהמא והרע כלפיהם, ונכנסו לרשות הטוב בלבד.

והפקעת כחות הרע שנעשה ביצ"מ [ע"י "הנגלה עליהם ממ"ה הקב"ה" כנ"ל], הוא זה שגרם להצטרפות הערב רב אל עם ישראל, שהרי הקדמו, שכאשר פוקע כח הרע, מצטרפים חלקי הטוב שברע אל הטוב, וכמו שלעת"ל שיעביר הקב"ה רוח הטומאה מן העולם, תעבור מדת ההשתוקקות, לדברים שמעל המציאות לקדושה, וע"כ בהופעת הגילוי של ממ"ה הקב"ה עליהם, שנתבטלו כחות הרע, נצטרפו חלקי הטוב שהיו במצרים ועברו לקדושה, וזה סוד הצטרפות הציבור העצום של הערב רב אל עם ישראל, [אמנם לא בטל מהם כח הרע לגמרי וחטאו בעגל, וע"כ התבדלו עם ישראל מהם כמשי"כ הרמב"ן על ויחן שם ישראל נגד ההר].

ז. "ה' אלקינו ה' אחד" - הנהגת היחוד בהוה והתגלותו בעתיד

כתוב "שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד" (דברים ו'), ומפרש רש"י עה"ת שם, דהיום הקב"ה מלך על עם ישראל בלבד שמכירים אותו, ומקבלים אלקותו עליהם, אבל לעת"ל יהא ה' אחד, שיכירו כל האומות בו, כמ"ש אז אהפוך אל העמים שפה ברורה לקרוא בשם ה' עכ"ל, ודבריו מופלאים וסתומים מאוד, וכי רק לעת"ל יהא ה' אחד, וכמו שהקי' בש"ס פסחים נ' א' אטו האידינא לאו אחד הוא.

אמנם ברור שכונת רש"י ז"ל דבדאי דגם היום השי"ת מנהיג את הבריאה לבדו, ואין עוד מלבדו ממש, והמצב העתידי קיים גם היום בשלמות, אלא שאין הנבראים משיגים זאת, דהקב"ה חידש תפיסה מחדשת של הנבראים שלא ישיגו את אלוקותו כפי שהיא באמת, אבל אין שום שינוי בעצמותו באמת ח"ו, וכמו לדוגמא סוגיא עמוקה בש"ס הסתומה מאוד לעיני הלומד, שמתייגע ונכנס אליה טיפין טיפין דרך קושיא ותירוץ ופירכא, ומתגלים לו לאט לאט הרובדים העמוקים של הסוגיא, שאין הסוגיא סתומה בעצמותה, דהיא כולה אורה, ערבה ומתוקה, כולה מחמדים, אלא שעניי הלומד טחו מהביט הדר יופיה של

הסוגיא, כן הם הדברים בהנהגת השי"ת דבדאי השי"ת מהוה ומנהיג הכל, בדיוק כמו לעת"ל שיהא נשגב ה' לבדו ביום ההוא, אלא שעניי בשר טחו מהבין איך השי"ת מהוה ומנהל הכל, ורק בני ישראל עם קרובו שנגלה עליהם ביצ"מ ובהר סיני, מכירין כבר עכשיו את גודל השגחתו על העולם [אמנם לא בבחירות ההשגה כמו לעתיד], וע"כ כיום השי"ת מתגלה רק בתורת "אלקינו", אבל לעת"ל שיהפוך השי"ת אל העמים שפה ברורה לקרוא בשם ה' יתגלה ענין זה ש"ה' אחד" לכל העולם זהו כוונת רש"י ז"ל.

ח. המבט העתידי על כללות הבריאה - ההוכחה להנהגת היחוד

ונבאר יותר, דהנה מה שיש היום הסתרה בתפיסת הנבראים מלהכיר בשם ה', הם כחות הרע, דהנה כל המאורעות שבבריאה של כל מליוני סוגי הנבראים עד אין מספר, כולם הם מערכת אחת של ההשגחה העליונה המסובבת את הכל לכוון התגלות העתידה, ואפי' המאורעות שהם לכאורה ההיפך הגמור מכבוד שמים הם באמת חלק מהמערכה הגדולה והעצומה שתביא את התגלות יחודו וכבודו בעולם.

אמנם כחות הרע נותנים מבט "פרטי" על כל מאורע, דרע הוא מלשון "שבר" כמו התרועע ונשבר, ששברים פרט א' מתוך הכלל, ובמבט פרטי על המאורע המסוים נראה באמת כמאורע הסותר ומתנגד לכבוד שמים, שאין לפרט א' את הצורתא דשמעתתא הנכון.

ולעתיד לבוא תתגלה המפה הכללית של כל מערכת העולם, ויבינו הנבראים איך שכולם היו דרכים להביא את התגלות כבודו ויחודו, וזהו הפקעת הרע מתפיסת הנבראים, דאין כבר "שבר" של פרט אחד בפני עצמו, אלא תהא הסתכלות על כל הכלל כמקשה אחת, שכולה היא מהלך א' שריבוי כל המאורעות יחד מובילים לגילוי כבודו, ונמצא דלעתיד לבוא יהא ה' אחת וההוכחה למפרע על כל הנהגת השי"ת בהוה, שכולם דרכים נסתרים של כבוד שמים, וזהו כוונת רש"י שלעת"ל "יתגלה" ש' אחד.

ט. המבט העליון של עם ישראל ביצ"מ

ביצ"מ נגלה עליהם ממ"ה הקב"ה, כלומר שהגביה את המבט שלהם להסתכל על המאורעות הפרטיים שהם חלק מגילוי כבודו, שראו איך העיקשות של פרעה ומרידתו כלפי מעלה הוביל בעצם לגילוי יחודו באותות ומופתים עצומים, והתגלות זו חוזרת מידי שנה, ונפשות ישראל המוכנים לכך מקבלים שוב מבט עליון על כללות הבריאה כאחד שכולם דרכים של גילוי כבודו ית'.

י. בנין קומת האדם במועדי ה'

הראש ישיבה שלי הגר"י הוטנר זצ"ל היה אומר, דהנה בני אדם רגילים לומר "עבר" הפסח, "עבר" השבועות, והוא טעות דבאמת "נוסף" לנו פסח ושבועות, דהמועד אינו מסתלק ועובר מן האדם אלא בונה קומה נוספת בנפשו, בפסח נכנס תחת עבודת השי"ת, בשבועות שומע מה רצון האדון השי"ת ממנו, ובסוכות מגיע למעין ההשגה דלעת"ל, ובכל מערכת המועדות יחד נבנה קומה שלמה של אדם עליון- יותר, ובשנה השניה נבנה שוב קומה רוחנית גבוהה יותר משנה שעברה, ונשלמת בכל סדר המועדות, וכן הלאה, יזכינו השי"ת לקבל את הארות הנפלאות של חג הפסח ולהמשיך עמהם הלאה עד שנשיג שלמות הנפש בעז"ה.

פסח מהלך שינוי תפיסת המציאות [עניי ישראל מאמר קריעת ים סוף חיי הנשמות בים, אות ח']

ישנם ג' אופנים לתפוס את המציאות.

התפיסה הא', היא השטחית מכולם, והיא תפיסת עולם הגבול. דהיינו הסתכלות שטחית על המציאות, שהכל בנוי על גבול וחומר מבלי שום העמקה בסיבת מה קיים הכל, ודבר זה הוא כולו דמיון. וכלשון חז"ל דב"א עוורים הם שהולכים על הארץ ואינם יודעים על מה היא עומדת והפסוק אומר תולה ארץ על בלימה. זו היא התפיסה של חושי הגוף כאשר ריקים הם מתוכן פנימה, חוקיות וזהו.

התפיסה הב', והיא כבר יותר עדינה מהא'. דאכן יש גבוליות וחוקיות. אך מאחורי הגבול ומעליו יש רצון מתמיד לקיים אותו. (על אף שכבר יצאו מהשטחיות הא', אך עדיין עשו מהחוק וגבול עיקר גדול).

התפיסה הג' העולה ע"ג הכל. ומיוחדת היא לבני עליה, ומעטים הם התופסים אותה. והיא שהגם דאה"נ הרצון מעמיד את החוקיות והגבול, אך יש מקום לראות את עצמיות הרצון בפני עצמו מבלי כח נוסף כלל, והיינו דשורש הכל ועילת הכל, הוא מציאות רצון פשוט, אשר הוא מעל ומעבר הכל, והוא מעמיד את הכל, והוא סיבה עצמית, רצונית, לכל הבריאה שרצה שיהיו נבראים להיטיב להם. וזה כבר לא נמדד בגבול וחוק כלל, אלא רצונית בפשיטות. ואדרבא כל תופעת הגבול והחוק אינו אלא בגלל שכך רצה הרצון הפשוט, והבן.

מערכה זו של ג' תפיסות אלו, היא התהליך של גלות מצרים, והמכות, והיציאה. [יעוי' בזה בארוכה ברמב"ן ס"פ בא]. מתחילה היו שקועים בתוך מצרים בתפיסת החומר והגבול (התפיסה הא'). בהעשר מכות נתגלה שיש רצון והשגחה עליונה על הילוכי עולם וזהו נחשב כבר הסתכלות פנימה קצת. ואילו בהיציאה הוגבהו לתכלית אמיתות הענין דאמיתת המציאות הוא הרצון הפשוט בלבד. וזהו "הנגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקדוש ב"ה", הנבדל מן הכל, ד"קדוש" הוא נבדל, משפע עליון, הנהגה שהיא למעלה מסדר זמנים - חוקיות וגבול - עצמיות הרצון, אשר הכל ברצונו כדי להיטיב. והוא הוא התשתית שנפתחה בנפשותם בעת היציאה, זה המבט שלה (התפיסה הג').

כל מערכה זו הושלמה עד יום ט"ו ניסן, יום היציאה. אח"כ הגיע השלב דקיי"ס ואכמ"ל.

פְּנִינִים

משולחן רבינו

הגאון רבי אברהם גנחובסקי זצ"ל

- פרשת ויקרא תשע"ח -

ספק מעילה

נֶפֶשׁ כִּי תִמְעַל מֵעַל וְחִטָּהּ בְּשִׁגְגָה מִקְדָּשֵׁי ה' וְגו' (ה' ט"ו)
הנה איתא בקרא דהמועל בהקדש בשוגג, חייב קרבן אשם, וגם חייב לשלם להקדש קרן וחומש. ואמרינן בגמרא בבא קמא (ק"א א') דהקרן מעכבת את האשם, אבל החומש אינו מעכב. והנה תנן בכריתות (כ"ב א') דדעת ר' עקיבא, דספק מעילה חייב באשם תלוי, ומביא קרבן אשם על תנאי, וגם קרן וחומש, ויתנה שאם ודאי מעלתי זו מעלתי וזו אשמי, ואם ספק מעלתי, המעות נדבה והקרבת אשם תלוי. [אם הוה מעילה מועטת]. ותיקשי אמאי מביא גם החומש וכדלקמן:

א. אינו כפרה אלא ממון
כתבו תוספות בכתובות (ל' ב' ד"ה זה) דקרן וחומש של מעילה אינו משום כפרה, אלא משלם ממון שגזל הקדש, ואם כן פטור מספק. מעתה הקשה באבני נזר (ח"מ סי' פ"ז), בספק מעילה נהי דחייב להביא הקרן, דאם לא כן אין אשם ודאי, דהקרן מעכבת את האשם, אבל אמאי מביא החומש, הרי החומש אינו מעכב, ואם כן נימא דספק ממון לקולא.

ב. הקושיה מיניה וביה
הנה באמת הקושיה מיניה וביה, דחזינן דבמעילה מרובה, אינו מביא קרן וחומש, ורק כשיוודע לו שמעל, יביא הקרבן של אשם ודאי עם קרן וחומש. [וכמו שכתב רש"י בזבחים מ"ח א']. חזינן דמספק אין מחייבין להביא קרן וחומש, וכל הטעם רק בגלל האשם, ואם כן כיון שאין החומש מעכב, אמאי מביא החומש מספק. ובעניי הקשיתי גם אני קושיא זו להגאון מטשעבין ונדפס בסוף הספר הגאון מטשעבין.

ג. אינו מעכב משום דהוה פקדון
באבני נזר תירץ, דהא דחומש אינו מעכב הקרבן, היינו מכיון דכבר חייב בהחומש והוה ליה כפקדון בידו, משא"כ בספק, דאינו חייב ליתן החומש מדינא, אם כן להצד שחייב האשם, החומש מעכב. וזה חידושה רבתא.

ד. מצוה לכתחילה
שאלתי שאלה זו להקהילת יעקב זצ"ל, וקאמר דנהי דאין החומש מעכב, אבל הוא מצוה לכתחילה בהבאת הקרבן, והלכך כיון שמתנה באשם ודאי, צריך להביא החומש. וגם זה חידושה.

עדים מחייבין קרבן

הנה אמרינן במשנה בכריתות (י"א ב') פלוגתא רבי מאיר וחכמים אם עדים יכולים לחייב קרבן, כאשר העדים מעידים שאכל חלב בשוגג, והוא מכחישם ואומר שלא אכל, דעת רבי מאיר דמחייבין ליה, ודעת חכמים דלא מחייבין ליה.

ולכאורה קשה לדעת רבי מאיר, היאך יביא הקרבן חטאת, הא שויה אנפשיה חתיכא דאיסורא, דהרי קאמר דלא אכל חלב, ואם כן קאמר שהבהמה חולין, ולדבריו יש כאן לפי עוור שמכשיל הכהנים בהקרבת חולין בעזרה.

וגם היאך הוא עצמו יסמוך על החטאת, דלדבריו היא בהמת חולין ובוזה אסור לסמוך בעזרה, דהרי ענין סמיכה הוי כעין הקרבה, ואסור לעשות כן בחולין דהוי בכלל חולין בעזרה, כמו שדן הגרע"א בריש חגיגה (ד' א' ד"ה הקשו התוס').

א. משועבד
יש לומר דכאשר משועבד ליכא שויה אנפשיה חתיכא דאיסורא, וכדכתב הגאון רבי בונים איגר, בעדים שהעידו שפלוגי חייב מיתה, ועל פי עדותם בית דין מחייבין להו להעדים להרוג הנידון, דיד העדים תהיה בו לראשונה להמיתו. ותיקשי, הרי העדים חזרו בהם, ולדבריהם עכשיו הוה רציחה, ושויה אנפשיה חתיכא דאיסורא. אלא כתב דמכיון דהעדים משועבדים לשמוע להבית דין, ליכא שויה אנפשיה להפקיע עצמם משעבודם.

ומיהו לכאורה בנידון דידן ייאסר עליו לשחוט הקרבן, דהרי אינו משועבד לשחוט, דהרי אדם אחר יכול לשחוט. וצריך תלמוד.

ב. אתרוג
הנה הוא הדין באתרוג, וטוען הכהן שיש בתוכו טומאת המת המטמאה באהל, כגון שיש בתוכו כזית מן המת, נהי דלא מהימנינן ליה, אך נימא שויה אנפשיה חתיכא דאיסורא.

אלא משום שמשועבד לקיים המצוה ליכא בזה משום שויה אנפשיה. אך הרי אינו משועבד ליטול דוקא אתרוג זו, דהרי אם יש לו אתרוג אחר, חייב לקחת האחר, וכן חייב לקנות אתרוג אחר עד חומש ממונו, אבל ביותר מחומש יהא פטור, אע"ג דלדידה הוי לאו, משום דאינו חייב להוציא יותר מחומש, אם כן נמצא דעל ידי השויה אנפשיה חתיכא דאיסורא, נפטר לגמרי, וזה לא מצינו.

ג. מוציא שם רע
הנה בזה ניחא הא דמקשים במוציא שם רע היאך מותר בה, הא שויה אנפשיה חתיכא דאיסורא, אלא להאמור הרי משועבד לה, ובכהאי גוונא לא אמרינן שויה אנפשיה. [והנה כל הקושיא במוציא שם רע רק באשת כהן, דבלא זה הא יש ספק ספיקא לקולא].

ובבית יעקב (לנתיבות המשפט, כתובות י" ב' ד"ה הרמב"ם) כתב ליישב עוד, דאמרינן דעשה דלו תהיה לאשה, דוחה לא תעשה דערוה דשויה אנפשיה, ולכא למימר דבדידה ליכא עשה, דהרי איהי שריא דהיא לא שויה אנפשה.

אך צריך עיון כדהקשה במלבושי יום טוב דלדבריו אין עשה, דהרי לדבריו נאסרה עליו.

וכן יש להעיר, דדבריו רק אם נימא דטעמא דלא אמרינן עשה דוחה לא תעשה באונס, היינו מפאת דאיהי אינה מוזהרת, כמו שכתבו בתוספות (ישנים שם ד"ה א), אבל לטעמא בתוספות (שם ד"ה ניתן) דלא חשיב עשה מכיון דהאשה יכולה לבטל העשה, אם כן אע"פ דאיהי שריא אפילו הכי ליכא עשה דוחה לא תעשה.

[הנה העירוני במוציא שם רע, היאך שרי מילי שאינו מחוייב בהם נימא שויה אנפשיה חתיכא דאיסורא].

ד. טמאה אני לך
הנה אמרינן במשנה בנדריים (צ"א א') דהאומרת טמאה אני לך, אינה נאמנת, דחיישינן שמא נתנה עיניה באחר. והקשו קמאי נימא שויה אנפשיה חתיכא דאיסורא, ותירץ ברי"ן (שם צ"ב ד"ה ואיכא) דאינה נאמנת להפקיע עצמה מבעלה מכיון שהיא משועבדת לו. ובתוספות (שם ד"ה חורו) תירצו דאפקעינהו רבנן לקידושין מיניה.

ותיקשי על דברי התוספות, הרי להאמור בשעבוד מצוה לא אמרינן שויה אנפשיה חתיכא דאיסורא, ואמאי התוספות לא תירצו הכי. ויש לומר דסברי דרק בשעבוד מצוה ולא בשעבוד ממון. וצריך תלמוד.

ידע שהוא ספק חלב

ואם נפש כי תחטא ועשתה אחת מכל מצות ה' אשר לא תעשינה ולא ידע ואשם ונשא עונו (ה' י"ז)

הנה איתא בקרא שבספק אם אכל חלב, חייב אשם תלוי. ואמרינן בגמרא כריתות (כ"ד א') דאם שני עדים העידו שחייב אשם תלוי, וחייבוהו להביא אשם תלוי, ואחר כך הוזמו העדים, פליגי אם פקע קדושת הקרבן ויוצא בעדר, מכיון דנתברר שלא היה חייב בו, או דילמא נשאר קדוש, דיש לומר דאשם תלוי חמיר, דכיון דלבו נוקפו מחמת הספק, גומר ומקדישו גם אם אינו חייב בו.

הקשה השואל בתשובות חתם סופר (חו"מ סי' כ"ט) אמאי איירי דוקא בב' עדים, הרי לכאורה גם עד אחד נאמן לחייבו אשם תלוי וכדלקמן, ואם כן אם אחר כך העד אחד הוכחש, יהא גם כן תליא בפלוגתא הנ"ל.

א. מחלוקת ר' מאיר וחכמים

הנה במשנה בכריתות (י"א ב') פליגי ר' מאיר וחכמים אם עדים יכולים לחייב קרבן, דעת רבי מאיר דהעדים יכולים לחייב קרבן, ודעת חכמים דאינם יכולים לחייב קרבן, דכיון שאומר לא אכלתי, פטור, אלא אם כן הוא מודה שחייב, ואז גם עד אחד מחייב.

וקיימא לן כחכמים דנאמן כנגד העדים, וטעמא דיכול לומר מזיד הייתי, ולכן נאמן דמתרצינן דיבוריה דגם כשאומר "לא אכלתי" כונתו שלא אכלתי כפי שהעדים סבורים שהיה בשוגג אלא באמת היה במזיד.

ודעת רבי מאיר דכשאומר לא אכלתי מתפרש לא אכלתי כלל, והלכך העדים שפיר מחייבים אותו קרבן.

ב. מעתה תיקשי לרמב"ם

מעתה נמצא דלחכמים גם עד אחד מחייב קרבן, ולפי זה הא דאמרינן בגמרא דהיו ב' עדים שהעידו והוזמו, יש לומר דקיימינן אליבא דר' מאיר דב' עדים נאמנים. אבל אליבא דחכמים, ממה נפשך אם הוא מכחישם אזי אפילו בשנים אינו מביא קרבן, ואם אינו מכחישם גם באחד סגי.

מעתה הקשה השואל בתשובות חתם סופר, הרי הרמב"ם פוסק כחכמים, ואם כן תיקשי אמאי כתב הרמב"ם (פ"ד מהל' פסולי המוקדשים הי"ט) בהאי דינא "עדים".

ג. שאני אשם תלוי

כתב בחתם סופר לתרץ, דכל פלוגתת ר' מאיר וחכמים רק בחטאת ואשם, אבל באשם תלוי מודי חכמים לר' מאיר דעדים מחייבין אותו באשם תלוי, ואף שהוא מכחישם ואומר שלא אכל, בכל זאת יתחייב באשם תלוי.

וטעמא דאין לפרש דבריו שלא אכל בשוגג אלא אכל במזיד, דהרי גם באכל מזיד חייב באשם תלוי, דהרי אינו אלא ספק חלב, ואם כן אע"פ שאכל במזיד ספק חלב, והלך אחר דעתו, מכל מקום חייב באשם תלוי.

ד. אכל ספק דאורייתא האם הוה מזיד

הנה יש לעיין בידוע שהדבר ספיקא דאורייתא, ומכל מקום עושהו, האם חשיבא מזיד או שוגג.

וצדדי הספק, דלחד גיסא יש לדון דחשיב מזיד, דהרי ידע שיתכן שאסור ומכל מקום עשהו, אמנם לאידך גיסא יש לדון דלא חשיב

מזיד, דהרי לא ידע שהוא ודאי אסור, אלא סמך בדעתו על הצד שמותר.

והנה בפשוטו מדברי החתם סופר מבוארים כהצד דחשיב שוגג, ולפי זה אתי שפיר דבידע שהוא ספק חלב ומכל מקום אכלו, הוה רק שוגג, וחייב אשם תלוי.

ה. במקום אחר מבואר דהוה מזיד

אך כתב הגאון רבי יוסף נפתלי שטרן זצ"ל (בהגהות על חתם סופר עה"ת שמות בפתיחה סק"ד) דהחתם סופר גופיה כתב במקום אחר (חידושו על כריתות י"ז א') דהיודע שהוא ספק חשיבא מזיד. ורק אם היה נראה לו לסמוך על צד אחד יותר מהשני בכהאי גוונא חשיב שוגג.

ולפי זה באשם תלוי כשיודע שיש שתי חתיכות של איסור והיתר, יהא חייב רק באופן כאשר מדמה בקרבן שזה היתר מחמת הטעם או הצורה.

ובזה מפרש דברי החתם סופר בתשובות באופן אחר, דהרי כשאמרו לו שנים אכלת ספק חלב, והוא אומר לא אכלתי, לא מצי לתרץ דיבוריה ולומר לא אכלתי שוגג אלא מזיד, דבשלמא כשמעידין לחייבו חטאת אומרים העדים בפירוש אכלת שוגג, [דכל אדם יש לו חזקת כשרות ומסתמא לא אכל אלא בשוגג], והוא משיב, לא אכלתי שוגג כמו שאתם אומרים, אלא אכלתי מזיד.

אבל לגבי אשם תלוי, העדים אומרים אכלת ספק חלב, שאפילו אכל כעין מזיד, כגון שידע שיש חתיכה אחד של חלב וסמך על הבנתו, מכל מקום חייב, דחשיב שוגג, ואם כן כשיאמר לא אכלתי, היאך יתרץ דיבוריה, לא אכלתי בשוגג אלא במזיד, הלא גם העדים אמרו כך, [ואם יתרץ דיבוריה דלא אכלתי באופן שהיה רק כמזיד, אלא אכלתי הספק במזיד, היה לו לומר אכלתי אבל במזיד גמור].

ולכן לא יתכן לתרץ דיבוריה שכך רצה לומר, אלא על כרחך כוונתו דלא אכלתי ספק זה, כי אם חלב ודאי במזיד, ומזה לא דברו העדים, ולכן גם חכמים מודים באשם תלוי שחייב על פי העדים.

[ושאלו דאכתי נפרש דבריו שלא אכלתי ספק איסור אלא ודאי היתר, ואם כן שוב יפטר, ואולי מילתא דלא שכיחא שיש לו טביעת עין לדעת שאחד מהם ודאי היתר. אך באמת אמאי לא].

אחר כך מצא צואה

הנה כתב במשנה ברורה (סי' ק"ה סי"ק כ"א) שמי שהתפלל במקום שהיה ראוי להסתפק בצואה, ובאמת מצא אחר כך צואה, צריך להחזיר ולהתפלל, לפי שפשע שהיה לו לבדוק. [נדמוכח לעיל בשולחן ערוך (סי' ע"ו סעי' ח').]

ואם כן הוא הדין דפושע ומזיד מקרי לענין תשלומין, שאם בעת שמצא הצואה, כבר עבר זמן תפילה תו אין לו אחר כך תשלומין. [והוא מפרי חדש ושאר אחרונים].

ולכאורה חזינן כדעת החתם סופר בחידושו לכריתות, דהיודע שהוא ספק ומכל מקום עשהו חשיב מזיד, דהרי אם נימא דהוה שוגג, אם כן אכתי הוה ספק.

ואולי נימא שיכול לבדוק ואינו בודק, גרע טפי, אך מסברא מכל מקום אכתי הוי ספק. **הגליון המלא י"א לאור בס"ד לקראת שב"ק**

זאת למודעי הדברים הנדפסים כאן אינם תמיד בלשוננו של רבינו זצ"ל, מפאת שלפעמים דרכו היתה לכתוב בקצרה, ולתועלת המעיינים היה מן הצורך להוסיף תיבות קישור והסבר. הרבה פעמים האריך רבינו בכמה וכמה דרכים ואופנים באותו ענין, ולפעמים עשר ידות על הנדפס כאן, ע"כ במקום שהאריך העתקנו רק חלק מהדברים.

נא לתרום להדפסת הגליון!
המערכת, סוקולוב 17 דירה 7 ב"ב
טל' 035703949
בין השעות 7.30 עד 8.30 בערב
L5703949@gmail.com

משנכנס אדר מרבין בשמחה - שמועה טובה תרשן עינם

יצא לאור עולם בסייעתא דשמיא בימים אלו

אגן הסהר חלק ב'

למעלה משש מאות חמישים עמודים חדשים [של נדפס בחלק א'], הכולל בתוכו עובדות, הנהגות, עצות והדרכות, פניני הלכה, חידות ופרפראות מרבינו זצוק"ל. בתוספת מכתבים ועובדות מעצם כתב יד קדשו. ובסופו מצורף קונטרס תמונות מרהיב עין מחיי רבינו, ומפתח נושאים מפורט

ינית להשיג:

ירושלים - משפ' פיש רח' גבעת משה 12 (קומה אחת לרדת) טל' 02-5373351
בני ברק - משפ' פיש רחוב הרב קוטלר 21 טל' 0533149777 03-6188995
בקרית ספר - גרין פארק - משפ' אפטרגוט רחוב הרב מפונביץ 9 טל' 0548474185
בבית שמש - משפ' זילברברג רחוב הדושת אהרו 1313 029224877

"שלמים מציון"

דברי תורה בפרשת השבוע בהלכה ובאגדה מתורתו של מורנו ורבנו
הגאון הגדול רבי שלוי בן ציון פלמן זצוק"ל

פרשיות ויקרא - צו

ושחט את בן הבקר - כוונה בשחיטה - שחיטת חולין אינה צריכה כוונה

"ושחט את בן הבקר לפני ה'". (פרק א' פסוק ה').

את הסכין כדי לנועצה בכותל, אלא שבדרך שלא מדעתו הסכין פגעה בבהמה ונשחטה הבהמה. ובציור השני שנפלה סכין ושחטה שהשחיטה פסולה, מדובר באופן שהאדם לא עשה מעשה בסכין, אלא הסכין נפלה מעצמה על ידי הרוח או שאר סיבות אחרות, אבל מצד האדם לא נעשה שום מעשה שגרם את נפילה הסכין, ובוזה כתוב שהשחיטה פסולה. ומעתה יש לדון מה הדין באופן שהאדם החזיק את הסכין בידו, ושלא מדעתו נפלה הסכין ושחטה, איך אנו מגדירים את נפילת הסכין מידו, האם כיון שהיא היתה בידו ומחמתו היא נפלה שלא שמר עליה כראוי, ממילא הנפילה הזו נחשבת כמעשה האדם ודינה כדין זרק סכין לנועצה בכותל שהשחיטה כשרה. או דלמא, כיון שלא עשה מעשה חיובי להפיל את הסכין מידו, אלא שלא מדעתו נפלה לה הסכין מידו, ממילא הנפילה הזו איננה מוגדרת כמעשה אדם, ודינה כדין סכין שנפלה מעצמה ושחטה שהשחיטה פסולה.

והרשב"א מרמה את זה לנזיקין, דהנה בגמרא בבבא קמא (דף כ"ו ב') מובא, "אמר רבה, היתה אבן מונחת לו בחיקו ולא הכיר בה, ועמד ונפלה, לענין נזקין חייב וכו'". ומבואר בזה שלגבי נזיקין כאשר היתה לאדם אבן מונחת בחיקו, ולא הבחין בה, ועמד ונפלה, נחשב הדבר למעשה האדם, והרי הוא אדם המזיק וחייב בתשלומי הנזק שנעשה מכח נפילת האבן. ואין אנו אומרים שכיון שלא הבחין בה, ממילא נפילת האבן לא משתייכת למעשה האדם, ואי אפשר לחייבו על כך. אלא מאחר שלמעשה האבן היתה מונחת לו בחיקו, ומכוחו היא נפלה, הרי זה מוגדר כמעשה האדם וכאדם המזיק שמתחייב לשלם תשלומי ההזק. וממילא הוא הדין לענין שחיטה, כאשר אדם מחזיק סכין בידו או בחיקו, ולא הבחין בה ועמדה ונפלה, נפילת הסכין מוגדרת כמעשה האדם, והשחיטה כשרה.

וז"ל הרשב"א, "ואיכא למידק, היכא דנפלה מידו או מחיקו, אי דיניה כהפילה הוא אם לאו, דהא לגבי נזקין דיניה כהפילה, וכדאמרין בשילהי כיצד הרגל היתה אבן מונחת לו בחיקו ולא הכיר בה מעולם, ונפלה לענין נזקין חייב, והילכך הכא נמי אתי מכח בן דעת קרינן ביה, ודקתני מתניתין נפלה הסכין היינו כשהפילה הרוח. או דילמא, לענין נזקין שאני, אבל לענין שחיטה עד שיפילנה הוא דווקא, וכדאמר ר' נתן זרק סכין והפילה הוא נמי הכין משמע. ומסתברא לי, דלענין שחיטה כלענין נזקין דהכא והכא אתי מכח בן דעת קרינן ביה וכו'".

נפלה מן הגשר

עוד ראייה מביא הרשב"א שנפילת סכין מידו נחשבת כנפילה ממעשה האדם, ולא כנפילה מאליה, וממילא השחיטה כשרה, שבגמרא בחולין מובאת מחלוקת בנדה שנאנסה וטבלה אם הטבילה כשרה או לא, ורב סובר שהטבילה כשרה וטהורה לביתה, שטבילת נדה כלפי ביתה מוגדרת כטבילה לחולין שאין צריך לזה כוונה. ומובא בגמרא (דף ל"א ב'), "היכי דמי נדה שנאנסה וטבלה וכו', א"ר פפא לר' נתן שנפלה מן הגשר, ולרבנן שירדה להקר". ופרש"י, "לרבי נתן, דאמר לא בעינן כוונה אפילו לחתיכה, ודכוותה הכא קאמר רב אליביה שנפלה מן הגשר שלא נתכונה אפילו לרחוץ וכו'. ולרבנן, דבעו מיהא כוונה לחתיכה, ודכוותה בטבילה מכשר רב אליבייהו. ולרבנן, דבעו מיהא כוונה לחתיכה ודכוותה בטבילה מכשר רב אליבייהו".

מבואר בזה שלדעת רבי נתן שסובר בשחיטה שאין צריך כוונה, וזרק סכין לנועצה בכותל והלכה ושחטה כדרכה כשרה, (ודווקא באופן זה שזריקת הסכין נעשתה מכח האדם, אבל סכין שנפלה מאליה ושחטה, השחיטה פסולה), לשיטתו, הדוגמה של טבילה בלא כוונה (שלדעת רב הטבילה כשרה) היא באופן שהנדה הלכה על הגשר ונפלה בלא כוונה. ומבואר בזה

בגמרא בחולין (דף י"ג א') לומדים מהפסוק הזה שצריך כוונה בשחיטת קדשים, שיכוון לשם שחיטה, ואם שחט בלא כוונה לשם שחיטה, הקרבן פסול. ומובא בגמרא "בעא מיניה שמואל מרב הונא, מנין למתעסק בקדשים שהוא פסול, שנאמר ושחט את בן הבקר - שתהא שחיטה לשם בן בקר. אמר לו זו בידינו היא, לעכב מנין לרצונכם תזבחהו - לדעתכם זבוחו". ופרש"י, "מנין למתעסק בקדשים שהוא פסול, כלומר מנין למתעסק שפסול בקדשים, כגון מתעסק בסכין להגביהו או לזרוקו ושחט, בקדשים שלא נתכוין לשום שחיטה, אבל נתכוין לשום שחיטה בעלמא כשר אלא שלא עלה לבעלים לשם חובה. זו בידינו היא, מקרא זה הייתי יודע, ומכאן אנו למדים שמצווה להתכוין, ואני שאלתי לעכב מנין שאם לא נתכוין יהא פסול. לרצונכם תזבחהו, שנה עליו הכתוב לעכב".

מבואר בגמרא שבפסוק "ושחט את בן הבקר", נאמר שמעשה השחיטה צריך להיות לשם בן הבקר, והיינו שיכוון במעשיו לעשות מעשה שחיטה בבהמה. אבל אם לקח את הסכין וזרקו ולא התכוון לשחוט כלל, וברוך נשחטה הבהמה, השחיטה פסולה. והגמרא מביאה עוד פסוק ששנה עליו הכתוב לעכב, שדין זה שנאמר בקדשים צריך להתכוון לשם שחיטה, הוא לא רק למצווה בעלמא, אלא הוא לעיכובא שבלא כוונה בשחיטה לשם שחיטה השחיטה פסולה.

אבל כל זה דווקא בקדשים, ואילו בשחיטת חולין הגמרא (חולין דף ל"ב א') מביאה בזה מחלוקת ונוקטת להלכה למעשה כרבי נתן שאין צריך כוונה בשחיטת חולין, ואם הבהמה נשחטה על ידי זריקת הסכין, השחיטה כשרה, אפילו שלא נתכוון לשחוט כלל, כיון שלמעשה הבהמה נשחטה כדת וכדין הרי היא כשרה. אבל כל זה דווקא באופן שזרק את הסכין בכוונה, אלא שהשחיטה נעשתה שלא בכוונה, אבל אם לא התכוון כלל לזרוק את הסכין אלא שהסכין נפלה לבד ושחטה, השחיטה פסולה. ודבר זה מובא במשנה בחולין, דתנן "נפלה סכין ושחטה, אף על פי ששחטה כדרכה פסולה, שנאמר וזבחת ואכלת - מה שאתה זוכה אתה אוכל". ומובא בגמרא, "טעמא דנפלה, הא הפילה הוא כשרה, ואף על גב דלא מיכוין (לשחוט אלא להפלת סכין, רש"י), מאן תנא דלא בעינן כוונה לשחיטה, אמר רבא ר' נתן היא, דתני אושעיא זעירא דמן חבריא זרק סכין לנועצה בכותל והלכה ושחטה כדרכה ר' נתן מכשיר וכו'".

וכן נפסק בשו"ע בהלכות שחיטה (יו"ד, סימן ג' סעיף א'), שכתב "שחיטת חולין אינה צריכה כוונה, אפילו מתעסק בעלמא לחתוך, או שזרק סכין לנועצה בכותל, ושחט כהלכתה, כשרה וכו'. אבל אם נפלה מעצמה, פסולה, דבעינן כח גברא וכו'". וכתב הט"ז (סק"א), "שחיטת חולין אינה צריכה כוונה, מדגלי רחמנא מתעסק בקדשים שפסול דהיינו שוחט שלא בכוונה לשוחטה, דכתיב ושחט את בן הבקר עד שתהא השחיטה לשם בן בקר, ש"מ בחולין כשר. ומכל מקום אם נפלה בלא כח גברא אמרינן בסמוך דפסול, משום דזבחת הוי לכל הפחות כמו ועשית, שצריך להתכוין לשום מעשה דבעינן כח גברא וכו'".

נפלה סכין מידו ושחטה

ברשב"א בתורת הבית (בית א' סוף שער א') דן מה הדין באדם שהיתה לו סכין בידו או בחיקו, ושלא בכוונה היא נפלה מידו ומחיקו, ובשעת הנפילה היא נפלה על בהמה ונשחטה הבהמה, האם השחיטה כשרה או לא. והנידון בזה הוא דהנה בגמרא מצד אחד כתוב שאם זרק סכין והסכין פגעה בבהמה ונשחטה הבהמה, השחיטה כשרה, ומצד שני כתוב שאם נפלה סכין ובנפילה נשחטה בהמה שהשחיטה פסולה. ובציור הראשון שזרק סכין ונשחטה בהמה שהשחיטה כשרה, מדובר באופן שהאדם זרק בכוחו את הסכין, אלא שלא כיוון שהבהמה תשחט, שדעתו היתה לזרוק

שהמעשה הזה שאדם הולך על הגשר ונופל בלא כוונה, מוגדר במידה מסוימת כמעשה האדם, שכיון שלמעשה הנפילה באה מכוחו אפילו שלא מדעתו, הרי זה מוגדר כמעשה שלו, ועל כן הטבילה כשרה. ומעתה מוכיח הרשב"א שהוא הדין לענין שחיטה, אם הסכין נפלה מיד האדם שלא בכוונה, נפילת הסכין מוגדרת כמעשה האדם, והשחיטה כשרה. וז"ל, "ועוד דהא אמרינן התם בפרק השוחט גבי נדה שנאנסה וטבלה, האי נדה שנאנסה היכי דמי, אמר רב פפא לר' נתן משכחת לה שנפלה מן הגשר, אלמא כל שנפלה מן הגשר מעצמה אע"פ שלא הפילה היא עצמה עלתה לה טבילה לרבי נתן דלא בעי כוונה לחולין. ודכותה גבי שחיטה נמי שנפלה מידו או מחיקו, ואע"פ שלא הפילה הוא וכל שנפלה מידו כהפילה הוא דמיא. כן נראה לומר להלכה אבל לא למעשה, לפי שראיתי לרבותינו בעלי התוספות ז"ל שאמרו כלשון האחר ולהם שומעין שאמרו בשל תורה להחמיר."

כח גברא בטבילה ובשחיטה

ולכאורה קשה מה ההוכחה של הרשב"א מטבילה, שכשם שבטבילה נדה שנפלה מן הגשר חלה הטבילה (לדעת רב, אליבא דרבי נתן) כך גם בשחיטה סכין שנפלה מיד האדם ושחטה השחיטה כשרה, הלא בטבילה החפצא של הטבילה היא המציאות הזו שכל גופו מכוסה במים, ולא נאמרה בזה הלכה שצריך מעשה אדם וכח גברא בכניסה לתוך המים, אלא כדי שתחול הטבילה די בזה שכל גופו מכוסה במים. אבל בשחיטה נאמרה הלכה שצריך שהשחיטה תבוא מכח גברא, וזה מה שהמשנה אומרת שאם נפלה סכין ושחטה השחיטה פסולה, משום שנאמר וזבחת ואכלת מה שאתה זוכה אתה אוכל, שצריך שמעשה השחיטה יבוא מכח גברא. וממילא קשה מה ההוכחה מטבילה לענין שחיטה, שאם בטבילה נדה שנפלה מן הגשר לתוך המים, טהורה לביתה והטבילה מועלת, הוא הדין לענין שחיטה, סכין שנפלה מיד האדם ושחטה השחיטה כשרה, הלא יש לחלק ולומר שדווקא בטבילה שאין הלכה של כח גברא בטבילה, ואין צריך שהכניסה למים תבוא מכח גברא, לכן הטבילה כשרה אפילו באופן כזה שנפלה מהגשר, אבל בשחיטה שצריך שמעשה השחיטה יבוא מכח גברא יתכן לומר שהמעשה הזה שנפלה סכין מידו אינו נחשב לכח גברא ואין השחיטה כשרה.

ומה שהגמרא מדמה את הטבילה לשחיטה הוא רק לענין זה שאם בשחיטה צריך כוונה למעשה, כך גם בטבילה צריך שיהיה כוונה למעשה שנכנס לתוך המים, וממילא לרבנן ששחיטה בלא כוונה אינה כשרה ואם זרק סכין על דעת לנועצה בכותל והלכה ושחטה השחיטה פסולה, הוא הדין לגבי טבילה אם הכניסה למים היתה בלא כוונה כלל אי אפשר להחשיב את זה לטבילה. ועל כן הציור של טבילה בלא כוונה, יכול להיות רק באופן שנכנס למים בכוונה על דעת להקר, ושם נפל כל כולו למים. ולדעת רבי נתן ששחיטה בלא כוונה כשרה, שבשחיטה אין צריך כוונה אפילו למעשה השחיטה, אם כן הוא הדין בטבילה הטבילה יכולה לחול (לדעת רב) אפילו שאין שום כוונה במעשה הטבילה, ונדה שנפלה מן הגשר לתוך המים טהורה לביתה. אבל לגבי עצם הדבר שנדה שנפלה מהגשר שזה נחשב למעשה של כח גברא, אי אפשר להוכיח מתוך דברי הגמרא שזה מוגדר ככח גברא.

ובאמת הרא"ה בבדק הבית, השיג על דברי הרשב"א ולכאורה כוונתו לקושיה הזו, והוא מקשה בזה גם על נזיקין שאי אפשר להוכיח מדיני נזיקין לגבי שחיטה שצריך בזה כח גברא. וז"ל, "ותמהני על דברי זה החכם ועל ראיותיו מה ענין זו אצל זו, גבי נזיקין כל היכא דאיהו גרים חייב ואדם מועד לעולם. גבי טבילת נדה נמי, למאן דאמר דלא בעינן בחולין כונה כלל ובעלה חולין הוא, בכלהו גוונני מהניא, והוא דטבלה. אבל בשחיטה אף על גב דלא בעי בה כונה כלל ואפילו לחתיכה, הצריכה התורה כח אדם אי זה שיהא, ונפלה מידו ממילא פשוט הוא דהכא ליכא כח אדם כלל, ולא מהניא כלל, ודבר ברור הוא ותו לא מידי."

*

אם מועיל טבילה בלא כוונה כלל

אמנם מדברי הרשב"א שמדמה את דיני שחיטה שלא בכוונה לדיני טבילה שלא בכוונה, ומדייק ממה שאמרו בגמרא לגבי טבילה (לדעת רב) שנדה

שנאנסה וטבלה (שזהו טבילה בלא כוונה) טהורה לביתה, והגמרא מבארת שלדעת רבי נתן שבשחיטה מועלת שחיטה בלא כוונה (בזרק סכין לנועצה בכותל והלכה ושחטה) הרי הדוגמה לטבילה שלא בכוונה, היא באופן שהנדה נפלה מן הגשר לנהר. והרשב"א לומר מזה שאם בטבילה מועלת טבילה באופן כזה שנפלה מן הגשר לנהר, הוא הדין בשחיטה אם נפלה הסכין מידו שלא בכוונה ושחטה, השחיטה כשרה. וכל מה שכתוב במשנה שנפלה סכין ושחטה השחיטה פסולה, מדובר שהסכין נפלה מאליה על ידי הרוח או שאר סיבות, אבל באופן כזה שהיא נפלה שלא בכוונה על ידי מעשה אדם דינה כדין זרק סכין על דעת לנועצה בכותל והלכה ושחטה שהשחיטה כשרה.

ולכאורה לפי דברי שדיני שחיטה ודיני טבילה שווים, ומשום כן אפשר להוכיח מדיני טבילה לדיני שחיטה, שמה שמועיל בטבילה יועיל גם בשחיטה, אם כן מוכרח לומר שגם בטבילה נאמרו ההלכות של דיני שחיטה, והיינו שכשם שבשחיטה אם הסכין נפלה שלא על ידי מעשה אדם כתוב במשנה שהשחיטה פסולה, כך גם בטבילה אם נפלה לתוך הנהר שלא על ידי מעשה אדם אלא על ידי הרוח או סיבה אחרת לא תועיל הטבילה. ובגמרא שאמרו שאם הלכה על הגשר ונפלה שהטבילה מועלת וטהורה לביתה (לשיטת רב אליבא דרבי נתן), מדובר באופן שהלכה ובלא כוונה נפלה, באופן כזה במידה מסוימת אפשר להחשיב את הנפילה שהיה בזה גם מעשה אדם, כיון שסוף סוף זה בא על ידי האדם שלא נזהר כל צרכו בהליכתו על הגשר. אבל אם מצד האדם לא היתה שום סיבה שהוא עלול ליפול לנהר, ופתאום באה רוח סערה והפילה אותו לנהר, הרי באופן זה כיון שלא היה בו מעשה אדם כלל לא תועיל הטבילה.

וזהו חידוש, אבל כך הוא מוכרח בדברי הרשב"א, משום שאם בטבילה מועלת טבילה אפילו בלא שום מעשה אדם, אם כן תמוה מה ההוכחה של הרשב"א ממה שמועלת הטבילה בנפלה מן הגשר, שיועיל גם שחיטה בנפלה הסכין מידו, הלא י"ל שענין זה של נפילה מהגשר ונפילת הסכין אינה נחשבת למעשה אדם, ודווקא בטבילה שאין הלכה של מעשה אדם זה נחשב לטבילה, אבל בשחיטה שצריך שהשחיטה תבוא מכח מעשה אדם וכח גברא (כקושיית הרא"ה) ענין זה של נפילת הסכין אינה נחשבת למעשה אדם. אלא מוכח מהרשב"א שדיני טבילה ושחיטה שווים, ועל כן כשם שבשחיטה לא מועיל אם בשחיטה הסכין שחטה שלא על ידי מעשה אדם, אלא על ידי נפילת הסכין, כך לא מועיל טבילה שבאה שלא על ידי מעשה אדם, וכשנפלה מאליה לנהר לא תועיל הטבילה.

הלכה כרא"ה

ובאמרי בינה (הלכות שחיטה, סימן ז') באמת מדייק כן מדברי הרשב"א, והקשה מדוע לא ביארו הפוסקים דבר זה. וז"ל, "ודע דיש להתבונן כיון דבש"ס מדמה כוונת שחיטה לכוונת טבילה, אם כן כמו בשחיטה בנפלה סכין אם הפילה הרוח לכולי עלמא פסולה, משום דכתיב וזבחת שהוא כמו דהוי אמר ועשית, ועיין רא"ש וט"ו. ובטבילה גם כן מדכתיב וכבס דמי לשחיטה, וכמבואר בש"ס דרב פפא אמר לר"צ נפלה מן הגשר ולרבנן ירדה להקר הרי דשניהם שווין, אם כן מדוע לא ביארו הפוסקים בטבילה דאם נפלה מן הגשר על ידי רוח דלא עלתה לה הטבילה כמו בשחיטה. ועיין רשב"א תורת הבית שמסתפק אם נפלה הסכין מידו או מחיקו אם הוי כח גברא, ומדמה להא דנפלה מן הגשר דעלתה לה הטבילה, ורק בהפילה הרוח הסכין לא מהני ע"ש. וכנראה מדבריו דנפלה מן הגשר היינו שהוחלקה, אבל אם הפילה הרוח י"ל דלא עלתה לה הטבילה, דהוי כטבלה בלא כחה, וצ"ע בזה."

ובספר "בדי השולחן" על יור"ד (סימן קצ"ח סעיף מ"ח בשו"ע) הביא את דברי האמרי בינה, והקשה עליו שמוכח שאפילו טבילה בלא כוונה ובלא מעשה כלל מועיל, וע"ש שכתב לדחות את הראיה מהרשב"א. ובסוף דבריו הביא מביאור הגר"א בשו"ע (יור"ד, סימן ג' סעיף א') שהביא להלכה את דברי הרא"ה שחולק על הרשב"א, וסובר שבטבילה לא צריך כח גברא, ואין להוכיח מטבילה לשחיטה.

ולפי זה שההלכה היא כרא"ה מובן מאוד שבאמת להלכה שטבילה שלא בכוונה היא טבילה, אין חילוק בזה באיזה אופן נעשה הטבילה, שאפילו באופן שנפלה לנהר בלא שום סיוע מכח גברא, גם כן הטבילה היא טבילה.

פרשת צו

ולבש בגדים אחרים – בגדי שבת

"ופשט את בגדיו ולבש בגדים אחרים, והוציא את הדשן אל מחוץ למחנה אל מקום טהור". (פרק ו' פסוק ד').

לרבו אל ימוזג בהן כוס לרבו, לכך ולבש בגדים אחרים פחותין מהן. מבואר בזה שבשעת הוצאת הדשן הכהן צריך ללבוש בגדים אחרים, כדי

שבגדי הכהונה החשובים שבהם הוא משמש לרכו לא יתלכלו מחמת הוצאת הדשן, ובגדים שבשל בהם קדירה לרכו אל ימוזג בהם כוס לרכו, שכאשר אדם משמש את רכו מוזג לו כוס צריך לבגדים יותר חשובים ונאים מסתם בגדים.

בגדי שבת

והנה דיני בגדים נאים מצינו בהלכות שבת, שצריך ללבוש בגדים נאים בשבת, וכשו"ע (סימן רס"ב סעיף ב') כותב "ישתדל שיהיו לו בגדים נאים לשבת, ואם אי אפשר לו, לפחות ישלשל בגדיו למטה דרך כבוד". וכתב במשנה ברורה (סק"ה-ו'), "ישתדל שיהיו לו בגדים נאים לשבת, דכתיב וכבדתו, ודרשו חז"ל שלא יאמרו מלבושך של שבת כמלבושך של חול וכו'. בגדים נאים, כפי יכולתו, ואפילו אם הוא בדרך לבדו ובבית גוי, גם כן ילבוש בגדי שבת כי אין המלבושים לכבוד הרואים כי אם לכבוד השבת וכו'". ובאבודרהם (שחרית של שבת) מדמה את בגדי שבת לבגדי כהונה, שבגדי תפארת של שבת הרי הם כבגדי כהונה של הכהן, וכתב "תפארת עטה ליום המנוחה, רמו שאין בגדי שבת דומים לשל חול, וכתב בכגדי כהן לכבוד ולתפארת, וכתב לבשי בגדי תפארתך".

בכון חברייה

והנה דבר זה שכתב השו"ע שאם אין לו בגדים נאים ישלשל את בגדיו למטה דרך כבוד, מקורו הוא מהגמרא בשבת (דף ק"ג א') ומובא בגמרא "אמר רב הונא, אם יש לו להחליף יחליף (מי שיש לו בגדים, לבד מאותן שלבש בחול, יחליפם בשבת, רש"י), ואם אין לו להחליף ישלשל בכגדיו (כלפי מטה שיראו ארוכים, והוא מדת עשירים היושבים בביתם ואינם צריכים לסלק בגדיהם מן הארץ בשביל מלאכה, וכבוד שבת הוא, רש"י) וכו'". ובירושלמי בפאה (פרק ח' הלכה ז') מביא גם את ההלכה הזו, וכתב "אמר רבי חנינא, צריך שיהיו לו שני עטיפין אחד לחול ואחד לשבת וכו'. כד דרשה רבי שמלאי בציבורייה בכון חברייה לקובליה, אמרו ליה רבי כעטיפיניו בחול כן עטיפיניו בשבת, א"ל אעפ"כ צריכין אתם לשנות לשבת וכו'".

מבואר בירושלמי שכאשר רבי שמלאי אמר בשיעור את ההלכה של רבי חנינא שצריך שיהיו לאדם בגדים מיוחדים לשבת, התחילו תלמידי החכמים לבכות, כי הם היו עניים ולא היתה להם אפשרות לקנות בגדים מיוחדים לשבת, והם הבינו מדברי רבי חנינא שאדם שאין לו בגדים מיוחדים לשבת אינו מקיים את מצוות כבוד שבת, והתחילו לבכות על כך שמחמת עניותם אין הם יכולים לקיים כראוי את מצוות כבוד שבת.

ורבי שמלאי השיב להם, "אעפ"כ צריכים אתם לשנות", ואמר להם בזה שההלכה הזו שצריך כסות מיוחדת לשבת אין כוונתה לומר שאדם שאין לו כסות מיוחדת לשבת אינו יכול לקיים מצוות כבוד שבת. אלא מצוות כבוד שבת שצריך לכבדו בכסות נקיה ושלא יהא מלבושך של שבת כמלבושך של חול, הרי עיקר המצווה היא שצריך לכבד את השבת בבגדים, ולא נאמר במפורש שהצורה לכבד בבגדים היא דווקא על ידי זה שיקנה מלבוש מיוחד לשבת. ולכן מי שיש באפשרותו לקנות בגד מיוחד לשבת, אצלו צורת הכיבוד הוא על ידי שיקנה בגד חדש, ומי שאין לו אפשרות לקנות בגד חדש, אצלו צורת הכיבוד בבגדים הוא בזה שילבש את הבגד בצורה שונה מיום חול, בצורה כזו שעושה רושם של יותר חשיבות מסתם יום. וזה השיב לאותם תלמידי חכמים שבכו על כך שאינם יכולים לקנות בגד מיוחד לשבת, שמה שאין להם בגד מיוחד לשבת, זה לא אומר שמחמת כן אינם יכולים לקיים מצוות כבוד שבת בבגדים, אלא הם יקיימו את המצווה על ידי שינוי בצורת הלבישה של הבגדים.

לא בכו על העניות

ויש להתבונן בדברי הירושלמי, שלא מוזכר בדבריו שאותם תלמידי חכמים בכו על עצמם עניותם, משום שמצד עצמם העניות לא היתה להם סיבה לבכות, שהמצב של העניות לא גרם להם הרגשה של צרה ורעה שצריך לבכות עליהם. אבל כאשר שמעו שיש מצווה ללבוש בגדים מיוחדים לשבת, והתבוננו שעניותם גורמת להם שלא יוכלו לקיים את המצווה, אז בכו על חסרון המצווה שהעניות גורמת להם.

ויסוד הדבר הוא שאדם לא צריך להצטער כלל על מצבו הגשמי, וגם כשנמצא במצב של עניות ודוחק, אין זה סיבה לבוא על ידי זה לצער, אלא צריך בכל זמן ובכל מצב להאמין בבוראו ולשמוח במה שנותן לו. ועל כן גם כשהיו בכזו עניות הם לא הרגישו רע במצבם הזה, ולא בכו והתאוננו על כך. ורק כאשר שמעו והבינו שהעניות גורמת להם שלא יוכלו לקיים מצווה, קמו ובכו על ההפסד של המצווה שהעניות גורמת להם.

בגלותו של השאגת אריה

שמעתי מהרה"ח רבי נתן נטע פרנס זצ"ל, שכאשר היה בשווייץ עם מרן

הגרי"ז זצ"ל, סיפר לו הגרי"ז על השאגת אריה, שבתחילה היה רב בוולאז'ין, ולאחר תקופה עזב את הרבנות ויצא לגלות לקיים את דברי הרמב"ם בהלכות תשובה (פרק ב' הלכה ד') שכתב שגלות מכפרת עוון, ובגלותו נדד מעיר לעיר ובכל מקום היה נמצא בחברת העניים שלא יכירו אותו. וכאשר היגיע לאמסטרדם הכיר אותו רב העיר רבי יואל חסיד, בעל חידושי מהרי"ח שנדפסו במשניות, והרב הצליח להשפיע עליו שלא ימשיך לנדוד מעיר לעיר, אלא ישאר בגלות באמסטרדם וילמד שם במקום שקט ונסתר, ובנוסף לכך אמר לו הרב שידאג לו כל יום לאוכל כפי צרכו. ואכן כך היה השאגת אריה למד במקום נסתר, והרב מינה אשה אחת שתכין לו כל יום אוכל מבושל, ותביא לו את זה למקום לימודו.

יום אחד הגיע השאגת אריה אל הרב ואמר לו "מובטחני שבקרוב אצא מהעניות ולא אהיה יותר עני", הרב לא הבין מדוע השאגת אריה צריך עשירות, מה נשתנה היום מכל הימים. אבל השאגת אריה לא השאיר את הרב בתמיהה אלא המשיך וביאר לו את הסיבה ששוב אינו רוצה יותר את העניות, ואמר לו "בן שבעים ושתיים שנה אנכי היום, ורוב ימי בעניות, ואף פעם לא נגרם לי ביטול תורה מחמת העניות. ואילו היום זהו הפעם הראשונה שהעניות גרמה לי ביטול תורה, ואם העניות גורמת ביטול תורה שוב איני חפץ בה, ומובטחני שהקב"ה יעזור ובקרוב יוציא אותי מהעניות לעשירות".

והמעשה שהיה באותו היום הוא שהשאגת אריה היה יושב כל היום ולומד כאכסניה שהרב דאג לו, והאשה בעלת האכסניה היתה מבשלת לו בכל יום אוכל, ומכניסה את זה לחדרו. ובאותו היום כאשר האשה הביאה את האוכל, היה השאגת אריה שקוע בלימוד בעומק הסוגיא, ולא הבחין בהיכנסה. האשה לקחה את האוכל והניחה לו על השולחן כדרכה יום יום, והשאגת אריה בעומק עינו לא ראה בהיכנסה ובצאתה ולא ראה כלל את האוכל המונח על השולחן. לא עבר זמן רב והתחדשו לשאגת אריה חידושים נפלאים בסוגיא שהיה עסוק בה, ומרוב שמחה הרים מעט את השולחן והתחיל לרקוד. בשעה שהרים את השולחן, האוכל והכלים שהיו מונחים עליו נפלו על הארץ, והאוכל התלכלך ונפסד מאכילה, והכלים נשברו. בעלת הבית שמעה את הרעש מתוך חדרו של השאגת אריה, ונכנסה לראות מה קרה, וכשראתה את האוכל על הרצפה ואת הכלים שבורים, התחילה לצעוק ולכעוס על השאגת אריה שלא נזהר לשמור על האוכל. בכל הזמן הזה היה השאגת אריה שקוע עדיין בחידושים שנתחדשו לו ולא הבחין בשום דבר, ופתאום בתוך הכל הוא שומע את צעקותיה הנוראות של בעלת הבית, ולא הבין על מה הרעש הגדול הזה, ומחמת כל הבלגן הזה נאבדו לו החידושים שהתחדשו לו, ולא הצליח להזכר בהם שוב.

ועל כן אמר השאגת אריה, "אם מחמת העניות נגרם לי ביטול תורה, שוב איני חפץ בה, ומובטחני שהקב"ה יוציא אותי ממנה בקרוב". ובאמת לא עבר זמן רב, ובא אליו כתב רבנות מעיר מ"ץ שבצרפת, והיה שם רב עשרים שנה, עד יום פטירתו בגיל תשעים ושתיים שנה.

אין לי צורך בזה

הגאון רבי שמואל גריינמן זצ"ל, גיסו של מרן החזון איש זצ"ל, סיפר שכאשר הגיע לארץ נכנס אל החזון איש, וראה שבביתו מונחים כמה ארגזים, והארגז הגדול משמש לשולחן, והארגזים הקטנים משמשים בתור כיסאות. הגר"ש נבהל מהעניות הגדולה הזו, ומיד הציע לחזון איש, שיקנה לו שולחן וכסאות במקום הארגזים העלובים הללו. השיב לו החזון איש, "אין לי צורך בזה, מספיק לי מה שיש לי".

וידוע המעשה על מרן החפץ חיים זצ"ל, שבביתו היתה עניות ודלות גדולה, ויום אחד בא אליו גביר גדול ממרחקים, והיה בטוח שכאשר יכנס לבית החפץ חיים יראה בית שמרוהט בתכלית הפאר, כיאה וכראוי לחפץ חיים ששמו מפורסם מסוף העולם ועד סופו. וכשנכנס וראה את הדלות הגדולה, והבית הריק מרהיטים, שאל את החפץ חיים בפליאה "היכן הרהיטים שלך?". השיב לו החפץ חיים בשאלה, "והיכן הרהיטים שלך?". אמר לו העשיר, אני בדרך, ואיני צריך לרהיטים בדרך. אמר לו החפץ חיים, "גם אני בדרך". החפץ חיים חי כפשוטו את דברי המשנה באבות משנה מסכת אבות (פרק ד' משנה ט"ז) שאמרה "רבי יעקב אומר, העולם הזה דומה לפרוודור בפני העולם הבא, התקן עצמך בפרוודור כדי שתכנס לטרקלין", וממילא כשנמצאים בפרוודור שאינו המקום הקבוע אין צורך ברהיטים.

השמח בחלקו

והנה במשנה באבות (פרק ד' משנה א') אמרו, "איזהו עשיר, השמח בחלקו". מבואר במשנה שהעשירות של האדם לא נמדדת כפי הכסף והמזון שיש ברשותו, אלא העשיר האמיתי הוא מי שמחה בחלקו, ויתכן

אדם שיהיה עני בתכלית ובכל זאת הוא העשיר הגדול ששמה בחלקו. שלא העשירות מביא לאדם את השמחה, ולא העניות מביאה עצב, אלא הכל תלוי ביד האדם בעצמו. אם הוא שמח בחלקו הוא העשיר הגדול ביותר בעולם.

ושמעתי לבאר את הדבר על פי משל, למלך גדול ועצום שהיתה לו בת יחידה שאהב אותה אהבת נפש, לימים חלתה הבת ולא מצאו תרופה למחלתה, המלך שלא היה חסר כסף שלח להביא את הרופאים המומחים בעולם, ולא מצאו לה רפואה. החולי הלך והתגבר מיום ליום, ומחמת מצבה הקשה נוספה וחלתה גם בחולי הנפש. המלך היה שבור ורצון ממצבה, וכל הזמן דרש וחקר היכן ישנם עוד רופאים מומחים שיכולים להביא רפואה לבתו. והנה יום אחד נודע למלך שמעבר לים ישנו רופא גדול שבקי גדול הוא בכוחות הגוף והנפש, ומיד שלח המלך לקרוא לו. הרופא הגיע ולאחר שבדק את הבת החולה, אמר למלך שיש לו רפואה בדוקה ומנוסה למחלה הזו, להלביש אותה בחולצה של האדם המאושר ביותר בעולם, וכשתלבש את זה מיד תבריא.

המלך שמח מאוד על הרפואה הפשוטה והקלה הזו, שהרי יש לו בממלכה כל כך הרבה משרתים ומשרתי משרתים, וכשיתן פקודה שיביאו לו את החולצה של האדם המאושר ביותר, כרגע אחד ימצא את מבוקשו. ובאמת כך עשה, נתן פקודה למשרתיו, שיצאו לחפש את האדם המאושר, ויקנו ממנו את החולצה שהוא לבוש בה.

המשרתים יצאו כמהרה לחפש את האדם המאושר, תחילה שמו את פניהם אל עשירי המדינה, שיושבים בבתי פאר והדר, ולא חסר להם שום דבר, וכל הליכותיהם ומלבושיהם אומרים הוד והדר, והמשרתים עומדים מוכנים בכל רגע למלא את רצונותיהם, אלו בוודאי הם האנשים המאושרים בעולם. אבל כדי לדעת שהעשיר הזה הוא באמת האדם המאושר ביותר, צריך העשיר לומר את האמת, שאם יתן את החולצה ובאמת אינו האדם המאושר, החולצה לא תרפא את בת המלך. וכשהמשרתים התחילו לברר אצלם אם אכן מאושרים הם, התברר להם כי פנים חדשות באו לכאן, התברר להם שאע"פ שהם מלאים בעושר, בכל זאת האושר רחוק מהם. האחד אמר, שאינו מאושר כלל, כי יש לו הרבה מחלוקות עם אחרים, ומחמת המחלוקת אינו מאושר כלל. השני אמר, שכל כולו מלא בקנאה על המתחרים שלו, והקנאה מבטלת ממנו את כל האושר. השלישי אמר, שיש לו הרבה צרות מבני ביתו, והצרות הללו מבטלות לו את כל האושר. הרביעי אמר, שיש לו הרבה מחלות, והוא כל כך מוגבל מחמת מצבו הבריאותי עד שאינו יכול להנות מכל עושרו הגדול, ואינו מאושר. כך עברו מעשיר לעשיר, והתברר להם שאין ביניהם אפילו עשיר אחד שאפשר לומר עליו שהוא מאושר, וכל העושר הגדול שיש ברשותם לא גורם להם אושר.

כשראו המשרתים שלא מוצאים את מבוקשם אצל גדולי העשירים, התחילו ללכת אל הבינונים, אבל גם הבינונים אינם היו מאושרים, כי הם מקנאים בעשירים הגדולים שמעליהם. והעניים מקנאים בבינונים, וממורמרים ממצבם הדחוק, ואינם מאושרים. ומתוך כך הוברר להם שלכאורה אין אדם מאושר בעולם.

אבל מה יעשו עם הציווי של המלך, על כן התחילו לשוטט בעיר בלא מטרה, ולראות בין המון העם אולי ימצאו שם אדם שיראה להם שעונה

להגדרה הזו של האדם המאושר. וכך כשהם משוטטים בדרכים, הם מבחינים באיש מסכן שהולך בדרך, הכלל הוא שחכמת המסכן בזויה ואנשים לא מתחשבים בו ובכלל לא מסתכלים עליו, אבל כאן במקום שאין איש השתדל, וכשהביטו עליו ראו שפניו מאירות ושמחות, ומשום כן ניגשו אליו והתחילו לשאול אותו על מצבו. והמסכן הזה השיב להם במאור פנים שברוך ה' לא חסר לו מאומה, הוא יוצא לעבוד כל יום ובכסף שהוא משתכר בכל יום די לו לפרנסתו ולפרנסת בני ביתו, ומה שנשאר בידו הוא מחלק ליתומים ולאמנות. ובהמשך היום הוא משתדל לעשות שלום בין אדם לחברו, ולשמח את חבריו.

משרתי המלך שמעו מתוך דבריו שטוב לו והוא מאושר בכל מה שיש לו, והחליטו לבדוק יותר לעומק, וביקשו ממנו לבקר בביתו, והוא בחפץ לב הכניס אותם לאירוח בביתו, ובכית הם ראו שהוא וכל בני ביתו שמחים ומאושרים. וכך התברר להם בוודאות שהוא האדם המאושר בעולם. ועתה ניגשו אליו וספרו לו בצער את מצבה של בת המלך, ואת הרפואה שאמר הרופא הגדול, וביקשו ממנו אם הוא יכול למכור להם את החולצה שלו, והם יתנו לו כעדה כל הון שבעולם.

ענה להם האיש הזה, "בכל הלב אני מוכן לתת לכם את החולצה שלו, אבל מה אעשה שאין לי חולצה!", שגופו היה מכוסה בכדים בלויים וישנים, ולא היתה לו חולצה.

"יכול להיות אדם שהוא המאושר הגדול בכל העולם כולו, וחולצה אין לו ללבוש...!"

זה הפשט במשנה "איזהו עשיר, השמח בחלקו", שכדי שהאדם יהיה עשיר, אינו צריך לא כסף ולא זהב, לא נחשת ולא ברזל, אלא אפילו כשביטו ריקן ואין לו מאומה אם הוא שמח בחלקו ומקבל בשמחה את כל מה שיש לו, הוא הוא האדם המאושר ביותר בעולם.

עשירות הנפש

בביתו של מן החזון איש זצ"ל דיברו למעלה משנה על בגד שהיה נצרך לקנות, ולא קנו כיון שלא היה כסף לקנות את זה. ומדובר היה בכגד פשוט וזול, שאדם רגיל כשנצרך לזאת קונה מיד בלא לחשוב פעמיים, ובמשך שנה שלימה בוודאי קונה ממנו כמה פעמים, אבל אצל החזון איש שנה שלמה לא קנו מחמת העניות.

ובקיץ היה החזון איש הולך בביתו ללא נעליים, פעם אחת בא לביתו אחד מהמשפחה והבחין שיש חור בגרב, והחזון איש הרגיש שזה מפריע לו, ואמר לו בהלצה "זהו זקען ואינו לפי כבודו...", (באידיש "זקען", זה גרבים).

ועשירות הגוף גם לא היה לחזון איש, שסבל מכמה מחלות, והיה מכין לעצמו כל יום את התרופות הנצרכות לו לרפואתו, וגם נצרך לטייל בכל יום זמן ניכר לרפואתו.

אבל מצד שני בעשירות הנפש היה החזון איש היחיד שכדור או מהיחידים שכדור שהיה שרוי כל היום בשמחה גדולה, וכל אדם שבור ונדכה או סתם קשה יום שהיה בא אליו, היה החזון איש מעודדו ומפיח בו טל של תחיה להחיות את נפשו במזון רוחני, והיה מחיה נפשות ממש כפשוטו. וכל אדם היה מקבל בסבר פנים יפות, ואפילו כשכא אליו ילד קטן היה מקבלו במאור פנים. והוא היה העשיר הגדול ביותר.

מידי דברי בגלותו של השאגת אריה, נביא עוד כמה עובדות שסיפר הגר"צ פלמן זצ"ל על השאגת אריה ועל זמן גלותו.

ארבע השאלות של השאגת אריה

בזמן גלותו של השאגת אריה, היו לו ארבע שאלות שבכל עיר ועיר שאליה הגיע, היה נכנס אל רב העיר ושואל אותו את ארבע השאלות הללו. כאשר הגיע לוילנא נכנס אל רב העיר הגאון רבי שמואל ושאל אותו את השאלות, ור' שמואל השיב לו על כך כמה תשובות. השאגת אריה אמר שמחתשובות הללו רואים שהוא "אדם גדול". בהמשך הלך השאגת אריה אל הגאון מווילנא, והוא השיב עליהם ארבע תשובות אמיתיות. באותו זמן שהשאגת אריה הלך אל הגאון מווילנא, ר' שמואל חשב שוב על התירוצים שתירץ, וראה שאינם תירוצים מוכרחים, ואפשר לדחות אותם. וכשחשב שוב על השאלות כיון לארבעת התירוצים שאמר הגאון מווילנא. לאחר כשעה פגש ר' שמואל שוב את השאגת אריה, ודחה לו את התירוצים שתירץ, ובמקומם אמר לו את ארבעת התירוצים החדשים שהתחדשו לו, שהם אלו היו התירוצים שהגאון מווילנא כבר יישב לו. אמר לו השאגת אריה, "דו ביסט הגאון, מיט השעה שפטר" (אתה הגאון, עם שעה איחור).

שאגת אריה וטורי אבן

עוד סיפר ש"הברכת שמואל" היה אומר בשם רבו, רבי חיים מבריסק, שהשאגת אריה חיבר שני ספרים, בצעירותו בזמן שהיה עני חיבר את ספרו "שאגת אריה", ובזקנתו לאחר שקיבל את הרבנות בעיר מץ, וכבר יצא מעניותו חיבר את ספרו "טורי אבן". ואמר רבי חיים, שכשלומודים את שני הספרים הללו, רואים שהספר "שאגת אריה" הוא הרבה יותר עמוק מ"טורי אבן", כיון שאת החיבור של ה"שאגת אריה" חיבר בצעירותו בזמן שהיה עני, ולמד אז תורה מתוך הדחק, הרי התורה הזו היתה בבחינת "תורה שלמדתי באף היא שעמדה לי", ועל כן הסייעתא דשמיא היתה הרבה יותר גדולה, וזכה לחדש אז חידושים יותר עמוקים.

*

החפץ חיים היה אומר, שהוא מקנא בווידי של השאגת אריה, שלפני פטירתו התוודה ואמר "רבונו של עולם, לא היה לי זמן לחטוא". הגאון מווילנא אמר על השאגת אריה, "בתורת הנסתר – אני והוא, ובתורת הנגלה – הוא ואני".

זכור זאת ליעקב

מתורתו של רבינו הגדול
מרן בעל ה"זאת ליעקב" זצוק"ל

פרשת ויקרא - ר"ח ניסן | שנת תשע"ח | גיליון 29

שיחה שמסר לקראת סוף זמן חורף תשע"ז

כתיב "כי לי בני ישראל עבדים עבדי הם אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים", ותירגם יונתן בן עוזיאל "ארום דילי היגון בני ישראל משתעבדון לאורייתי עבדי היגון דאפקית יתהון פריקין מארעא דמצרים אגא הוא ה' אלקכון". וכתב בפירושו יונתן בזה"ל: "פירוש ישראל משועבדים לתורתי להגות בה יומם ולילה לשמרה ולעבדה ולא לעבודת פוך", ביאור הדבר הוא, שאחד מן הענינים המיוחדים בשעבוד מצרים היה, שעבדו ביום ובלילה - וימוררו את חייהם בעבדה קשה בחמור ובלבנים ובכל עבדה בשדה את כל עבדתם אשר עבדו בהם בפרך. ההדגשה היא "וימוררו את חיי ה'ם", כלומר שלא היתה העבודה בגדר פעולה של החיים, רק החיים עצמם, ולכן העבדו אותם גם בלילה. וכמובא בד' רש"י (שמות ב יא) גבי בעלה של שלומית בת דברי שהעמידו בלילה והוציאו מוביתו, וכו' במדרש (שמו"ר יח ט) "כך מצרים הפכו גזירתן על ישראל שיהיו עושין ביום ובלילה ושנתנו מלאכת איש על אשה ומלאכת אשה על איש", ובמדרש תנחומא (ויצא פרק ט) "וימוררו את חייהם בעבודה קשה, מהו ובכל עבודה בשדה, אלא לאחר שהיו עושין מלאכתן בטיט ובלבנים ובאין לנוח לערב לבתיהן בא המצרי ואומר לו צא לקט לי ירק מן הגנה בקע לי את העץ הזה מלא לי חבית זו מן המים היו ובכל עבודה בשדה". הצורה הזו של עבודה ביום ובלילה היא לאפוקי מהדרך הטבעית ש"יצא אדם לפעול ולעבודתו עדי ערב", שאין העבודה אלא עדי ערב, כי העבודה היא פעולה של החיים ולא החיים בעצמם, אך כאן שהיתה העבודה ביום ובלילה, היינו "וימוררו את חיי ה'ם". ונקודת ההבדל היא משום שעבודתו של אדם אינה עצם החיים, יש לו "חיים" מלבד העבודה, עבודתו ביום היא בגדר "פעולת החיים", ובלילה זהו זמן של "חיים בעצמם" כאשר זרם החיים זורם, ולפיכך זמן העבודה הוא ביום עדי ערב. אבל במצרים "וימוררו את חייהם" - כלומר שהעבודה והשעבוד לא היו בבחינת "פעולות החיים" אלא אלו היו "חיים בעצמם", ולא היו להם חיים אחרים, ולפיכך עבדו ביום ובלילה.

וחלות הציאה היתה, ע"י שנעשו "עבדי ה'" - "משתעבדון לאורייתי", והיינו שנשתעבדו לה' ולתורתו באותה בחינה של עבדות פרעה, כלומר ללמוד תמיד ביום ובלילה. והן דברי פי' יונתן שכתב "ישראל משועבדים לתורתי להגות בה יומם ולילה לשמרה ולעבדה". והוא מה שאנו אומרים בתפילת ערבית "כי הם חיינו ואורך ימינו ובהם נהגה יומם ולילה", כלומר דמפני מה "בהם נהגה יומם ולילה", משום "כי הם חיינו ואורך ימינו", והיינו שבני אדם עובדים רק ביום כי עבודתם היא פעולת החיים, "הפעילות של החיים", אבל תורה אינה

פעולת החיים "הפעילות של החיים" אלא החיים בעצמם, "חיים" הם עשרים וארבע שעות בלא הפסקה, זרם החיים פועל גם בלילה, ואדרבה עיקר כתר של תורה הוא בעמלה של תורה בלילה וכדברי הרמב"ם (פ"ג מהלכות ת"ת ה"ג), דבזמן ששבתה כל מלאכה אזי מתחילים החיים בעצמם. ואותה בחינה שהיתה שעבדו ביום ובלילה, כן היא קבלת עול תורה לעמול בה יומם ולילה. כלומר שזהו היסוד של שעבוד לתורה "שתהיו קנויים לי ועוסקין בתורה", בבחינת עבד כנעני המשועבד ביום ובלילה, לכן "והגית בו יומם ולילה".

מועמד הר סיני וקבלת התורה היה בבחינת "עבודה", וכדכתיב בהוציאך את העם תעבדון את האלקים על ההר הזה. ביאורו עפ"י מ"ש שנתבאר בדברי הירושלמי (ר"ה פ"ד ה"ד) שעיקרה של קבלת תורה בסיני היה קבלת עול תורה. והנה כתיב בפרשה (לקמן פסוק ה') "והייתם לי סגולה מכל העמים", ודרשו ז"ל במכילתא (פרשת בחדש השלישי פ"ג) בזה"ל: "שתהיו קנויים לי ועוסקין בתורה ולא תהיו עוסקין בדברים אחרים", וביאר בבית הלוי כאן דאין זה רק בחינה של אדם המועמד את שיעבודו, אלא שישראל נעשו עבדי ה', וממילא אין שום מקום לדברים אחרים. לפיכך מן העיקר והיסוד של קבלת התורה היא בחינה זו של "תעבדון" - עבודה, יגיעה ועמלות.

איתא בגמ' (שבת פח:) "אמר רבי יהושע בן לוי בשעה שעלה משה למרום אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא רבונו של עולם מה לילוד אשה בינינו אמר להן לקבל תורה בא אמרו לפניו חמודה גנוזה שגנוזה לך תשע מאות ושבעים וארבעה זורות קודם שנברא העולם אתה מבקש ליתנה לבשר ודם מה אנוש כי תזכרנו וכן אדם כי תפקדנו ה' אדנינו מה אדיר שמך בכל הארץ אשר תנה הודך על השמים אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה החזיר להן תשובה אמר לפניו רבונו של עולם מתיירא אני שמא ישרפוני בהכל שבפיהם אמר לו אחוז בכסא כבודי וחזור להן תשובה שנאמר מאחז פני כסא פרשז עליו עננו ואמר רבי נחום מלמד שפירש שדי מזוי שכינתו ועננו עליו". ולכאורה יש להבין, מה ענינו של משה להתווכח עם המלאכים, הרי טענתם היתה כבכיסול כלפי הקב"ה והוא ית' אשר צריך להשיבם. אלא שבדברי הגמ' שם מובאר שדבריו לא היו בגדר יוכוח עם המלאכים אלא צורה של "קבלת תורה", וכפי דאיתא שם "אמר לפניו רבונו של עולם תורה שאתה נותן לי מה כתיב בה אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים אמר להן למצרים ירדתם לפרעה השתעבדתם תורה למה תהא לכם", דהיות ותורה היא רק בדרך עבדות, שעבוד ויגיעה, וכדכתיב "יששכר חמור גרם רובץ בין המשפתיים"

(בראשית מט יד) וכתב רש"י "כחמור המהלך ביום ובלילה ואין לו לינה בבית", ממילא רק ישראל שהיו במצרים וגשתעבדו בחמור ובלבנים, בכחינה של שעבוד הגוף כפשוטו יומם ולילה, המה אשר יכולים לעבור להיות "עבדי ה'" משועבדים, שעבוד הגוף, לתורה ולקבל אותה. ובה יבואר אף מה שעמדו הראשונים אמאי לא כתיב "אנכי ה' אשר בראתי שמים וארץ", כי רק זוהי צורת קבלת התורה, אחר שנשתעבדו במצרים יומם ולילה.

ולפיכך מצינו שכאשר יתרו בא אל ישראל במדבר, שילח אותו משה רבינו עוד קודם מתן תורה (לחד מ"ד), ולכאורה יפלא וכי זהו הזמן לשולחו, קודם המועמד הנשגב שכל הבריאה מוצפה לה, כל התכלית של גלות ויציאת מצרים, החתונה הגדולה של מועמד מתן תורה, וכי לא חפץ משה שיהיה יתרו במועמד זה. ועמדו רבותינו ז"ל בזה בילקו"ש (רמז רע"א) בזה"ל "וישלח משה את חותנו ואחר כך בחדש השלישי אמר שלמה לב יודע מרת נפשו ובשמחתו לא יתערב זר אמר הקב"ה בני היו משועבדין בטיט ולבנים ויתרו היה יושב בתוך ביתו בבטח והשקט ובא לראות בשמחת התורה עם בני לפיכך וישלח משה את חותנו ואחר כך בחדש השלישי", ומבואר כאן שבכדי לזכות בכתרה של תורה א"א לבוא מוכבדו של עולם, מבטח והשקט, אלא רק אחרי שעבוד בחמור ובלבנים אזי שייך ליכנס בגדר של קבלת עול תורה, ובלאו הכי אי אפשר ליכנס, ואפילו המלאכים לא יכלו. ולפי"ז יתבאר ענן ויבא עמלק וילחם עם ישראל ברפידים שרפו ידיהם מעסק התורה שאן השונא בא אלא על רפיון ידיים מן הורה. דהיות והיו ישראל במוצב של רפיון ידיים מן התורה הרי זה היה ההיפך הגמור מתכלית הציאה להיות עבדי ה' המשועבדים לו ולתורתו יומם ולילה.

ענין זה הוא התעוררות גדולה, ליכנס לבחינה זו של "יששכר חמור גרם רובץ בין המשפתיים", וכדברי רש"י ה"ל "חמור בעל עצמות סובל עול תורה כחמור חזק שמטעינין אותו מושא כבד, רובץ בין המשפתיים כחמור המהלך ביום ובלילה ואין לו לינה בבית וכשהוא רוצה לנוח רובץ בין התחומין בתחומי העיירות שהולך שם פרקמטיא", והיינו דאין לו לחמור סדר זמנים, זמן עבודה זמן מנוחה, וכך היא צורתו של בן תורה, של קבלת עול תורה, שאין לו סדר זמנים אלא "מהלך ביום ובלילה".

חודש ניסן, הוא חודש שכל כולו "ראשית", ראש חדשים, בניסן נברא העולם ונברא האדם. והקמת המשכן שהיה המהדו"ב של הבריאה גם היא בניסן הייתה. ומעשה שהוא כך הוא, שגמור גאולתן של ישראל היא הראשית וההתחלה. וחדש של ראשית -

< נכתב על דעת הכותב בלבד >

יסודות ושרשים, עלינו לבצל הזמן ככל האפשר. כל מצוות החדש הן בכחינת ראשית, ד' אבן עזרא שמוות וז"ל: "בעבור זה, בעבור זאת העבודה שהוא אכילת המצה ולא יאכל חמץ, שהוא תחילת המצוות שצוה לנו ה'", ויעוין בחת"ס (דרשות ח"ב דרשה לחג הפסח שנת תק"פ) שכתב בזה"ל: והנה כמו שחייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים, כמו"כ חייב לראות את עצמו כאילו היה מעובדי ע"ז ועכשיו קרבנו המוקם לעבודתו (והוא הענין של "מתחיל בגנות" כשיטת רב בפסחים קט"ו א' וכדקיי"ל כן) והיום בלילה "התחיל לעבוד ה' בתחילה במצוות" עכ"ל [וכן מצינו דהקרבנות הפסח קרויה בסתמא "עבודה", וכדכתיב (שמות י"ג ה'): ועבדת את העבודה הזאת בחודש הזה, ופירש"י: של פסח. ויעוין בספר פחד יצחק (פסח מאמר מ"ב) שביאר דגדר העבודה של פסח הוא כעין העבודה שעל ידה נקנה עבד לרבו וכדאי בקידושין כ"ב ב', ראה שם] והיינו כמבואר שגדר מצוות הלילה שהן "התחלת עבודתינו להש"ת", ו"בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים" בעבור שאקיים מצוותי כגון פסח מצה ותרור. וא"כ, חודש זה בודאי סגולותיו מרובות מאוד, ועלינו לבצל אותם ככל האפשר.

ובודאי חובה גמורה לקבוע האדם לעצמו סדרי לימוד מיוחדים לתקופה הזו, ע"מ להיות דבקים בקדושת התורה ומזמרים באור התורה במיוחד בימים אלו. בתקופתנו אשר החושך יססה ארץ במדה גדולה ומכופלת, עד כי ינוש חושך, הרבה בורות רוחניים פעורים לרגליהם של בני הישיבות הק' בעת יציאתם מכות המדרש, להפילם ח"ו שחת ולרסק את אבריהם הרוחניים ולאבד מהם את כל היקר אשר רכשו וקנו במשך הזמן. והנה שני דברים הם הנצרכים לו לאדם כדי לראות ולהכיר את הבור ולהזהר ממונו שלא ליפול בו לירד שחת, האחת ראייה טובה וברורה והשניה שתהיה אורה ולא חשיכה, ולכן כדי להנצל מסכנת הבורות הרוחניים יש צורך גם בעינים רוחניות בהירות הרואות נכונה וגם

במצויאות של אורה, שני הדברים האלו באים הם אך ורק ע"י הדביקות התמידית בתורה, וכדבריהם ז"ל (ב"ב ד.) הוא כבה אורו של עולם דכתיב כי בר מצוה ותורה אור וכו' הוא סימא עינו של עולם דכתיב והיה אם מעיני העדה וכו', על ידי תורה זוכים לעינים בהירות וזוכים להמצא במצב של אורה וכך רואים ומבחינים בסכנה. בהתנתקות מן עסק התורה ח"ו הרי העינים סמוות והאור כבה וגדולה הסכנה ליפול לבורות הפעורים ח"ו. ולפיכך אין דרך אחרת מאשר קביעות מתמידת בלימוד התורה.

בימים אלו כאשר שבים בני הישיבות לבתיהם יש ליתן לב על שני מצוות לקיימם בתכלית, האחד הוא כיבוד אב ואם, והשני הוא קידוש ה'. כן ישיבה השב למקומו בימים אלו, הרי הוא מייצג את התורה. וכמו שאמר מו"ר הגר"ש רחובסקי זצלה"ה ראש ישיבת פוניבז' בשם מו"ר הגאב"ד מפוניבז' זצלה"ה, דשנינו במקואות (פ"ט מ"ו) "רבב וכו' על הבגדים, מצד אחד אינו חוצץ מושגי צדדין חוצץ וכו', רבי יוסי אומר של בנאים מצד אחד ושל בור מושגי צדדין", ועיין שבת (קיד.) "מאי בנאין אמר רבי יוחנן אלו תלמידי חכמים שעוסקין בבנינו של עולם כל ימיהן", והיינו מושם ש"ח מוקפידים על לבושיהם אפילו מצד אחד, ולפיכך הוי חציצה. והנה עמדו בזה, מפני מה לא נזכר תואר זה של בנאי על הת"ח רק במשנה זו ולא במקום אחר, וגם עצם הדבר שהתנא כשבא לומר שבגד של ת"ח הוי רבב חציצה אפילו מצד אחד, לא אמר בגד של ת"ח אלא "בגד של בנאי", בגדר שזה שמו בעצם של ת"ח "בנאי", העוסק בבנינו של עולם כל ימיו, ראוי להתבוננות.

אכן הביאור הוא, דכאן הלא מובאר דת"ח מוקפיד שלא ימצא רבב על בגדו, כדבריהם ז"ל בגמ' שם "זאמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן כל תלמיד חכם שנמצא רבב על בגדו חייב מיתה שנאמר כל מושגי אהבו מות אל תקרי מושגי אלא מושגי", וברש"י ד"ה חייב מיתה: "שצריך להיות חשוב והגון לכבוד תורתו", וכד"ה מושגי: "שמואסין עצמן

בעיני הבריות והבריות אומרים אוי להם ללומדי התורה שהם מואסים ומגונים נמצא זה מושגי את התורה", ויסוד הענין הוא משום שת"ח בנאי הוא העוסק בבנינו של עולם כל ימיו, זהו מהותו זהו תפקידו, וכתם ורבב הנמצא בבגדו מהוה סתירה ומניעה לתפקידו לעסוק בבנינו של עולם, שהרי מהו בנינו של עולם, להרבות כבוד שמים וקידוש שם שמים בעולם ולהאחיב שם שמים ואת התורה על הבריות, יצירת כבוד שמים זהו בנינו של עולם, דלא ברא הקב"ה את העולם אלא לכבודו, כל הנקרא בשמי לכבודי בראיתו יצרתיו אף עשיתיו, וגם אשר מונו ילמדו וכן יעשו, לעסוק בתורה וללכת בדרך טובים, ולפיכך כל דבר העשוי למעט ח"ו בכבוד שמים מהוה סתירה לעצם מהותו ותפקידו של ת"ח, ועל כן נזכר כאן בהלכה זו השם בנאי כתואר לת"ח עכ"ד. וכן אמרו בברייתא (יומא פו.) שכאשר ת"ח מושא ומתנו באמונה ודבורו נבחת עם הבריות הרי הוא מואהיב ומקדש שם שמים על הבריות ועליו הכתוב אומר ישראל אשר כן אתפאר, ועיין בכל אריכות לשון הרמב"ם בפ"ה מהל' דעות ובמה שסיים לבסוף: "כללו של דבר יהיה מן הנרדפים ולא מן הרודפים מן הנעלבים ולא מן העולבים ואדם שעושה כל המעשים האלו וכיוצא בהן עליו הכתוב אומר ויאמר לי עבדי אתה ישראל אשר כן אתפאר".

כאשר יודעים לבצל כראוי את ימי המנוחה, הרי אין ימים אלו מהווים הפסק כלל, אלא המשך כל העלייה. וכמו שמצינו במסעות ישראל במדבר - ויצאו כל עדת בני ישראל מלפני משה - מקום חנייתו אף הוא קרוי מסע, וכן (בראשית יג) וילך למסעיו וכן (במדבר לג) אלה מסעי. לפי שמקום החנייה חזרו ונסעו לכך נקראו כולן מסעות, וכמו שכו' רש"י (שמות לו לח). ולפיכך, גם זמן החנייה והמנוחה אף הוא קרוי מסע לפי שמקום החנייה חוזרים ונסעים ועולים במסילה היא העולה בית א-ל. אך זה דווקא אם אכן המנוחה היא לצורך המסע, אזי החנייה אף היא נקראת מסע.

מעשה רב - עבדי יעקב

ימי ההכנה לחג הפסח

בשורות בודדות אלו, ננסה להעלות ע"ג גיליון את עורת ההכנה של רבינו זיע"א לקראת חג הפסח. אי"ה בגיליון של חג הפסח ננסה לתאר עד כמה שידינו משגת את עבודתו של רבינו זיע"א בליל הסדר ובימי המועד עצמם.

האורה ששרתה בשולחן ה"סדר", אינו דבר שניתן לבטאות בכתב, אורה של קדושה ורוממות מיוחדת, השמורה לזמן גדול ומסוגל זה. טרם נתחיל לתאר את סדר השולחן עצמו, ננסה קצת להיזכר ברגעים הגדולים הללו, אשר ניתן היה למשש את גדולתם בחלל החדר.

עוד לפני חג הפסח, החל מראש חודש ניסן, היה רבינו מוסר שיעור בהגדה של פסח דבר יום ביומו, סדרת

השיעורים החלה לפני כעשרה שנים, אז החל בלימוד ההגדה לעומקה, בהיכל ישיבת קרית מלך לאחר תפילת שחרית, ומאז בכל שנה ושנה המשיך בהמשך ההגדה, ובשנה האחרונה זכה לסיימה.

שיעורים אלו (אשר בעז"ה יראו אור בספר שיצא לקראת חג הפסח בשנה הבאה) כללו היקף עצום של ידיעות, עומק, מחשבה ומוסר, וחלקם אף מושתתים על תורת הקבלה. במהלך השבועיים האלו שבין ר"ח ניסן לפסח היה עסוק במשך כל היום בלימוד ההגדה ובצלילה לעומקו של יום, וכמעט שלא היה גם על מיטתו בימים אלו, והיה עוסק במשך כל הלילה בהכנת השיעור שלמחרת, וכן במהלך כל היום כולו, וכמעט שלא ראה תנומה לעיניו.

ובהגיע ליל בדיקת חמץ, היה שרוי בשמחה עצומה מחד, ובראה ופחד לזכות ולבער את כל החמץ עד הפירור האחרון. בחדווה עצומה היה ניגש להדליק את הנר ולברך את ברכת המצוה "על ביעור חמץ", ולאחריה היה מתחיל בבדיקה. בשנים עברו, כך סיפר, הייתה הבדיקה אורכת לו שעות ארוכות (כמדומני שאמר שלקח מעל 5 שעות), אך בשנים האחרונות הגיעו תלמידיו לעזור ולסייע, כאשר הוא עומד על המלאכה לראות כי אכן נבדקים כל החורים והסדקים, ולא נותר מקום אחד אשר ניתן לחשוש בו לחמץ ולא נבדק. את החדר הראשון היה בודק הוא בעצמו, ולא חסך כל מאמץ, ולמרות כל הקושי העצום היה מתכופף על הרצפה לבדוק בעצמו כל מקום ומקום, ולאחר מכן היה מעביר המלאכה לידי

תלמידיו. [היה מקפיד (על עצמו) לקיים את המצווה עם כובע וחליפה, באומרו כי כן הוא כבוד המצווה, ואין נפק"מ בין מצות נטילת לולב לבין מצוה זו].

וכאשר נסתיימה המלאכה, היה חובש שוב את הכובע וחליפה, וניגש בשמחה עצומה ואומר בקול רם ובניגון ערב "כל חמירא וחמייעא דאיכא ברשותי", והוסיף לאחרי פירוש בשפת האידיש - "כעפרא דארעא, וי די שטוייב פון דער הער"ט". והיה שרוי כל אותו הזמן בשמחה וסיפוק פנימי ואמיתי.

למחרת בבוקר התפלל תפילת ותיקין, ומיד לאחריה ניגש לשרוף את החמץ, באותה שמחה ובאותה רוממות. היה מקפיד להשליך החמץ בעצמו לעבר הלהבות, ונשאר במקום זמן מה לבדוק שאכן הכל נשרף והפך לאפר.